

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
DEPARTAMENT OCHRONY ŚRODOWISKA

I N F O R M A C J A
O WYNIKACH KONTROLI REALIZACJI ZADAŃ
W ZAKRESIE OCHRONY POWIETRZA
PRZED ZANIECZYSZCZENIEM

Warszawa
DOŚ-41009-99

LIPIEC 2000 R.
Nr ewid. 50/2000/99/038/DOC

SPIS TREŚCI

	Strona
I. CZĘŚĆ OGÓLNA	3
1. Charakterystyka kontroli	3
2. Synteza ustaleń kontroli i ocena kontrolowanej działalności	6
3. Uwagi i wnioski	22
II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA	25
1. Charakterystyka stanu prawnego	19
2. Charakterystyka uwarunkowań ekonomiczno-organizacyjnych	28
3. Istotne ustalenia kontroli	31
3.1. Realizacja zadań w zakresie ochrony powietrza przez podmioty gospodarcze	31
3.1.1. Decyzje o dopuszczalnej emisji	31
3.1.2. Realizacja obowiązków w zakresie ochrony powietrza, nałożonych decyzjami bądź zarządzeniami pokontrolnymi	32
3.1.3. Zmiany rocznej wielkości emisji zanieczyszczeń do powietrza i przyczyny tych zmian	34
3.1.4. Wypełnianie obowiązku prowadzenia ewidencji zawierającej wykaz rodzajów i ilości zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza oraz danych, na których podstawie określono te ilości	38
3.1.5. Opłaty za wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza i kary za przekraczanie dopuszczalnej emisji	39
3.1.6. Inwestycje w zakresie ochrony powietrza, posiadane urządzenia, zmiany w technologii produkcji związane ze zmniejszeniem emisji zanieczyszczeń do powietrza	43
3.2. Wykorzystanie funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej	48
3.2.1. Wykorzystanie środków NFOŚiGW	48
3.2.2. Wykorzystanie środków WFOŚiGW	52
3.2.3. Wykorzystanie środków Fundacji Eko-Fundusz	54
3.3. Nadzór nad realizacją zadań w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem	56
3.3.1. Nadzór Ministra Gospodarki	56
3.3.2. Nadzór Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki	58
3.3.3. Nadzór Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej	59
3.3.4. Nadzór b.Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa	63
3.3.5. Nadzór Głównego Inspektora Ochrony Środowiska	76
3.3.6. Nadzór Głównego Inspektora Sanitarnego	78
3.3.7. Nadzór wojewodów	79
III. OPIS POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁAŃ PODJĘTYCH PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI	90

Załączniki:

1. Wykaz skontrolowanych jednostek
2. Wykaz jednostek skontrolowanych przez WIOŚ
3. Wykaz podstawowych aktów prawnych
4. Konwencje i umowy o współpracy w ochronie powietrza przed zanieczyszczeniem

I. CZEŚĆ OGÓLNA

1. Charakterystyka kontroli

Nr kontroli: P/99/038

Tytuł kontroli: Realizacja zadań w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem

Kontrola przeprowadzona została w III i IV kwartale 1999 r. z inicjatywy NIK i obejmowała okres 1995-1998 r.

Kontrola została przeprowadzona w ramach współpracy NIK z Najwyższym Urzędem Kontroli Republiki Czeskiej oraz Najwyższym Urzędem Kontroli Republiki Litewskiej, jako kontrola równoległa. Wyniki kontroli krajowych będą stanowić podstawę do opracowania w III kw. 2000 r. komunikatów Prezesów NIK i NUK o uzyskanych efektach przeprowadzonych kontroli równoległych. NUK Republiki Czeskiej zakończył w 1999 r. kontrolę w omawianym temacie, a NUK Republiki Litewskiej przewidywał zakończenie kontroli w I kw. 2000 r.

NIK poprzednią kontrolę realizacji zadań związanych z ochroną powietrza przed zanieczyszczeniem prowadziła w 1993 r.¹

Celem kontroli było dokonanie oceny:

- działań podejmowanych przez administrację rządową i podmioty gospodarcze na rzecz poprawy stanu czystości powietrza oraz przestrzegania przepisów dotyczących ochrony powietrza,
- realizacji zobowiązań wynikających z konwencji i umów międzynarodowych dotyczących ochrony powietrza,
- prawidłowości naliczania i egzekwowania opłat za wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza i kar za przekroczenie dopuszczalnych emisji,
- wykorzystania przez podmioty gospodarcze środków finansowych funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej oraz innych form pomocy dla realizacji inwestycji służących ochronie powietrza,

Kontrola przeprowadzona została w 69 jednostkach organizacyjnych, w tym:

- NIK skontrolowała 53 jednostki,
- Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska na podstawie zlecenia NIK, wystawionego w oparciu o art. 12 pkt 3 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U. z 1995 r. Nr 13, poz. 59 ze zm.), skontrolowały 16 jednostek.

Kontrole przeprowadzone przez NIK objęły:

- Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa,

¹ Informacja NIK o wynikach kontroli realizacji zadań związanych z ochroną powietrza przed zanieczyszczeniem – maj 1994 r.

- Ministerstwo Transportu i Gospodarki Morskiej,
- Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej,
- Główny Inspektorat Ochrony Środowiska,
- Urząd Regulacji Energetyki,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- „Eko-Fundusz”,
- 2 urzędy wojewódzkie,
- 2 urzędy marszałkowskie,
- 4 wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska,
- 7 wojewódzkich stacji sanitarno-epidemiologicznych,
- 4 wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- 6 instytutów naukowo-badawczych,
- 3 inne podmioty gospodarcze,
- 11 elektrowni i elektrociepłowni,
- 2 zakłady energetyki cieplnej,
- 3 zakłady chemiczne,
- 2 cementownie.

Nie wystąpiły przypadki odmowy podpisania protokółów.

Wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska objęły kontrolą:

- 7 elektrowni i elektrociepłowni,
- 6 zakładów chemicznych,
- 2 zakłady przemysłu cementowego,
- 1 hutę.

Wykaz jednostek skontrolowanych przez jednostki organizacyjne NIK stanowi załącznik nr 1 do informacji.

Wykaz jednostek skontrolowanych przez WIOŚ stanowi załącznik nr 2 do informacji.

W kontroli koordynowanej przez Departament Ochrony Środowiska udział wzięły Delegatury NIK w: Warszawie, Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Szczecinie, Wrocławiu.

Do informacji wykorzystane zostały wyniki kontroli w części dot. ochrony powietrza:

- Temat P/98/088 – Realizacja opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych i emisję dwutlenku siarki oraz tlenków azotu i ich wykorzystanie – koordynacja DOŚ – kontrola IV kw. 1998 r. – I kw. 1999 r. – informacja wrzesień 1999 r. Kontrolą objęto 57 jednostek w zakresie ochrony powietrza.
- Temat P/98/197 – Działania administracji rządowej i podmiotów gospodarczych w zakresie zmniejszania zanieczyszczeń powietrza w obszarze przygranicznym z Republiką Federalną Niemiec – koordynacja Delegatura we Wrocławiu – kontrola w I – III kw. 1999 r. Kontrolą objęto 21 jednostek w zakresie ochrony powietrza.

W informacji zastosowano następujące skróty:

- MŚ - Ministerstwo Środowiska
- MG - Ministerstwo Gospodarki
- MTiGM - Ministerstwo Transportu i Gospodarki Morskiej
- MZiOS - Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej
- GIOŚ - Główny Inspektorat Ochrony Środowiska
- WIOŚ - Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska
- WSSE - Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna
- UW - Urząd Wojewódzki
- UM - Urząd Marszałkowski
- NFOŚiGW - Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- WFOŚiGW - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- URE - Urząd Regulacji Energetyki
- SO₂ - dwutlenek siarki
- NO_x - tlenki azotu
- NO₂ - dwutlenek azotu

2. Synteza ustaleń kontroli i ocena kontrolowanej działalności

1. Z ustaleń kontroli wynika, że podejmowane działania przez administrację publiczną i podmioty gospodarcze doprowadziły do zmniejszenia emisji zanieczyszczeń odprowadzanych do powietrza atmosferycznego. W latach 1995 – 1998 przy utrzymującym się wzroście gospodarczym zmniejszyła się emisja zanieczyszczeń do powietrza (pyłów o ok. 19%, dwutlenku siarki o ok. 13%, dwutlenku azotu o ponad 5%). Było to wynikiem budowy i przekazania do eksploatacji urządzeń o zdolności redukcji 486,6 tys. Mg/r zanieczyszczeń pyłowych oraz redukcji 1.174,8 tys. Mg/r zanieczyszczeń gazowych.

W dalszym ciągu wyposażenie zakładów w urządzenia do redukcji zanieczyszczeń było jednak niedostateczne. W 1998 r. z ogólnej liczby 1.608 zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza² ok. 13% nie posiadało urządzeń do redukcji zanieczyszczeń pyłowych, a 17% zakładów posiadało urządzenia o stopniu redukcji do 50%. Urządzeń do redukcji zanieczyszczeń gazowych nie posiadało aż 86% zakładów (str. 30).

Kontrola przeprowadzona w 35 zakładach wykazała, że w blisko połowie brak było odpowiednich urządzeń do redukcji wytwarzanych zanieczyszczeń zapewniających ograniczenie emisji do poziomu ustalonego w decyzjach (str. 36).

1.1. Z ustaleń kontroli w b. Ministerstwie Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa wynikają także nieprawidłowości związane z działalnością dotyczącą ochrony atmosfery.(str. 67).

- Nie doprowadzono do normowania jakości paliw innych niż płynne.
- Nie dokonywano oceny efektywności wykorzystania pomocy zagranicznej w dziedzinie ochrony powietrza (str. 67).
- Państwowa Rada Ochrony Środowiska w latach 1995 – 1999 tylko na jednym inauguracyjnym posiedzeniu omawiała sprawy dotyczące ochrony powietrza.
- Informację o realizacji ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska za lata 1994-1996 dot. także ochrony atmosfery Minister przygotował dopiero w maju 1998 r., tj. po blisko 4 latach od przedłożenia poprzedniego raportu Radzie Ministrów przed przekazaniem do Sejmu RP.

1.2. B. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa podejmował działania zmierzające do rozszerzenia współpracy międzynarodowej. W kontrolowanym okresie współpracował z 22 państwami w oparciu o zawarte umowy lub porozumienia o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska (str. 64-66). Efekty współpracy były zróżnicowane.

- Uzyskano znaczące efekty w realizacji Programu „Czarny Trójkąt”. W obszarze tym występuje duża koncentracja elektrowni opalanych węglem brunatnym o łącznej mocy 16.000 MW, w tym: Niemcy – 10.000 MW, Czesi – 4.000 MW, Polska – 2.000 MW. W

² GUS – Ochrona środowiska 1999.

wyniku podjętych działań zmniejszono w 1998 r. w porównaniu do 1989 r. emisję zanieczyszczeń do powietrza z elektrowni w tym rejonie o ok. 50%, w tym w Polsce w Elektrowni Turów obniżono emisję pyłu o 86% i emisję SO₂ o 47%. W 1996 r. utworzono wspólny system monitoringu powietrza w skład którego wchodzi 43 automatyczne stacje pomiarowe na terenie Polski, Niemiec, Czech. W 1999 r. przystąpiono do wytyczenia nowych kierunków współpracy trójstronnej w regionie (str. 35-36 oraz 65).

- Współpraca polsko-niemiecka prowadzona na podstawie umowy między Rządem RP a Rządem RFN o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, podpisanej w 1994 r. realizowana była poprawnie. Na podstawie prowadzonego przez każdy kraj monitoringu dokonywano wymiany danych i analiz o stanie powietrza i oddziaływujących na nie czynników. Finalizowano prace nad ostateczną wersją projektu porozumienia między Ministrem Środowiska RP a Ministrem Środowiska, Ochrony Przyrody i Bezpieczeństwa Reaktorów RFN o wzajemnym stosowaniu postanowień konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym. W kontrolowanym okresie nie doprowadzono do zawarcia z RFN porozumienia dotyczącego systemu wzajemnego ostrzegania i powiadamiania się o przypadkach transgranicznych nadzwyczajnych zanieczyszczeń środowiska, jak również w sprawie uregulowania odpowiedzialności za szkody powodowane przez transgraniczne (w tym awaryjne) zanieczyszczenie powietrza (str. 65-66).
- Współpraca polsko-czeska w zakresie ochrony powietrza prowadzona była w ograniczonym zakresie. Umowa między Rządem PRL i Rządem Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej o ochronie powietrza atmosferycznego z dnia 24 września 1974 r. nie była realizowana. Umowa ta przestała obowiązywać po podpisaniu w dniu 15 stycznia 1998 r. umowy między Rządem RP a Rządem Republiki Czeskiej o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska. Umowa wchodzi dopiero we wstępną fazę realizacji. W kontrolowanym okresie nie podjęto prac i nie doprowadzono do zawarcia porozumienia dotyczącego wzajemnego stosowania postanowień konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, systemu wzajemnego ostrzegania i powiadamiania się o przypadkach transgranicznych nadzwyczajnych zanieczyszczeń środowiska, jak również w sprawie uregulowania odpowiedzialności za szkody powodowane przez transgraniczne (w tym awaryjne) zanieczyszczenie powietrza (str. 66).
- Współpraca polsko-litewska dostosowana była do możliwości strony litewskiej. Prowadzono współpracę w zakresie badań monitoringowych zanieczyszczenia powietrza w strefie przygranicznej. Przekazano stronie litewskiej sprzęt pomiarowy do badań monitoringowych środowiska. W kontrolowanym okresie specjaliści litewscy korzystali z możliwości zapoznania się z wdrażaniem systemów zarządzania środowiskowego w Polsce (str. 66).

1.3. Minister Gospodarki, a przed rokiem 1997 Minister Przemysłu i Handlu, w programach rozwoju gospodarki, opracowywanych w latach 1995-1998 oraz ocenach ich realizacji, uwzględnił w pełni lub częściowo problemy ochrony środowiska w zakresie ochrony atmosfery.

W założeniach polityki energetycznej Polski do 2010 r. oceniono, że w latach 1991-1994 duża część inwestycji ochrony środowiska nie została zrealizowana i konieczne będzie zintensyfikowanie działań na rzecz ochrony środowiska w kolejnych latach. W badanym okresie w 12 elektrowniach i 4 elektrociepłowniach realizowano zadania modernizacyjne i odtworzeniowe w zakresie ochrony środowiska. Założenia polityki nie są w pełni realizowane (str. 56).

- Minister Gospodarki, na podstawie umów cywilno-prawnych, zlecał Instytutowi Chemii Przemysłowej realizację zadań wynikających z ratyfikowanego przez Polskę Protokołu Montrealskiego w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową. W Instytucie z dniem 1 lipca 1994 r. utworzono Biuro Ochrony Warstwy Ozonowej (BOWO) (str. 56).
- Z ustaleń kontroli wynika, że Minister Gospodarki nie określił w drodze rozporządzenia – stosownie do ustawy z dnia 11 grudnia 1997 r. o administrowaniu obrotem z zagranicą towarami i usługami oraz o obrocie specjalnym – wzorów wniosków stosowanych w postępowaniu o wydanie pozwoleń, wykazu dokumentów i informacji, które powinny być dołączone do wniosku, warunków wydania i wykorzystania pozwoleń (str. 57).
- BOWO, bez podstawy prawnej, prowadziło ankietyzację wybranych podmiotów gospodarczych w celu uzyskania informacji do banku danych dotyczących zużycia, produkcji, eksportu i importu, odzysku i destrukcji substancji zubożających warstwę ozonową. Również bez podstawy prawnej realizowane były zadania BOWO dotyczące ustalania kryteriów dla importu i eksportu substancji zubożających warstwę ozonową oraz wydawania opinii o możliwości uzyskania na to pozwoleń. Uzyskiwane przez BOWO informacje nie gwarantują ich kompletności i wiarygodności. W opracowanym raporcie nt. zużycia i produkcji substancji zubożających warstwę ozonową w 1997 r. w Polsce wystąpiły istotne rozbieżności danych w tym zakresie pomiędzy GUS, Ministerstwo Gospodarki i BOWO (str. 58).
- Z ustaleń kontroli wynika, że Minister Gospodarki nie doprowadził do stworzenia podstaw prawnych nakładających na podmioty gospodarcze obowiązek zastępowania substancji zubożających warstwę ozonową innymi substancjami oraz odzyskiwania tych substancji i ich destrukcji (str. 58).

1.4. Minister Transportu i Gospodarki Morskiej w programach rozwoju transportu, opracowywanych w latach 1995-1998, uwzględniał problemy ochrony środowiska. W polityce transportowej brak było jednak działań kompleksowych uwzględniających problematykę ochrony atmosfery przed zanieczyszczeniami (str. 59-63).

- W kontrolowanym okresie wprowadzono obowiązek wyposażenia pojazdów w katalizatory oraz stosowanie paliwa bezołowiowego w pojazdach z silnikami o zapłonie iskrowym. W badaniach technicznych pojazdów uwzględniano wymogi ochrony powietrza przed emisją zanieczyszczeń. Od 1.07.1995 r. po raz pierwszy w kraju rejestrowano tylko samochody niskoemisyjne (str. 60).
- Liczba pojazdów i ciągników wynosiła w 1995 r. 11,2 mln i wzrosła w 1997 r. o 10%. Emisja dwutlenku azotu ze środków transportu wzrosła z 414 tys. ton w 1995 r. do 453 tys. ton w 1997 r., tj. o 9% i stanowiła odpowiednio 37% i 41% całkowitej emisji dwutlenku azotu w kraju (str.63)
- Wybudowane i oddane do eksploatacji w latach 1995-1998 ze środków budżetowych 23 km autostrad, 44 km dróg ekspresowych i 18 obwodnic w pobliżu dużych skupisk ludzkich, spowodowały tylko nieznaczne zmniejszenie emisji zanieczyszczeń w terenach zabudowanych nie równoważąc wysokiego wzrostu dwutlenku azotu (str. 60-63)).

1.5. Prezes Urzędu Regulacji Energetyki nie w pełni uwzględniał problemy ochrony środowiska w procesie przyznawania i nadzoru nad wykorzystaniem koncesji. (str. 59).

- Urząd Regulacji Energetyki nie realizował obowiązku nadzoru nad wypełnianiem przez podmioty koncesjonowane warunków i postanowień zawartych w koncesjach oraz nie kontrolował parametrów jakościowych dostaw i obsługi odbiorców w zakresie obrotu paliwami gazowymi i energią elektryczną (str. 59).
- Z ustaleń kontroli wynika, że Urząd Regulacji Energetyki nie wykonywał należycie zadań dotyczących monitorowania realizacji udzielonych koncesji. W wymaganym terminie uzyskał tylko od ok. 40% przedsiębiorstw sprawozdania z realizacji nałożonych warunków i od ok. 47% programy działań dla obniżenia zanieczyszczania środowiska (str. 59).

1.6. Objęte kontrolą urzędy wojewódzkie w wydawanych decyzjach o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego generalnie przestrzegały

ustawę o ochronie i kształtowaniu środowiska a realizacja opłat osiągnęła ca 98% (str. 79-80).

- Na terenie b. województwa białostockiego zmniejszył się udział jednostek nie posiadających decyzji na wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza z 22% w 1996 r. do 1,3% w 1998 r. Na terenie b. woj. gdańskiego kontrola ujawniła, że 12% jednostek nie posiadało takich decyzji (str. 79).
- Wojewodowie rozpatrywali wnioski o wydanie nowych decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do atmosfery z opóźnieniem wynoszącym od 3 do 8 miesięcy, a rozpatrywanie odwołań przez b. Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa trwało od 12 do 24 miesięcy, co stanowiło naruszenie przepisu art. 35 k.p.a. (str. 31).
- W skontrolowanych urzędach wojewódzkich zaległości w płatnościach na koniec 1998 r. wynosiły 2.828 tys. zł, tj. 1,6% naliczonych opłat za emisję zanieczyszczeń do powietrza. Nie prowadzono jednocześnie odpowiednich działań windykacyjnych (str. 80).
- Z objętych kontrolą 35 zakładów blisko 1/4 nie posiadała okresowo decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza, odpowiednio 1/4 nie zrealizowała części obowiązków, nałożonych decyzjami bądź zarządzeniami pokontrolnymi wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska (str. 31-32).
Kontrola wykazała, że w 1998 r. nastąpiła poprawa co do posiadania decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczenia do atmosfery w porównaniu do wyników poprzedniej kontroli NIK. W 1993 r. ok. 30% zakładów nie posiadało decyzji, a ok. 60% nie przestrzegało ustaleń tych decyzji. Poprawa była wynikiem lepszego działania służb ochrony środowiska urzędów wojewódzkich oraz m.in. podwyższenia opłat od 1 stycznia 1999 r. o 200%, a od 1 stycznia 2000 r. – o 500% dla jednostek organizacyjnych wprowadzających do powietrza substancje zanieczyszczające, bez stosownych decyzji (art. 86 b ust. 9 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska) (str. 21).
- Spośród 21 analizowanych zakładów 1/4 zalegała z realizacją nałożonych opłat za wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza. Wysokość zaległych opłat wynosiła 9.332 tys. zł (bez odsetek) i stanowiła 1,7% opłat wymierzonych analizowanym zakładom. Zakłady uzasadniały to brakiem płynności finansowej (str. 40).

2. W badanym okresie 1995-1998 Polskę obowiązywały trzy ratyfikowane konwencje dotyczące ochrony powietrza³, dla których realizacji wiodącym był b. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, a uczestnikami byli głównie: Minister Gospodarki, Minister Transportu i Gospodarki Morskiej, Prezes Urzędu Regulacji Energetyki, wojewodowie (a po 1.01.1999 r. marszałkowie województw) oraz podległe im jednostki organizacyjne. Przygotowanie warunków do ratyfikacji Konwencji jak i protokółów dodatkowych nie zawsze przebiegało prawidłowo (str. 67-76).**2.1. Konwencja genewska z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości była realizowana częściowo, w zakresie postanowień przyjętych przez Polskę. Z siedmiu protokółów do tej konwencji jeden został ratyfikowany, jeden był w trakcie ratyfikacji, ratyfikacji dwóch protokółów Polska nie podjęła z uwagi na brak możliwości realizacji postanowień, dla trzech protokółów (w tym jeden z 1994 r. i dwa z 1998 r.) b. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa nie**

³ - Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości z 1979 r. – ratyfikowana przez Polskę w 1985 r. (Dz.U. z 1985 r. Nr 60),

- Konwencja w sprawie Ochrony warstwy ozonowej z 1985 r. – ratyfikowana przez Polskę w 1990 r. (Dz. U. z 1992 r. Nr 98, poz. 48),

- Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu z 1992 r. – ratyfikowana przez Polskę w 1994 r. (Dz.U. z 1996 r. Nr 53, poz. 239).

przygotował programów realizacji postanowień stanowiących podstawę do ich ratyfikacji (str. 67-71).

- Polska wywiązywała się z zadań wynikających z ratyfikowanego Protokołu z 1984 r. dotyczącego długofalowego finansowania wspólnego programu monitoringu i oceny przenoszenia zanieczyszczeń na dalekie odległości w Europie. Badania kontrolne wykazały, że w wymaganym zakresie prowadzono badania dotyczące emisji zanieczyszczeń, jakości powietrza atmosferycznego oraz przekazywano wyniki badań do wspólnego programu (str. 68-69).
- Pomimo nie ratyfikowania Protokołu helsińskiego z 1985r. dotyczącego ograniczenia emisji siarki przynajmniej o 30% do końca 1993 r., w porównaniu do 1980 r. Polska wywiązała się z jego postanowień. Emisja SO₂ z zakładów szczególnie uciążliwych wynosiła w 1980r. 2.755 tys. ton i spadła w 1993 r. do 1.784 tys. ton, tj. o 35,3%. W latach 1995-1998 emisja dwutlenku siarki spadła o 13% (str. 69).
- Protokół sofijski z 1988 r. dotyczący ograniczenia emisji tlenków azotu lub ich transgranicznego przemieszczania znajdował się w trakcie ratyfikacji. Protokół przewiduje stabilizację emisji tlenków azotu do końca 1994 r. na poziomie z roku 1987 oraz jej ograniczenie w latach następnych. Jego postanowienia były realizowane. Emisja NO₂ w 1987 r. wynosiła 1.530 tys. ton i obniżona została w 1994 r. do 1.105 tys. ton, tj. o 27,8%. W latach następnych nastąpiło tylko nieznaczne przekroczenie emisji. W 1995 r. wynosiła 1.120 tys. ton, a w 1997 r. 1.114 tys. ton (str. 69).
- Protokół genewski z 1991 r. w sprawie ograniczenia emisji lotnych związków organicznych o co najmniej 30% do 1999 r., w porównaniu do 1988 r. wszedł w życie w 1997 r. po ratyfikowaniu go przez 17 państw. Polska nie przystąpiła do tego protokołu z uwagi na brak możliwości jego realizacji, m.in. emisja niemetanowych lotnych związków organicznych obniżona została w 1997 r. do 1.079 tys. ton, tj. o ok. 18%⁴. Podstawowe wymagania Protokołu wiążą się z zastosowaniem dla nowych źródeł norm emisji bazujących na najlepszych dostępnych technologiach, nie później niż 2 lata po wejściu w życie protokołu oraz dla istniejących źródeł 5 lat po jego wejściu w życie (str. 69).
- Protokół z Oslo z 1994 r. dotyczący dalszego ograniczenia emisji siarki, nie jest jeszcze ratyfikowany. Dla Polski przewiduje obniżenie globalnej emisji dwutlenku siarki do poziomu 1.397 tys. ton w 2010 roku z dwoma etapami pośrednimi: 2000 r. i 2005 r. Jak wykazała kontrola zobowiązanie dotyczące obniżenia emisji dwutlenku siarki do poziomu przewidywanego w 2000 r. zostało już osiągnięte i również realne jest osiągnięcie emisji przewidywanej do 2005 r.
Natomiast obniżenie emisji dwutlenku siarki w 2010 r. do 1.397 tys. ton, tj. o 36,8% w porównaniu do 1997 r. związane jest z głębokimi zmianami strukturalnymi w procesie wytwarzania energii oraz przyjęcia i realizacji polityki w zakresie odnawialnych źródeł energii. W strukturze zużycia nośników energii pierwotnej w gospodarce narodowej w 1998 r. węgiel kamienny i węgiel brunatny stanowiły blisko 69%, ropa naftowa ponad 16%, gaz ponad 10% oraz inne mniej niż 5%.
B. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, do czasu zakończenia kontroli, nie opracował programu możliwości i harmonogramu realizacji postanowień stanowiących podstawę ratyfikacji protokołu (str. 69-70).
- Dwa protokoły z Aarhus z 1998 r. dotyczące ograniczenia emisji metali ciężkich (kadmu, ołowiu i rtęci) oraz emisji trwałych związków organicznych nie zostały jeszcze ratyfikowane. Protokoły nie określają ilościowych redukcji emisji a ich ograniczenia w porównaniu do lat przyjętych przez kraj za bazowe. Emisja metali ciężkich takich jak kadm zmniejszyła się o 34% w 1997 r. w porównaniu do 1985 r. ołowiu o 61%, a rtęci o 13%. Ograniczono także emisje trwałych związków organicznych o 20% w porównaniu do 1988 r.
B. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, do czasu zakończenia kontroli, nie opracował programu realizacji postanowień protokołów stanowiących podstawę ich ratyfikacji (str. 70-71).

2.2. Konwencja wiedeńska z 1985 r. w sprawie ochrony warstwy ozonowej, ratyfikowana przez Polskę, była realizowana częściowo. W ramach państwowego monitoringu ochrony środowiska w badanym okresie prowadzono pomiary zawartości ozonu w atmosferze, promieniowania ultrafioletowego słońca oraz skutków osłabienia warstwy ozonowej w środowisku (str. 71-72).

⁴ Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska, Państwowa Inspekcja Sanitarna – zanieczyszczenie powietrza w Polsce w latach 1996-1997.

- Protokół montrealzki z 1987 r. w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową, poprawki londyńskie z 1990 r. i poprawki kopenhaskie z 1992 r. były ratyfikowane, a poprawki montrealzkie z 1997 r. znajdowały się w trakcie ratyfikacji. Zasadniczym zaleceniem protokołu i poprawek była redukcja zużycia i produkcji substancji niszczących warstwę ozonową. Zużycie substancji zubożających warstwę ozonową zostało obniżone: freonów z 6.710 ton w 1986 r. do 1.762 tony w 1995 r., tj. o 74%; halonów z 1.250 ton w 1986 r. do 0 w 1995 r., W 1996 r. wstrzymano import najczęściej stosowanych freonów CFC-11 i CFC-12, uruchomiono programy wprowadzania zamienników dla tych substancji w przemyśle chłodniczym, izolacyjnym i kosmetycznym, wyeliminowano z użytku gaśnice halonowe. Określono listę wyrobów, które nie mogą zawierać substancji niszczących warstwę ozonową. Import substancji zubożających warstwę ozonową odbywa się na podstawie udzielanych zezwoleń. Brak było jednak ewidencji wielkości importowanych i eksportowanych substancji zubożających warstwę ozonową. Nie stworzono podstaw prawnych m.in. nakładających na podmioty gospodarcze obowiązek zastępowania substancji zubożających warstwę ozonową innymi nieszkodliwymi substancjami (str. 71-72).

2.3. Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu z 1992 r., ratyfikowana przez Polskę, w kontrolowanym okresie była realizowana. Sygnatariusze Konwencji zobowiązali się do stabilizacji emisji gazów cieplarnianych do końca XX wieku na poziomie roku bazowego, dla Polski jest to 1988 rok. Jak wykazała kontrola emisja trzech podstawowych gazów cieplarnianych: dwutlenku węgla, metanu i podtlenku azotu uległa wyraźnemu zmniejszeniu w 1997 r.: dwutlenku węgla o ok. 24%, metanu o ok. 28%, podtlenku azotu o ok. 23% (str. 72-73).

- Protokół z Kioto z 1997 r. do Konwencji w sprawie zmian klimatu nie został jeszcze ratyfikowany przez Polskę. Zgodnie z Protokółem w Polsce powinna nastąpić redukcja emisji uzgodnionych gazów cieplarnianych do atmosfery w latach 2008 – 2012 o 6%. Protokół wprowadził obowiązek corocznej inwentaryzacji tych gazów. Polska powinna także podjąć działania dotyczące m.in.: poprawy efektywności energetycznej gospodarki; promowania i wdrażania technologii wykorzystujących odnawialne źródła energii oraz pochłaniających dwutlenek węgla.
Jak wykazała kontrola b.Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, do czasu zakończenia kontroli nie opracował programu realizacji postanowień protokołu stanowiącego podstawę jego ratyfikacji. Ponadto inwentaryzacja emisji i wychwytu gazów cieplarnianych za 1996 rok została wykonana z opóźnieniem, co uniemożliwiło dostarczenie danych z Polski w wymaganym terminie do marca 1998 r. (str. 72-73).

3. Podmioty gospodarcze w badanych latach wykorzystwały środki pomocowe w łącznej kwocie 3.633,3 mln zł dla realizacji inwestycji służących ochronie powietrza, w tym środki funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej wynosiły 3.101,3 mln zł, pomocy zagranicznej 361,0 mln zł oraz ekokonwersji 171,0 mln zł. Środki pomocowe stanowiły 26,6% poniesionych nakładów inwestycyjnych na ochronę powietrza (str. 29).

3.1. NFOŚiGW uzyskał w latach 1995-1998 przychody w kwocie 1.416 mln zł z tytułu wnoszonych opłat i kar za emisję zanieczyszczeń do powietrza oraz z tytułu spłat wcześniej zaciągniętych pożyczek na ograniczenie emisji zanieczyszczeń do powietrza. Na przedsięwzięcia ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem wypłacił 1.590 mln. zł. Wypłacone kwoty stanowiły w 1995 r. 40% potrzeb zgłoszonych przez zakłady, a w 1998 r. zaledwie 15% (str. 48-52).

- Z ustaleń kontroli wynika, że w badanym okresie następowało zmniejszanie wydatkowanych środków finansowych na przedsięwzięcia w zakresie ochrony powietrza – od 434 mln zł w 1995 r. do 311 mln. zł w 1998 r. , tj. o 28,3%.

Zmniejszył się także udział wydatków na ochronę powietrza w porównaniu do wpływów z opłat i kar z tego tytułu i wynosił od 145% w 1995 r. do 73,4% w 1998 r.

W wyniku zrealizowanych przedsięwzięć z udziałem środków NFOŚiGW uzyskano zmniejszenie emisji pyłów – o 55 tys. ton/rok, dwutlenku siarki o 158 tys. ton/rok, tlenków azotu o 7 tys. ton/rok, tlenku węgla o 109 tys. ton/rok, dwutlenku węgla o 36 tys. ton/rok. (str. 48-50)

- Narodowy Fundusz nie wypracował hierarchii udzielania pomocy finansowej w zakresie ochrony powietrza tak co do zakładów decydujących o czystości powietrza jak i regionów podlegających ochronie. Listy przedsięwzięć priorytetowych przewidzianych do dofinansowywania nie spełniały tej roli, gdyż obejmowały praktycznie całokształt problematyki ochrony środowiska, miały bardzo szeroki zakres, przekraczający możliwości finansowe NFOŚiGW (str. 50-51).
- W NFOŚiGW brak było dostatecznego nadzoru nad realizacją umów i ich rozliczeniem pod względem uzyskanego efektu ekologicznego (str. 51).
- NFOŚiGW na podstawie porozumienia z b. Ministrem OŚZNiL prowadził sprawy związane z realizacją pomocy zagranicznej dla ochrony środowiska w Polsce. Pomoc bilateralna 11 krajów wyniosła w latach 1990-1998 251 mln USD na realizację 369 projektów ochrony środowiska, w tym ochrona powietrza obejmowała 67 projektów na łączną kwotę 122 mln USD, tj. 48,7% środków pomocowych. Zakończono realizację ca 60% projektów. W ramach pomocy zagranicznej m.in.: zakupiono licencję na seryjną produkcję instalacji do odsiarczania spalin dla elektrowni opalanych węglem; opracowano studium generalne dotyczące miejskich sieci ciepłowniczych oraz wprowadzenia gazu jako źródła energii dla b. woj. katowickiego i przygotowano założenia dla planów realizacyjnych; dostarczono wyposażenie dla ogrzewania geotermalnego i miejskiej sieci ciepłowniczej w Pyrzycach, Zakopanem i Białym Dunaju (str. 49).

W projektach będących w trakcie realizacji Narodowy Fundusz uwzględnił m.in. pomoc USA w kwocie 10 mln USD dla budowy instalacji odsiarczania spalin w Elektrowni Skawina. Z przeprowadzonej w 1996 r. kontroli NIK wynikało, że wybudowana instalacja wg projektu amerykańskiego posiadała liczne wady i nie została uruchomiona. W grudniu 1998 r. Agencja Stanów Zjednoczonych ds. Międzynarodowego Rozwoju w uzgodnieniu z b. Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa podjęła decyzję o wycofaniu dalszej pomocy w realizacji omawianego projektu, przeznacząc dodatkowe środki w kwocie 5 mln USD do dyspozycji Ministra Środowiska m.in. na monitoring oraz częściowe porządkowanie spraw instalacji odsiarczania spalin w Elektrowni (str. 49-50).

3.2. W skontrolowanych 9 b.WFOŚiGW wpływy z tytułu opłat i kar za zanieczyszczanie powietrza wynosiły 109 mln zł, tj.ca 8% kwoty uzyskanej z tego tytułu w skali kraju.

Na pomoc w realizację przedsięwzięć w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem wydatkowano 94 mln zł, tj. 86% środków uzyskanych z tytułu opłat i kar za zanieczyszczenie powietrza.

Spośród 9 skontrolowanych w 8 WFOŚiGW nie sporządzono zestawień uzyskanych efektów ekologicznych (str. 52-54).

3.3. Fundacja Eko-Fundusz, ze środków pomocowych pochodzących z zamiany polskiego zadłużenia zagranicznego – „ekokonwersji”, wydatkowała w kontrolowanym okresie 171 mln zł na realizację projektów dotyczących ochrony powietrza, tj. ok. 50% kosztów realizacji projektów ochrony środowiska.

Kontrola nie stwierdziła nieprawidłowości w przyznawaniu i rozliczaniu umów o dotację. W przypadku 2 projektów we wnioskach o przyznanie dotacji przedstawiono nieprawdziwe dane dotyczące źródeł finansowania co ujawniono po podjęciu decyzji o przyznaniu dotacji. Fundacja wystąpiła o zwrot dotacji w łącznej wysokości 645,3 tys. zł, w tym 120,3 tys. zł odsetek (str. 54-55).

3.4. W latach 1995 - 1998, skontrolowane zakłady realizowały inwestycje proekologiczne dzięki którym nastąpił wyraźny spadek wielkości emitowanych do powietrza ładunków zanieczyszczeń.

W kontrolowanym okresie 20 zakładów, spośród 21 objętych analizą, realizowało przedsięwzięcia inwestycyjne i modernizacyjne na rzecz ograniczenia emisji pyłów, SO₂ i NO_x do powietrza (str. 43-47).

- Badanych 20 zakładów, realizujących inwestycje w zakresie ograniczenia emisji pyłów i gazów, wydatkowało na te zadania 2.290 mln zł w tym 121 mln zł na inwestycje przewidziane do zakończenia po 1998 r. o wartości kosztorysowej 654 mln zł.
Na przedmiotowe przedsięwzięcia 11 zakładów otrzymało pomoc finansową w wysokości 13,3% nakładów poniesionych, w tym z NFOŚiGW - 138 mln zł i z WFOŚiGW – 46 mln zł.
Kontrole nie stwierdziły przypadków niewłaściwego wykorzystania środków funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej (str. 43).
- W efekcie podjęcia działań inwestycyjnych i modernizacyjnych, w latach 1995-1998 ładunki zanieczyszczeń pyłowych emitowane przez badane zakłady zostały zmniejszone z 55,6 tys. ton/rok do 18,3 tys. ton/rok, tj. o 67,2% oraz emitowane ładunki gazowe, głównie SO₂ i NO₂, z 228 tys. ton/rok do 200 tys. ton/rok, tj. o 12,3%.
Spośród 35 skontrolowanych zakładów w 8 wprowadzono zmiany w technologii produkcji, mające na celu m.in. obniżenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery (str. 43-47).

4. Kontrola realizacji ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska w części dot. ochrony powietrza prowadzona przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska i wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska oraz Głównego Inspektora Sanitarnego i wojewódzkich inspektorów sanitarnych w ramach monitoringu zdrowia nie wykazała istotnych nieprawidłowości (str. 76-79).

4.1. Główny Inspektor Ochrony Środowiska ukierunkowywał pracę wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska w zakresie prowadzenia monitoringu stanu środowiska oraz kontroli przestrzegania przez podmioty gospodarcze wymagań w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem.

GIOŚ opracował wskazówki metodyczne wykonywania kontroli inwestycji szczególnie uciążliwych dla środowiska, opracowywał coroczne programy kontroli.

W okresie objętym kontrolą GIOŚ wspólnie z Państwową Inspekcją Sanitarną dokonywał oceny funkcjonujących instalacji w zakresie SO₂ oraz NO_x, a także stanu zanieczyszczenia powietrza. Z wynikami ochrony powietrza zapoznawał Sejm, organy administracji publicznej i społeczeństwo (str. 76-77).

- Za stwierdzone w latach 1995-1998 przekroczenia dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do atmosfery, 4 wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska, wydało zakładom działającym na ich terenie 644 decyzje o ukaraniu na kwotę w wysokości 22.260 tys. zł, z czego ponad połowa dotyczyła zmniejszenia lub odroczenia należności, tytułem realizowania przez ukarane zakłady inwestycji ochrony powietrza. Pozostałe to kary wymagalne, z czego zakłady zapłaciły 98% .
Nie stwierdzono w kontrolowanych zakładach nieprawidłowości co do wymierzania przez WIOŚ kar oraz ich rozkładania na raty (str. 82-83).
- Spośród 35 skontrolowanych zakładów, 18 zakładom (51%) wymierzono kary za naruszenie warunków odprowadzania zanieczyszczeń do powietrza, w wysokości 18.019 tys. zł. Dla 9 zakładów odroczenia osiągnęły 97% wymierzonych kar, z tego do czasu zakończenia kontroli 6 zakładom zmniejszono kary na łączną kwotę 13.624 tys. zł w wyniku zakończenia inwestycji i uzyskania zamierzonego efektu. Z pozostałych zakładów tylko 1 wpłacił należne kary nieterminowo i obciążony został odsetkami, 1 złożył odwołanie.
Kontrola podmiotów gospodarczych przeprowadzona przez NIK potwierdza skalę występujących jeszcze zaniedbań i stopniową poprawę w zakresie ochrony powietrza wykazywaną w jednostkach kontrolowanych przez wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska (str. 41-43).

- Z ustaleń kontroli wynika, że stan posiadanych urządzeń pomiarowych w większości zakładów jest dobry i odpowiadają one potrzebom wykonywanych pomiarów emisji i imisji. Spośród 35 skontrolowanych zakładów w 31, tj. ca 89% prowadzono niebudzącą zastrzeżeń ewidencję rodzajów i ilości zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza. W 4 zakładach stwierdzono występowanie nieprawidłowości w prowadzonej ewidencji lub nieterminowym przekazywaniu wyników. Spowodowane to było głównie zaniedbaniami odpowiedzialnych służb w tych zakładach (str. 38-39).
- W 19 zakładach (54% skontrolowanych) zmniejszona emisja zanieczyszczeń mieściła się w wielkościach ustalonych decyzjami, w 16 zakładach (46%) występował okresowy wzrost niektórych rodzajów zanieczyszczeń lub przy ogólnym spadku emisji nie były dotrzymywane parametry ustalone w decyzjach (str. 34-38).

4.2. Główny Inspektor Sanitarny, działając za pośrednictwem wojewódzkich inspektorów sanitarnych, prowadził sieć nadzoru ogólnego monitoringu powietrza wchodzącą w skład systemu Państwowego Monitoringu Środowiska. Z ustaleń kontroli wynika, że pomiarami imisji objętych jest ok. 95% miast powyżej 20 tys. ludności i uzdrowisk (str. 78-79).

- W latach 1995-1997 przekroczenia dopuszczalnych stężeń średniorocznych na co najmniej 1 stanowisku pomiarowym zanotowano: na obszarach specjalnie chronionych średnio na terenie 24 jednostek administracyjnych, tj. ponad połowie badanych; na pozostałych obszarach średnio na terenie 119 jednostek administracyjnych, tj. ponad 1/3 badanych (str. 78).
- Wojewódzkie Stacje Sanitarne-Epidemiologiczne prowadziły pomiary stężenia zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego w ramach monitoringu zdrowia. Prowadzone pomiary wykazywały wyraźny spadek stężeń zanieczyszczeń powietrza w 1998 r. w porównaniu do 1995 r.
- Spośród 7 skontrolowanych WSSE w 4 nie realizowano w pełni wytycznych Głównego Inspektora Sanitarnego co do ilości zorganizowanych stacji pomiarowych, w 1 nie informowano gminy i wojewody o stwierdzonych przekroczeniach dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń powietrza (str. 87-89).
- Z ustaleń kontroli wynika ponadto, że GIS w latach 1995-1998 nie podjął skutecznych działań dotyczących wyposażenia laboratoriów inspekcji sanitarnej w nowoczesny sprzęt i aparaturę kontrolno-pomiarową (str. 78-79).

5. W wyniku kontroli stwierdzono uszczuplenia w środkach publicznych w wysokości 1.661.278 zł. Kwota odzyskana do zakończenia kontroli wyniosła 6.372 zł.

* * *

Przeprowadzona kontrola wykazała, że pomimo poprawy w zakresie zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do atmosfery podejmowane działania dla ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem wciąż jeszcze nie są wystarczające oraz nie zapewniają zdecydowanych zmian stanu jakości powietrza w kraju.

Postanowienia konwencji dotyczące ochrony powietrza w zakresie przyjętym przez Polskę realizowane były częściowo. Z opóźnieniem przygotowywane były programy realizacji postanowień protokółów do konwencji, co opóźniło ich ratyfikację.

W niedostatecznym stopniu rozwijana była współpraca z państwami sąsiednimi, a w szczególności z Czechami mającymi duży udział w zanieczyszczeniach transgranicznych.

W dalszym ciągu wyposażenie zakładów w urządzenia do redukcji zanieczyszczeń było niedostateczne. Założenia polityki energetycznej w części dot. inwestycji ochrony środowiska nie były w pełni realizowane. W polityce transportowej

brak było działań kompleksowych uwzględniających ochronę atmosfery przed zanieczyszczeniem. Nie były w pełni uwzględniane problemy ochrony środowiska w procesie przyznawania i nadzoru nad wykorzystaniem koncesji na wytwarzanie i obrót energią elektryczną, gazem i ciepłem.

Środki funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej oraz pomocy zagranicznej stanowiły ok. 1/4 poniesionych przez podmioty gospodarcze nakładów inwestycyjnych na ochronę powietrza. Poza jednym przypadkiem kontrole nie stwierdziły nieprawidłowego wydatkowania środków. W badanym okresie nakłady na ochronę powietrza miały jednak tendencję malejącą.

Maleje również pomoc ze środków NFOŚiGW przy braku wyraźnie określonych list zadań priorytetowych, w zakresie ochrony atmosfery oraz ewidencji uzyskanych efektów ekologicznych. Funkcjonowanie systemu monitoringu emisji zanieczyszczeń do atmosfery nie zawsze jest prawidłowe.

Kontrola wykazała, że nastąpiła zdecydowana poprawa co do realizacji obowiązku posiadania przez zakłady decyzji o dopuszczalnej emisji. W 1998 r. ca 25% podmiotów nie posiadało tylko okresowo aktualnej decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza, a 1/4 nie realizowała części obowiązków, nałożonych decyzjami bądź zarządzeniami pokontrolnymi. Opłaty i kary realizowane były w ca 98%.

Kontrola wykazała potrzebę dalszych skoordynowanych działań, szczególnie na szczeblu centralnym dla realizacji zadań dot. ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem, zgodnie z Polityką Ekologiczną Państwa.

Uwagi i wnioski

Wyniki kontroli wskazują, że dla osiągnięcia celów w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem, niezbędne jest rozważenie podjęcia następujących działań:

I. Minister Środowiska powinien:

- 1. Przyspieszyć opracowanie programu realizacji postanowień protokółów do konwencji w sprawie ochrony powietrza atmosferycznego w celu ich ratyfikacji.**
- 2. Dążyć do szerszego rozwoju współpracy z państwami sąsiednimi w zakresie ochrony środowiska stosownie do obowiązujących porozumień i umów międzynarodowych.**
- 3. Przyspieszyć określenie norm jakościowych spalanych paliw.**
- 4. Dokonać oceny efektywności wykorzystania pomocy zagranicznej w dziedzinie ochrony powietrza atmosferycznego.**
- 5. Zorganizować bieżący system nadzoru nad wykonywaniem zobowiązań wynikających z konwencji międzynarodowych.**

II. Minister Gospodarki powinien:

- 1. Rozważyć podjęcie wspólnie z Ministrem Środowiska systemowych działań dla zahamowania spadkowych tendencji finansowania inwestycji na rzecz zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do atmosfery.**
- 2. Podjąć działania mające na celu stworzenie podstaw prawnych nakładających na podmioty gospodarcze obowiązek zastępowania substancji zubożających warstwę ozonową innymi substancjami oraz odzyskiwania tych substancji i ich destrukcji.**
- 3. Określić w drodze rozporządzenia wzory wniosków, wykaz dokumentów i informacji oraz warunków wydania i wykorzystania pozwoleń dotyczących obrotu substancjami zubożającymi warstwę ozonową.**

III. Minister Transportu i Gospodarki Morskiej powinien:

Podjąć działania na rzecz dalszego ograniczania emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego ze środków transportowych.

W podejmowanych działaniach w kierunku rozszerzenia zakresu budowy autostrad, dróg ekspresowych i obwodnic w pobliżu dużych skupisk ludzkich szerzej uwzględniać kwestie ochrony atmosfery przed zanieczyszczeniem.

IV. Prezes Urzędu Regulacji Energetyki powinien:

- 1. Zorganizować nadzór na wypełnianiem przez podmioty koncesjonowane warunków i postanowień zawartych w koncesjach.**
- 2. Rozważyć prowadzenie bieżącego monitorowania realizacji udzielonych koncesji z uwzględnieniem problematyki związanej z ochroną powietrza atmosferycznego przed zanieczyszczeniem.**

V. Główny Inspektor Ochrony Środowiska powinien:

- 1. Rozszerzać kontrolę i nadzór nad pełną realizacją zadań wynikających z decyzji o dopuszczalnym wprowadzaniu zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego, a także terminową i pełną realizacją zarządzeń pokontrolnych.**

VI. Główny Inspektor Sanitarny powinien:

- 1. Zapewnić właściwe funkcjonowanie sieci monitoringu ochrony atmosfery.**
- 2. Podjąć skuteczne działania dotyczące wyposażenia laboratoriów Inspekcji Sanitarnej w nowoczesny sprzęt i aparaturę kontrolno-pomiarową.**

VII. Wojewodowie, Marszałkowie Województw i Starostowie odpowiednio powinni:

Rozważyć celowość opracowania wieloletniego programu działań na rzecz ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem oraz wykorzystania lokalnych niekonwencjonalnych źródeł energii.

Uwzględnić problematykę ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem we wszystkich programach rozwoju sektorów i branż w regionach.

Dążyć do rozszerzenia bieżącego nadzoru nad realizacją zadań w ochronie powietrza z wykorzystaniem istniejącego systemu monitoringu.

VIII. Prezes Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz prezesi wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej powinni:

- 1. Wypracować hierarchię zaspokojenia potrzeb w zakresie udzielania pomocy finansowej na zadania związane z ochroną powietrza tak co do zakładów decydujących o czystości powietrza atmosferycznego jak i regionów podlegających ochronie.**
- 2. Stworzyć listy przedsięwzięć priorytetowych dla ochrony atmosfery przed emisją zanieczyszczeń.**
- 3. Zwiększyć nadzór nad realizacją umów pomocy i ich bieżące rozliczanie pod względem uzyskanego efektu ekologicznego.**

II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

1. Charakterystyka stanu prawnego

Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska⁵ zwana dalej „uoś” określa zasady ochrony i racjonalnego kształtowania środowiska m.in. przez ustanowienie środków prawnych zapewniających użytkowanie środowiska zgodnie z interesem publicznym oraz określenie obowiązków organów państwowych, samorządowych i podmiotów gospodarczych. Zgodnie z tą ustawą jednostki organizacyjne ponoszą opłaty za gospodarze korzystanie ze środowiska i wprowadzania w nim zmian. Opłaty uiszcza się za:

- 1) wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza,
- 2) usuwanie drzew lub krzewów,
- 3) inne formy korzystania ze środowiska na zasadach określonych odrębnymi przepisami (art. 86 ust. 1 i 2)⁶.

Podstawowym źródłem prawa w zakresie ochrony powietrza jest uoś i wydane na jej podstawie akty wykonawcze - Dz. II rozdział 3 - Ochrona powietrza (art. 25-32). Zgodnie z art. 25 uoś ochrona powietrza polega na zapobieganiu powstawania, na ograniczeniu lub na eliminowaniu wprowadzonych do powietrza substancji zanieczyszczających w celu zmniejszenia stężeń do dopuszczalnego poziomu lub utrzymania ich na poziomie nie przekraczającym obowiązujących dopuszczalnych stężeń substancji. Zanieczyszczeniem powietrza w rozumieniu uoś jest wprowadzanie do powietrza substancji stałych, ciekłych lub gazowych w ilościach, które mogą ujemnie wpłynąć na zdrowie człowieka, klimat, przyrodę żywą, glebę, wodę lub spowodować inne szkody w środowisku (art. 26 uoś).

Obowiązek podejmowania konkretnych działań w celu ochrony powietrza spoczywa na wszystkich jednostkach organizacyjnych. Są one obowiązane stosować metody, technologie i środki techniczne chroniące powietrze przed zanieczyszczeniem (art. 27 uoś).

Dotyczy to również użytkowników silników spalinowych, którzy są zobowiązani do użytkowania tych silników w stanie technicznym zabezpieczającym powietrze przed zanieczyszczeniem ponad wielkości określone w odrębnych przepisach (art. 27a uoś). Regulują to rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa: z dnia 12 lutego 1990 r. w sprawie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem⁷, z dnia 28 kwietnia 1998 r. w sprawie dopuszczalnych wartości stężeń substancji zanieczyszczających w powietrzu⁸ oraz z dnia 17 kwietnia 1987 r. w sprawie dopuszczalnych do wprowadzenia do powietrza atmosferycznego rodzajów i ilości substancji zanieczyszczających, wytwarzanych przez silniki spalinowe⁹.

⁵ j.t. Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196 ze zm.

⁶ Art. 86 ust. 2 zmieniony przez art. 1 pkt 52 lit.a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. (Dz.U. Nr 133, poz. 885) zmieniająca nin. ustawę z dniem 1 stycznia 1998 r. - poprzednio pkt 2 dotyczył usuwania odpadów - od dnia 1 stycznia 1998 r. obowiązuje ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o odpadach - Dz.U. Nr 96, poz. 552, która określa zasady postępowania z odpadami.

⁷ Dz.U. Nr 15, poz. 92 ze zm.

⁸ Dz.U. Nr 55, poz. 355 - obowiązuje od dnia 21 maja 1998 r.

⁹ Dz.U. Nr 14, poz. 87.

Podstawowym instrumentem w celu ochrony powietrza jest oparta na art. 30 uoś decyzja wojewody ustalająca rodzaje i ilości substancji zanieczyszczających dopuszczonych do wprowadzenia do powietrza. Jednostka organizacyjna wprowadzająca do powietrza takie substancje jest obowiązana posiadać taką decyzję (art. 30 ust. 1 i 2 uoś). Wojewoda może także nałożyć na jednostkę organizacyjną obowiązki wynikające z potrzeb ochrony powietrza w drodze odrębnej decyzji. W razie naruszenia przez jednostkę organizacyjną ustaleń decyzji, wojewódzki inspektor ochrony środowiska działający w porozumieniu z wojewodą, niezależnie od innych środków przewidzianych prawem, może wydać decyzję o wstrzymaniu działalności powodującej naruszenie (art. 31 ust. 1 uoś).

OPLATY

Uoś przewiduje w Dziale V - Środki Ekonomiczne Ochrony Środowiska - w rozdziale 1 - Oplaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska i za wprowadzanie w nim zmian (art. 86 - 86g uoś). Art. 86 ust. 1 i 2 uoś¹⁰ określa obowiązek jednostek organizacyjnych do ponoszenia opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian. Oplaty uiszczane są m.in. za wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza.

Oplaty za wprowadzenie substancji zanieczyszczających do powietrza ustala się w zależności od ich rodzaju i ilości (art. 86a ust. 1 uoś)¹¹. Oplaty te jednostki organizacyjne ustalają we własnym zakresie i wnoszą bez wezwania na rachunek urzędu wojewódzkiego właściwego ze względu na miejsce korzystania ze środowiska, w terminie do końca miesiąca następującego po upływie każdego kwartału (art. 86b ust. 1 i 3 uoś)¹². Jednostka organizacyjna obowiązana jest do prowadzenia aktualizowanej co kwartał ewidencji zawierającej wykaz rodzajów i ilości zanieczyszczeń wprowadzonych do powietrza oraz dane, na których podstawie określono te ilości oraz obowiązana jest bez wezwania przedstawić wojewodzie, w terminie do dnia 31 stycznia każdego roku informację zawierającą wykaz oraz dane, o których mowa wyżej, dotyczące zanieczyszczeń objętych opłatami, wprowadzonych w ubiegłym roku kalendarzowym do powietrza (art. 86b ust. 4 i 5 uoś)¹³. Wykazy te przechowywane są przez wojewodę w publicznie dostępnym rejestrze. W razie niedopełnienia przez jednostkę organizacyjną obowiązku wniesienia opłaty lub złożenia informacji, wojewoda, na podstawie własnych ustaleń, wydaje decyzję, w której określa wysokość nie wniesionej opłaty, stosując stawki obowiązujące w dniu wszczęcia postępowania. Ustaleń tych dokonuje się w szczególności na podstawie:

- 1) ciągłych pomiarów emisji zanieczyszczeń,
- 2) wskaźników emisji zanieczyszczeń,
- 3) innych danych technologicznych i technicznych

(art. 86b ust. 6-8 uoś)¹⁴.

¹⁰ patrz przypis nr 4 na str. 13

¹¹ Art. 86a zmieniony przez art. 1 pkt 53 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. (Dz.U. Nr 133, poz. 885) zmieniający nin. ustawę z z dniem 1 stycznia 1998 r.

¹² Art. 86b zmieniony przez art. 1 pkt 54 ustawy j.w. z dnia 29 sierpnia 1997 r. z dniem 1 stycznia 1998 r. oraz art. 86b ust. 1 zmieniony przez art. 36 pkt 19 lit.a) ustawy z dnia 29 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej - w związku z reformą ustrojową państwa (Dz.U. Nr 106, poz. 668) z dniem 1 stycznia 1999 r. - obecnie opłaty wpływają na rachunek urzędu marszałkowskiego.

¹³ Art. 86b ust. 5 zmieniony przez art. 36 pkt 19 lit.b) ustawy z dnia 24 lipca 1998 j.w. - w związku z reformą ustrojową państwa - z dniem 1 stycznia 1999 r. - obecnie jednostka organizacyjna obowiązana jest przedstawić marszałkowi województwa.

¹⁴ Art. 86b ust. 6 i 7 - zmieniony przez art. 36 pkt 19 lic.c) i lit.d) - ustawą j.w. - od dnia 1 stycznia 1999 r. - decyzję wydaje marszałek województwa.

Z art. 86b ust. 9 wynika, że jednostki organizacyjne wprowadzające do powietrza substancje zanieczyszczające, nie posiadające decyzji ustalającej rodzaje i ilości substancji dopuszczonych do wprowadzania do powietrza, a obowiązane do jej posiadania, ponoszą opłaty podwyższone o 100%, a począwszy od 1 stycznia 1999 r. podwyższone o 200%, natomiast od 1 stycznia 2000 r. - o 500%.

Obowiązek uiszczenia opłaty przedawnia się z upływem 5 lat, licząc od końca roku, w którym upłynął termin wniesienia opłaty (art. 86f ust. 1 uoś)¹⁵. Za termin uiszczenia opłaty, uważa się ostatni dzień, w którym zgodnie z art. 86b ust. 3 (do końca miesiąca następującego po upływie każdego kwartału), wpłata powinna nastąpić. W razie nieterminowego uiszczenia opłaty pobiera się odsetki za zwłokę w wysokości odsetek pobieranych za nieterminowe regulowanie zobowiązań podatkowych.

Opłaty nie uiszczone w terminie, o którym mowa wyżej, podlegają wraz z odsetkami za zwłokę przymusowemu ściąganiu w trybie określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (art. 86g ust. 1-3 uoś).

Kwoty nadpłacone w wyniku nienależnie uiszczonych opłat (nadpłaty) podlegają z urzędu zaliczeniu na poczet bieżących i zaległych opłat, a w razie braku takich obowiązków - zaliczeniu na poczet przyszłych opłat, chyba że jednostka organizacyjna zgłosi wniosek o ich zwrot.

Wymierzone, a nie pobrane opłaty nie są objęte postępowaniem układowym (art. 86g ust. 4 i 5 uoś)¹⁶.

KARY ZA ZANIECZYSZCZANIE POWIETRZA

Kary takie wymierzone są na podstawie art. 110 ust. 1 pkt 1 uoś¹⁷, który stanowi, że za naruszenie przez jednostki organizacyjne wymagań ochrony środowiska, polegające na:

- przekroczeniu co do rodzaju lub ilości substancji dopuszczalnych do wprowadzenia do powietrza, określonych decyzją właściwego organu; wojewódzki inspektor ochrony środowiska wymierza karę pieniężną. Decyzje o wymiarze kar pieniężnych oraz decyzja o odroczeniu terminu płatności lub rozłożeniu na raty przechowywane są przez właściwe organy w publicznie dostępnym rejestrze (art. 110 ust. 1c uoś)¹⁸. Kary ustalone na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów¹⁹, nie uiszczone w wyznaczonym terminie, podlegają z odsetkami za zwłokę przymusowemu ściąganiu w trybie określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Wymierzone, a nie pobrane kwoty nie są objęte postępowaniem układowym. Kary pieniężne obciążają wyniki ekonomiczne jednostki, działającej według zasad rozrachunku gospodarczego (art. 110 ust. 3a - 4 uoś).

Zgodnie z art. 110a uoś nie można wydać decyzji w sprawie wymierzenia kary, jeżeli od dnia, w którym stwierdzono naruszenie wymagań ochrony środowiska, upłynęło 5 lat. Wymierzonej kary nie pobiera się po upływie 5 lat od dnia, w którym decyzja ustalająca jej wysokość stała się ostateczna lub w razie odroczenia terminu płatności kary, po upływie 5 lat od upływu okresu odroczenia. W razie rozłożenia kary na raty, bieg terminu rozpoczyna się od dnia płatności ostatniej raty. Termin płatności kary łącznej wynosi 14 dni od dnia, w którym decyzja ustalająca wysokość stała się ostateczna. W razie nieterminowego uiszczenia kary, są pobierane

¹⁵ Art. 86f zmieniony przez art. 1 pkt 58 ustawy z dnia 29 sierpnia 1998 r. z dniem 1 stycznia 1998 r.

¹⁶ Art. 86g ust. 4 i 5 dodany przez art. 1 pkt 59 lit.b) ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. z dniem 1 stycznia 1998 r.

¹⁷ Art. 110 ust. 1 zmieniony przez art. 1 pkt 85 lit.a) ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. z dniem 1 stycznia 1998 r.

¹⁸ Art. 110 ust. 1c dodany przez art. 1 pkt 85 lit.c) ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - z dniem 1 stycznia 1998 r.

¹⁹ patrz przypis nr 6 na str.

odsetki za zwłokę w wysokości odsetek pobieranych za nieterminowe regulowanie zobowiązań podatkowych (art. 110b uoś)²⁰.

Termin płatności kar wymierzonych, o których mowa wyżej, na wniosek ukaranej jednostki organizacyjnej może być odroczone lub kara może być rozłożona na raty na okres nie dłuższy, niż 5 lat. Decyzja o odroczeniu terminu płatności może być podjęta w razie stwierdzenia, że ukarana jednostka organizacyjna realizuje terminowo inwestycje, a ich wykonanie oraz oddanie do użytku w okresie nie dłuższym niż 5 lat zapewni usunięcie przyczyn wymierzenia tej kary. Decyzja o rozłożeniu kary na raty może być podjęta w razie stwierdzenia, że zapłata w całości wymierzonej kary, w terminie 14 dni, znacznie ograniczy lub uniemożliwi dalsze prowadzenie działalności gospodarczej, a w szczególności kontynuację przedsięwzięć, których wykonanie zapewni usunięcie przyczyn wymierzenia tej kary. Decyzje o odroczeniu terminu płatności i rozłożenia kary na raty podejmuje wojewódzki inspektor ochrony środowiska. Wniosek o odroczeniu terminu płatności lub rozłożenia na raty może być złożony w ciągu 14 dni od dnia, w którym decyzja o wymierzeniu stała się ostateczna (art. 110c ust. 1-5 uoś)²¹. Natomiast karę, której termin płatności został odroczone, podwyższa się o 50% i pobiera niezwłocznie po upływie okresu odroczenia, jeżeli inwestycje, o których mowa wyżej, nie zostały wykonane i oddane do użytku w tym okresie (art. 110c ust.6 uoś). Przepis ten może być zastosowany odpowiednio w przypadku stwierdzenia przez wojewódzkich inspektorów, że inwestycja nie jest realizowana zgodnie z ustalonym harmonogramem (art. 110c ust. 6a uoś)²².

Karę, której termin płatności został odroczone zmniejsza się o kwotę środków własnych wydatkowanych za zrealizowane inwestycje, o których mowa w ust. 2 art. 110c (art. 110c ust. 7 uoś).

Z problematyką ochrony powietrza związane jest prawo energetyczne, które reguluje ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. - Prawo energetyczne²³ zwane dalej „pr.energ.”.

Zgodnie z art. 1 ust. 2 pr. energ. celem ustawy jest m.in. tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju kraju, oszczędnego i racjonalnego użytkowania paliw i energii z uwzględnieniem wymogów ochrony środowiska. Przedsiębiorstwa energetyczne zajmujące się przesyłaniem i dystrybucją paliw lub energii do odbiorców mają obowiązek utrzymywać zdolność urządzeń, instalacji i sieci do realizacji dostaw paliw lub energii w sposób ciągły i niezawodny, przy zachowaniu obowiązujących wymagań jakościowych (art. 4 ust. 1 pr. energ.).

Przepis art. 32 ust. 1 pr. energ. wskazuje rodzaje działalności związanej z prawem energetycznym, które wymagają uzyskania koncesji. Koncesja powinna określać m.in.: zabezpieczenie ochrony środowiska w trakcie oraz po zaprzestaniu koncesjonowanej działalności (art. 37 ust. 1 pkt 6 pr. energ.).

Koncesji udziela Prezes Urzędu Regulacji Energetyki (art. 33 ust. 1 pr. energ.), który jest centralnym organem administracji rządowej i realizuje zadania z zakresu spraw regulacji gospodarki paliwami i energią oraz promowania konkurencji (art. 21 pr. energ.). Ponadto art. 15 pkt 6 pr. energ. stanowi, że założenia polityki energetycznej państwa powinny być opracowane zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju kraju i określić w szczególności m.in. działania w zakresie ochrony środowiska.

²⁰ Art. 110b ust. 1 zmieniony przez art. 1 pkt 86 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. z dniem 1 stycznia 1998 r.

²¹ Art. 110c ust. 2 zmieniony przez art. 1 pkt 87 lit.a) ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - z dniem 1 stycznia 1998 r.

²² Art. 110 c ust. 6a dodany przez art. 1 pkt 87 lit.b) ustawy j.w. z dniem 1 stycznia 1998 r.

²³ Dz.U. Nr 54, poz. 348 ze zm.

Szczegółowe zasady działania Urzędu Regulacji Energetyki określa statut nadany rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 października 1997 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi Regulacji Energetyki²⁴ i regulamin organizacyjny nadany zarządzeniem Nr 5 Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki z dnia 5 maja 1998 r. w sprawie wprowadzenia regulaminu organizacyjnego Urzędu Regulacji Energetyki²⁵. Przepis art. 56 ust. 1 pkt 12 pr. energ. przewiduje nałożenie kary pieniężnej m.in.: za nie przestrzeganie obowiązków wynikających z koncesji. Karę pieniężną wymierza Prezes Urzędu Regulacji Energetyki (art. 56 ust. 2 pr. energ.).

Natomiast opłaty za wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza i kary za zanieczyszczenia powietrza regulują wyżej omówione już przepisy z ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska (art. 30-31; art. 86-86g i art. 110 ust. 1 -110c).

FUNDUSZE OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

Ustawą z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska²⁶ utworzone zostały: Narodowy Fundusz Ochrony i Gospodarki Wodnej, zwany dalej „Narodowym Funduszem”, wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, zwane dalej wojewódzkimi funduszami, oraz gminne fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, zwane dalej gminnymi funduszami, których środki służą finansowaniu ochrony środowiska i gospodarki wodnej w celu realizacji zasady zrównoważonego rozwoju (art. 87 ust. 1 i art. 87a²⁷). Narodowy Fundusz i wojewódzkie fundusze posiadają osobowość prawną (art. 87 ust. 2).

W myśl art. 87b ust. 1²⁸ dochodami Narodowego Funduszu, wojewódzkich funduszy oraz gminnych funduszy są wpływy z tytułu opłat i kar pieniężnych pobieranych na podstawie ustawy i odrębnych przepisów. Dochodami Narodowego Funduszu są także wpływy z opłat i kar pieniężnych ustalonych na podstawie ustawy - Prawo geologiczne i górnicze. Dochody te przeznacza się na finansowanie prac geologicznych w zakresie gospodarki zasobami naturalnymi i poznania budowy geologicznej kraju oraz na finansowanie potrzeb górnictwa służących zmniejszeniu uciążliwości środowiska wynikających z wydobywania kopalin (art. 87b ust. 2)²⁹.

Zgodnie z art. 87b ust. 3 i 3a³⁰ dochodami Narodowego Funduszu, wojewódzkich i gminnych funduszy mogą być również wpływy z przedsięwzięć organizowanych na rzecz ochrony środowiska i gospodarki wodnej, dobrowolne wpłaty zakładów pracy, dobrowolne wpłaty, zapisy i darowizny osób fizycznych i prawnych oraz świadczenia rzeczowe i środki pochodzące z fundacji. Dochody te są środkami publicznymi w rozumieniu ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych³¹. Dochodami Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy mogą być także m.in.:

²⁴ Dz.U. Nr 130, poz. 859.

²⁵ niepublikowane.

²⁶ patrz przypis nr 3 str. 7.

²⁷ Art. 87a zmieniony przez art. 1 pkt 61 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. (Dz.U. Nr 113, poz. 855) zmieniające m.in. ustawę z dniem 1 stycznia 1998 r.

Art. 87a - w brzmieniu do dnia 1 stycznia 1998 r. - Środki Narodowego Funduszu, wojewódzkich funduszy i gminnych funduszy służą finansowaniu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

²⁸ Art. 87b ust. 1 zmieniony przez art. 1 pkt 62 lit.a ustawy, jak wyżej - obowiązującej z dniem 1 stycznia 1998 r.

Art. 87b ust. 1 - w brzmieniu do dnia 1 stycznia 1998 r. - Dochodami Narodowego Funduszu, wojewódzkich funduszy oraz gminnych funduszy są wpływy z tytułu opłat i kar pieniężnych wymierzonych i pobieranych na podstawie ustawy i odrębnych przepisów.

²⁹ Art. 87b ust. 2 zmieniony przez art. 1 pkt 62 lit.b) ustawy j.w. - z dniem 1 stycznia 1998 r.

³⁰ Art. 87b ust. 3 zmieniony przez art. 36 pkt. 22 lit.b) ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. w związku z reformą ustrojową państwa z dniem 1 stycznia 1999 r.

³¹ j.t. Dz.U.z 1998 r. Nr 119, poz.773.

- 1) środki z tytułu emisji obligacji, zaciągania kredytów i zyski z przedsięwzięć realizowanych na rzecz ochrony środowiska i gospodarki wodnej wspólnie z innymi jednostkami organizacyjnymi,
- 2) inne wpłaty i środki z innych funduszy,
inne dochody określone przez Radę Ministrów.

PODZIAŁ OPLAT I KAR NA POSZCZEGÓLNE FUNDUSZE

Stosownie do art. 87b ust. 5 wpływy za składowanie odpadów stanowią w 50% dochód gminnego funduszu gminy, na której obszarze składowane są odpady. Dochodami gminnych funduszy jest także 10% wpływów z opłat i kar za pozostałe rodzaje gospodarczego korzystania ze środowiska i dokonywania w nim zmian oraz szczególnego korzystania z wód i urządzeń wodnych. Pozostałe środki, po dokonaniu powyższego podziału, stanowią w 40% dochód Narodowego Funduszu oraz 60% wojewódzkiego funduszu z zastrzeżeniem ust. 7 (art. 87b ust. 6)³².

W art. 87b ust. 7 bowiem określa się, że wpływy z tytułu opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych przez kopalnie węgla kamiennego oraz z tytułu emisji tlenków azotu do powietrza - w całości stanowią dochód Narodowego Funduszu.

Wpływy Narodowego Funduszu z tytułu opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych przez kopalnie węgla kamiennego są przeznaczone na rozwiązanie problemu zasolenia wód, a wpływy z tytułu opłat i kar za emisję do powietrza dwutlenku siarki oraz tlenków azotu - na ograniczenie emisji tych gazów i na wspomaganie produkcji urządzeń służących do tego celu (art. 87b ust. 8)³³.

Zgodnie z art. 87 ust. 3³⁴ nadzór nad działalnością Narodowego Funduszu sprawuje Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

Zadania Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa określają przepisy ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o utworzeniu urzędu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa³⁵.

Zadania Inspekcji Ochrony Środowiska określają przepisy ustawy z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska³⁶.

Inspekcja Ochrony Środowiska jest organem kontroli przestrzegania przepisów o ochronie środowiska oraz badania stanu środowiska (art. 1 ust. 1 ustawy)³⁷.

³² Art. 87b ust. 6 zmieniony na podstawie ustawy j.w. w związku z reformą ustrojową państwa z dniem 1 stycznia 1999 r. - obecnie w 28% dochodów Narodowego Funduszu i w 72% dochód wojewódzkiego funduszu.

³³ Art. 87b ust. 8 - w brzmieniu do dnia 1 stycznia 1998 r. wpływy z tytułu opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych przez kopalnie węgla kamiennego są przeznaczone na rozwiązanie problemu zasolenia wód, a wpływy z tytułu opłat i kar za emisję do powietrza dwutlenku siarki oraz tlenków azotu - na ograniczenie emisji tych gazów i na wspomaganie produkcji urządzeń służących do tego celu.
Art. 87b ust. 8 zmieniony przez art. 1 pkt 62 lit.g ustawy powoływanej wcześniej - obowiązuje od dnia 1 stycznia 1998 r.

³⁴ Art. 87 ust. 3 dodany przez art. 1 pkt 60 ustawy, jak wcześniej - obowiązuje od dnia 1 stycznia 1998 r.

³⁵ Dz. U. Nr 73, poz. 433 ze zm.

³⁶ Dz.U.Nr 77, poz. 335 ze zm. - tytuł ustawy zmieniony przez art. 74 pkt 1 ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej - w związku z reformą ustrojową państwa (Dz.U. Nr 106, poz. 668) z dniem 1 stycznia 1999 r. Do dnia 31 grudnia 1998 r. tytuł brzmiał „o Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska”.

³⁷ Art. 1 zmieniony przez art. 59 ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz.U. Nr 141, poz. 943) z dniem 1 kwietnia 1999 r. - obecnie Główny Inspektor Ochrony Środowiska jest centralnym organem administracji rządowej, powołanym do kontroli przestrzegania przepisów o

Inspekcja Ochrony Środowiska podlegała Ministrowi Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (art. 1 ust. 2 ustawy).

Stan prawny przedstawiony został w mocy obowiązującej do dnia 31 grudnia 1998 r.

KONWENCJE MIĘDZYNARODOWE

Poza potrzebą spełnienia krajowych wymagań w zakresie ochrony powietrza, wynikających z konieczności dotrzymania standardów emisji oraz polepszenia stanu jakości środowiska i dotrzymania norm emisyjnych Polska musi także realizować zobowiązania o charakterze globalnym i regionalnym, podejmowane przez społeczności międzynarodowe oraz organizacje, w których uczestniczymy.

Szczególną wagę posiada nasze dążenie do członkostwa w Unii Europejskiej oraz związana z tym konieczność dostosowania naszych przepisów prawnych do przepisów obowiązujących kraje członkowskie UE.

Należy podkreślić, że realizacja zobowiązań wynikających z podejmowanych lub ratyfikowanych przez Polskę wieloletnich zobowiązań międzynarodowych w zakresie ochrony powietrza posiada również istotne znaczenie z punktu widzenia naszego członkostwa w Unii Europejskiej. Polska podpisała i ratyfikowała szereg konwencji i umów międzynarodowych w zakresie ochrony powietrza, i tak np.:

Konwencję w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości, sporządzoną w Genewie 13 listopada 1979 r. - Polska ratyfikowała 19 lipca 1985 r.³⁸

- **protokół dotyczący długofalowego finansowania wspólnego programu monitoringu i oceny przenoszenia zanieczyszczeń powietrza na dalekie odległości w Europie (EMEP)**, podpisany 28 września 1984 r., wszedł w życie 28 stycznia 1988 r., a Polska przystąpiła do niego 14 września 1988 r., jako jeden z 36 uczestników.
- **Protokół Helsiński (I protokół siarkowy)** podpisany 8 lipca 1985 r., obowiązywał do końca 1993 r. Polska nie była jego sygnatariuszem.
- **Protokół Sofijski**, podpisany 31 października 1988 r. w sprawie zmniejszenia emisji tlenków azotu lub ich transgranicznych strumieni. Polska podpisała protokół 31 października 1988 r.
- **Protokół z Oslo (II protokół siarkowy)**, podpisany w 1994 r. w sprawie dalszego ograniczenia emisji siarki lub jej transgranicznych przepływów. W czerwcu 1994 r. Polska została jego sygnatariuszem (obecnie prowadzone są prace nad oceną możliwości ratyfikacji tego protokołu).
- **Protokół Genewski**, podpisany 18 listopada 1991 r., w sprawie ograniczenia emisji lotnych związków organicznych lub ich transgranicznych przepływów. Polska nie podpisała tego protokołu.

Konwencja o ochronie warstwy ozonowej, sporządzona w Wiedniu 22 marca 1985 r. Konwencja weszła w życie 22 września 1988 r. Polska jest jej stroną od 11 października 1990 r.

ochronie środowiska oraz ochronie stanu środowiska nadzorowanym przez ministra właściwego do spraw środowiska.

³⁸ Dz.U.Nr 60, poz. 311 i 312.

Bardziej szczegółowe zobowiązania w przedmiotowym zakresie zawiera **Protokół Montrealski w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową**, sporządzony 16 września 1987 r., wszedł w życie 1 stycznia 1989 r., a Polska przystąpiła do niego 11 października 1990 r.

Działając w trybie art. 29 ustawy z dnia 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych Minister Gospodarki w dniu 23 stycznia 1997 r. zlecił Instytutowi Chemii Przemysłowej realizację zadań spoczywających na Ministrze Gospodarki, wynikających z Konwencji Wiedeńskiej oraz Protokołu Montrealskiego. Na tej podstawie w Instytucie Chemii Przemysłowej utworzono Biuro Ochrony Warstwy Ozonowej.

Ramowa Konwencja ONZ w sprawie zmian klimatu, sporządzona w Nowym Jorku 9 maja 1992 r., podpisana przez Polskę na konferencji w Rio de Janeiro w 1992 r., weszła w życie 21 marca 1994 r., a Polska ratyfikowała ją 16 czerwca 1994 r.

W grudniu 1997 r. Polska była uczestnikiem konferencji w Kioto i podpisała protokół o zmniejszeniu emisji gazów cieplarnianych w latach 2008-2012 do poziomu 94% wielkości emisji z roku 1988.

2. Charakterystyka uwarunkowań ekonomiczno-organizacyjnych

W latach 1995-1998 wielkość krajowej emisji poszczególnych substancji zmalała w sposób następujący³⁹:

- dwutlenku siarki z 2.376 tys. ton do 2.070 tys. ton, tj. o 12,9%,
- dwutlenku azotu z 1.120 tys. ton do 1.059 tys. ton, tj. o 5,4%,
- pyłów z 1.308 tys. ton do 1.064 tys. ton, tj. o 18,7%.

Pomimo zmniejszenia emisji, Polska zajmuje jedno z czołowych miejsc w Europie pod tym względem. I tak kraj nasz z emisją ponad 2 mln t SO₂ zajmował drugą lokatę, z emisją ok. 1,1 mln t NO_x piąte miejsce, a z emisją ok. 1,1 mln pyłów drugą pozycję wśród krajów europejskich. Składa się na to silne powiązanie produkcji energii z naturalnymi zasobami, którymi są węgiel kamienny i brunatny, ciągle jeszcze istniejące zaniedbania i niedostatek inwestycji w ochronie środowiska, ale także wielkość kraju, liczba mieszkańców i stopień uprzemysłowienia. Według prognoz na 2010 r. ogólny poziom emisji zmniejszy się znacząco, jednak udziały poszczególnych państw w zanieczyszczeniu powietrza pozostaną w przybliżeniu takie same.

Szacunkowy bilans transgranicznego przenoszenia siarki w 1997 r.⁴⁰ wskazuje, że całkowita wyemitowana w Polsce w 1997 r. ilość SO₂ (w przeliczeniu na czystą siarkę) wyniosła 886 tys. ton, z czego 348 tys. ton tj. 39% osiadło na terytorium kraju, a 538 tys. ton tj. 61% przeniesione zostało za granicę: Niemcy – 30 tys. ton, tj. 2,3%; Czechy 25,6 tys. ton, tj. 2,9%; Słowacja – 22,6 tys. ton, tj. 2,6%; Ukraina 82,7 tys. ton, tj. 9,3%; Białoruś – 43,8 tys. ton, tj. 4,9%; Rosja 78,5 tys. ton, tj. 8,9%; Litwa 12,6 tys. ton, tj. 1,4%; Morze Bałtyckie 42,5 tys. ton, tj. 4,8%.

Z ogólnej ilości 641 tys. ton siarki, jaka osiadła na terytorium kraju w 1997 r. 293 tys. ton, tj. 46% pochodziła z zagranicy: Niemiec – 95,2 tys. ton, tj. 14,9%; Czech – 65,3 tys. ton, tj. 10,2%; Słowacji – 8,0 tys. ton, tj. 1,2%; Ukrainy – 3,5 tys. ton, tj. 0,5%; Białorusi – 2,7 tys. ton, tj. 0,4%; Rosji – 4,2 tys. ton, tj. 0,7%; Litwy – 2,5 tys. ton, tj. 0,4%.

Całkowita wyemitowana w Polsce w 1997 r. ilość NO_x (w przeliczeniu na czysty azot) wyniosła 245 tys. ton, z czego 52 tys. ton tj. 21% osiadło na terytorium kraju, a 193 tys. ton, tj. 79% przeniesione zostało za granicę: Niemcy – 8,5 tys. ton, tj. 3,5%; Czechy – 5,2 tys. ton, tj. 2,1%; Słowacja – 5,9 tys. ton, tj. 2,4%; Ukraina – 27,3 tys. ton, tj. 11,1%; Białoruś – 14,1 tys. ton, tj. 5,8%; Rosja – 36,3 tys. ton, tj. 14,8%; Litwa – 3,9 tys. ton, tj. 1,6%; Morze Bałtyckie – 11,8 tys. ton, tj. 4,8%.

Z ogólnej ilości 169 tys. ton azotu jaka osiadła na terytorium kraju w 1997 r. 117 tys. ton, tj. 69% pochodziło z zagranicy: Niemiec – 29,8 tys. ton, tj. 17,6%; Czech – 12,5 tys. ton, tj. 7,4%; Słowacji – 2,5 tys. ton, tj. 1,5%; Ukrainy – 1,2 tys. ton, tj. 0,7%; Białorusi – 2,2 tys. ton, tj. 1,3%; Rosji – 2,2 tys. ton, tj. 1,3%; Litwy 0,9 tys. ton, tj. 0,5%.

Całkowita wyemitowana w Polsce w 1997 r. ilość amoniaku (emisja zredukowanego azotu) wyniosła 289 tys. ton, z czego 177 tys. ton, tj. 61% osiadło na terytorium kraju, a 112 tys. ton, tj. 39% przeniesione zostało za granicę: Niemcy – 5,6 tys. ton, tj. 1,9%; Czechy – 4,2 tys. ton, tj. 1,5%; Słowacja – 3,7 tys. ton, tj. 1,3%; Ukraina – 17,3 tys. ton, tj. 6,0%; Białoruś – 11,4 tys. ton, tj. 3,9%; Rosja – 19,4 tys. ton, tj. 6,7%; Litwa – 3,8 tys. ton, tj. 1,3%; Morze Bałtyckie – 11,8 tys. ton, tj. 4,1%.

³⁹ GUS – Ochrona środowiska 1999.

⁴⁰ GUS – Ochrona środowiska 1998.

Z ogólnej ilości 252 tys. ton amoniaku jaka osiadła na terytorium kraju w 1997 r. 75 tys. ton tj. 30% pochodziło z zagranicy: Niemiec – 17,2 tys. ton tj. 6,8%; Czech – 5,8 tys. ton tj. 2,3%; Słowacji – 2,5 tys. ton tj. 1,0%; Ukrainy – 5,6 tys. ton tj. 2,2%; Białorusi – 5,3 tys. ton tj. 2,1%; Rosji – 1,7 tys. ton tj. 0,7%; Litwy – 1,5 tys. ton tj. 0,6%.

Wysoka emisja z własnych źródeł oraz zanieczyszczenia przenoszone z zagranicy powodują wysokie ich stężenia w powietrzu. Jak wynika z prowadzonych w tym zakresie badań, w wielu rejonach (w tym w większości miast i uzdrowisk) dopuszczalne normy zanieczyszczeń powietrza były przekraczane.

Znajduje to odzwierciedlenie m.in. także w stanie zdrowotnym lasów w Polsce, gdzie w 1998 r. aż 89,4% drzew wykazuje ewidentne objawy uszkodzenia (defoliacji) o różnym stopniu natężenia, w tym w stopniu średnim i dużym (defoliacja powyżej 25%) ok. 34,4% drzew. W roku 1995 odpowiednio 94,1% oraz 52,4%.

Oplaty za korzystanie ze środowiska naturalnego oraz kary za naruszenie ustalonych warunków korzystania ze środowiska są podstawowym narzędziem ekonomicznym stymulującym proekologiczne zachowania podmiotów gospodarczych, wpływającym na ograniczenie zarówno wielkości poboru surowców ze środowiska, jak i ilości odprowadzanych do niego zanieczyszczeń. Oplaty i kary wpływają do funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej, tworząc zasoby finansowe przeznaczane na wspieranie przedsięwzięć ochrony środowiska. I tak dla przykładu emisja dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza w latach 1995-1998 objęta była opłatą w wysokości 28 gr za 1 kg SO₂ i 28 gr za 1 kg NO_x w przeliczeniu na NO₂. Kara pieniężna za przekroczenie wielkości emisji określonej decyzją wojewody stanowiła 10-cio krotność stawki opłat. Przy czym na obszarze b. województwa katowickiego i krakowskiego do dnia 25.07.1995 r. kara była o 100% wyższa.

Źródłem finansowania inwestycji ochrony powietrza są środki własne zakładów oraz Narodowy i Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, a także gminne fundusze ochrony środowiska.

Podmioty gospodarcze wykorzystywały w latach 1995-1998 środki pomocowe w łącznej kwocie 3.633,3 mln zł dla realizacji inwestycji służących ochronie powietrza, w tym środki funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej wynosiły 3.101,3 mln zł, tj. 85,4% (NFOŚiGW – 1.590,0 mln zł, wojewódzkie fundusze – 1.292,9 mln zł, gminne fundusze 218,4 mln zł⁴¹), pomocy zagranicznej 361 mln zł, tj. 9,9% oraz ekokonwersji 171,0 mln zł, tj. 4,7%. Środki pomocowe stanowiły 26,6% poniesionych nakładów inwestycyjnych na ochronę powietrza (13.675,3 mln zł). Wskaźnik udziału inwestycji ochrony środowiska w ogólnych nakładach inwestycyjnych w gospodarce narodowej w 1995 r.⁴² wynosił 6,7%, w 1996 r. 9,4%, w 1997 r. 8,1% i w 1998 r. 8,0%, a udział w produkcie krajowym brutto odpowiednio: 1,0%; 1,6%; 1,6%; 1,6%. Wielkość nakładów na ochronę środowiska w omawianych latach wynosiła odpowiednio: 3,2 mld zł; 6,1 mld zł; 7,4 mld zł; 9,0 mld zł. Wzrost od roku 1996 do roku poprzedniego wynosił: 1996 r. – 90,6%; 1997 r. – 21,3%; 1998 r. – 21,6%.

Nakłady inwestycyjne na ochronę powietrza wynosiły: 1995 r. – 1,7 mld zł; 1996 r. – 3,6 mld zł – wzrost o 111,8%; 1997 r. – 3,7 mld zł – wzrost o 2,8%; 1998 r. – 4,6 mld zł – wzrost o 24,3%. Udział nakładów inwestycyjnych na ochronę powietrza w nakładach inwestycyjnych na ochronę środowiska wynosił: 1995 r. – 53,1%; 1996 r. – 59,0%; 1997 r. – 50,0%; 1998 r. – 51,1%.

Z przedstawionych danych wynika, że w latach 1995-1998 nastąpiła pewna stabilizacja zarówno nakładów na ochronę środowiska jak też nakładów na ochronę powietrza. Z tego względu obserwowana na przestrzeni ostatnich kilku lat znacząca poprawa stanu czystości powietrza może ulegać stopniowemu załamaniu, gdyż stan wyposażenia zakładów w instalacje do oczyszczania emitowanych pyłów i gazów, mimo widocznej poprawy, nadal jest wysoce niewystarczający.

⁴¹ GUS – Ochrona środowiska 1999.

⁴² GUS – Ochrona środowiska 1999.

W 1995 r. z 1605 zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza emitujących zanieczyszczenia pyłowe 1419 tj. 88,4% posiadało urządzenia do redukcji wytworzonych zanieczyszczeń, w tym tylko 346 zakładów tj. 21,6% posiadało urządzenia o redukcji 90,1% i więcej. W 1998 r. z 1608 zakładów 1402 zakłady tj. 87,2% posiadało urządzenia do redukcji wytworzonych zanieczyszczeń, w tym 401 zakładów tj. 25,1% posiadało urządzenia o redukcji 90,1% i więcej.

W 1995 r. z 1654 zakładów emitujących zanieczyszczenia gazowe tylko 215 tj. 13,0% posiadało urządzenia do redukcji zanieczyszczeń, w tym tylko 12 zakładów tj. 0,7% posiadało urządzenia o redukcji 90,1% i więcej. W 1998 r. z 1703 zakładów tylko 234 zakłady tj. 13,7% posiadało urządzenia do redukcji wytworzonych zanieczyszczeń gazowych, w tym 13 zakładów o redukcji 90,1% i więcej.

Zdolność przekazanych do eksploatacji urządzeń w zakresie redukcji zanieczyszczeń pyłowych w latach 1995-1998 uległa wyraźnemu obniżeniu w porównaniu do 1990 r. W tym samym okresie znacznie wzrosła zdolność przekazanych do eksploatacji urządzeń w zakresie redukcji zanieczyszczeń gazowych. Podkreślić również należy, że w 1998 r. nastąpił spadek zdolności przekazanych do eksploatacji urządzeń w zakresie redukcji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych.

Rok	W zakresie redukcji zanieczyszczeń pyłowych		W zakresie redukcji zanieczyszczeń gazowych	
	w tys. t/r	% do okresu poprzedniego	w tys. t/r	% do okresu poprzedniego
1990	435,8		44,5	
1995	123,5	28,3	250,7	563,4
1996	130,7	105,8	267,5	106,7
1997	154,0	117,8	430,2	160,8
1998	78,4	50,9	226,4	52,6
Σ 1995-1998	486,6		1.174,8	

3. Istotne ustalenia kontroli

3.1. Realizacja zadań w zakresie ochrony powietrza przez podmioty gospodarcze

3.1.1. Decyzje o dopuszczalnej emisji

Wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza wymagało posiadania decyzji o emisji dopuszczalnej, wydanej przez wojewodę.

Na skontrolowanych 35⁴³ zakładów stwierdzono, że w latach 1995-1998 występowały w przypadku 8 zakładów, tj. 22,9% okresy, w których zakład nie posiadał aktualnej decyzji o dopuszczalnej emisji, bądź posiadana decyzja nie obejmowała wszystkich źródeł emisji. Powodami braku decyzji o emisji dopuszczalnej było wygaśnięcie ważności uprzednich decyzji, opieszałość zakładów w przygotowaniu materiałów niezbędnych do jej wydania oraz długie ich rozpatrywanie, a także wprowadzane zmiany w technologii produkcji.

- *Elektrociepłownia „Żerań” nie posiadała w okresie od 1 stycznia do 9 marca 1995 r. decyzji o dopuszczalnej emisji, gdyż po złożeniu dokumentacji dopiero w dniu 19 grudnia 1994 r., decyzja wydana została przez b. Wojewodę Warszawskiego w dniu 10 marca 1995 r.*
- *Elstal-Łabędy Spółka z o.o. w Gliwicach w lutym 1997 r. otrzymała decyzję b. Wojewody Katowickiego, ustalającą dopuszczalne wielkości emisji zanieczyszczeń pyłowo-gazowych z procesu wytopu stali w piecu elektrycznym. Od ww. decyzji Spółka złożyła odwołanie do Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, który dopiero decyzją z dnia 8 lutego 1999 r. uchylił decyzję b. Wojewody Katowickiego i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia.*
- *Elektrownia Dolna Odra S.A. nie posiadała decyzji dotyczących tzw. niskiej emisji w okresie od 1 stycznia 1996 r. do 2 grudnia 1998 r., z instalacji załadunkowej popiołów od 1 stycznia 1997 r. do 2 grudnia 1998 r. oraz z emitorów niskich EP od 1 stycznia 1996 r. do 22 kwietnia 1997 r.*
- *Zakłady „ANWIL” S.A. we Włocławku nie posiadały decyzji o dopuszczalnej emisji w okresie od maja 1994 r. do stycznia 1996 r. w związku z tym, że po złożeniu odwołania przez zakład od wydanej decyzji do Ministra OŚZNiL, Minister uchylił decyzję i przekazał do ponownego rozpatrzenia. Po ponownym rozpatrzeniu b. Wojewoda Włocławski wydał nową decyzję w dniu 23 stycznia 1996 r. W decyzji nie został ujęty proces granulacji saletry na linii Nr III w Wytwórni Saletry Amonowej (wieża granulacyjna) z uwagi na zmianę profilu produkcji z saletry granulowanej na nawóz płynny.*
- *Zakłady Azotowe w Tarnowie nie posiadały decyzji o dopuszczalnej emisji do 14 października 1996 r., ponieważ wydana przez b. Wojewodę Tarnowskiego w dniu 12 grudnia 1992 roku decyzja, utrzymana w mocy decyzją Ministra OŚZNiL została uchylona wyrokiem NSA z dnia 12 stycznia 1995 r. W okresie od 14 października 1996 r. do 31 grudnia 1997 r. b. Wojewoda Tarnowski wydał 19 decyzji o dopuszczalnej emisji osobno dla poszczególnych substancji (decyzje są ostateczne). Przez cały analizowany okres ZA nie posiadają dopuszczalnej emisji dwutlenku siarki, dwutlenku azotu i pyłu ogółem. Złożona przez Zakład dokumentacja została przedłożona b. Wojewodzie Tarnowskiemu w dniu 18 grudnia 1997 r., a następnie przekazana do MOŚZNiL.*

⁴³ NIK przeprowadziła kontrolę w 21 zakładach oraz WIOŚ w 14. Ponadto WIOŚ przeprowadziły kontrole wspólne z NIK w 2 zakładach, tj. w Elektrowni Bełchatów S.A. w Rogowcu i Elektrociepłowni S.A. w Białymstoku.

3.1.2. Realizacja obowiązków w zakresie ochrony powietrza, nałożonych decyzjami bądź zarządzeniami pokontrolnymi

Do obowiązków nakładanych na podmiot gospodarczy w drodze decyzji wojewody należą:

- prowadzenie pomiarów emisji poszczególnych substancji np. dwutlenku siarki, pyłu, dwa razy w roku lub w sposób ciągły (w zależności od rodzaju zakładu, wielkości emisji, mocy urządzeń),
- prowadzenie pomiarów imisji⁴⁴ niektórych substancji w wytypowanych punktach w określonych terminach,
- przekazywanie wyników pomiarów wykonanych przez zakład do Wydziału Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa UW i WIOŚ w określonych terminach,
- prowadzenie pomiarów bilansowych metali śladowych, naturalnych radionuklidów, chloru i fluoru w łańcuchu węgiel – żużel – popiół lotny – spaliny raz na trzy lata,
- długoletnie obserwacje stanu środowiska leśnego w wytypowanych powierzchniach próbnych,
- wykonanie działań mających na celu zmniejszenie wpływu zakładu na środowisko.

Zarządzeniami pokontrolnymi zobowiązywano zakłady do:

- zainstalowania systemów pomiarów ciągłych określonych substancji,
- zainstalowanie króćców pomiarowych bądź poprawy ich stanu technicznego,
- utrzymania w odpowiednim stanie technicznym podestów pomiarowych umożliwiających wykonanie pomiaru.

Przeprowadzone kontrole wykazały, że nie wszystkie zakłady właściwie i terminowo realizują obowiązki nałożone decyzjami administracyjnymi oraz zarządzeniami pokontrolnymi.

Na skontrolowanych 35 zakładów w 25 zrealizowano w terminie, bądź realizowane są wszystkie obowiązki nałożone decyzjami o dopuszczalnej emisji oraz zarządzeniami pokontrolnymi. 9 zakładów, tj. 25,7% objętych kontrolą realizują bądź zrealizowały nałożone obowiązki, z wyjątkiem pojedynczych obowiązków, dla których przesunięty został termin realizacji. Jeden Zakład – Cementownia „Wiek” S.A. w Ogrodzieńcu nie zrealizowała i nie realizuje obowiązków ze względu na trudną sytuację finansową firmy, która doprowadziła do wstrzymania częściowo rozpoczętych jak i planowanych prac w tym zakresie.

- *„Elstal Łabędy” Spółka z o.o. w Gliwicach – w ramach modernizacji Stalowni Huty „Łabędy” S.A., przejętej przez Spółkę, zainstalowany został system monitoringu spalin dokonujący ciągłych pomiarów emisji zanieczyszczeń pyłowo-gazowych do atmosfery. System ten – według oceny dokonanej przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach w listopadzie 1998 r. – nie spełniał wymagań*

⁴⁴ Stężenie zanieczyszczenia w powietrzu.

stawianych systemom ciągłych pomiarów z uwagi na znaczne różnice w pomiarach wykonywanych metodą grawimetryczną, a standardowymi metodami pomiaru gazów i do czasu zakończenia kontroli nie został zalegalizowany przez WIOŚ. Stwierdzono również, że pracownicy nie przestrzegali instrukcji obsługi ww. Stacji. Testowanie systemu miało się odbywać co 3 miesiące, a praktycznie przerwy między tymi czynnościami były dłuższe, a nawet osiągały 7 miesięcy. Nie prowadzono także codziennych zapisów dotyczących eksploatacji Stacji Monitoringu.

W 1998 r. system ciągłych pomiarów zanieczyszczeń powietrza był niesprawny przez 203 dni, co stanowiło 55,6% nominalnego czasu pracy.

- *Elektrownia im. Tadeusza Kościuszki S.A. w Połańcu – zgodnie z dyspozycją § 6 ust. 1 rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 12 lutego 1990 r. w sprawie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem winna prowadzić w sposób ciągły pomiary ilości wyemitowanego dwutlenku siarki i pyłu do powietrza. System pomiarów nie został w pełni wdrożony. Nie wypełniono również w pełni obowiązku dwukrotnego wykonania w ciągu roku pomiarów emisji zanieczyszczeń we wszystkich blokach co stanowi naruszenie § 6 ust. 2 cyt. powyżej rozporządzenia. W 1995 r. wykonano po jednym pomiarze w 3 blokach, w 1997 r. po jednym pomiarze w 2 blokach, w 1998 r. jeden pomiar w 1 bloku, a dla bloku nr 2 nie wykonano pomiarów w ogóle.*
- *Cementownia „Wejherowo” - ewidencja rodzajów i ilości zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza z emitorów E 11/1 i E 11/2 (żeliwiaki w odlewni) prowadzona była w oparciu o obliczenia teoretyczne, odpowiadające wartościom określonym w decyzji o dopuszczalnej emisji. Emitory te nie były bowiem wyposażone w punkty pomiarowe.*
- *Elektrociepłownia „Victoria” Spółka z o.o. w Wałbrzychu – nie zrealizowała zarządzeń pokontrolnych WIOŚ z dnia 31 grudnia 1998 r. zobowiązujących do wykonania w terminie do 30 czerwca 1999 r. weryfikacji o sytuacje awaryjne i aktualizacji instrukcji eksploatacji kotłów nr nr 8, 10, 11 i 12 w związku z dokonanymi istotnymi zmianami technologicznymi lub technicznymi. Dopiero w trakcie kontroli – 29 czerwca 1999 r. – Elektrociepłownia zwróciła się do WIOŚ o prolongatę realizacji tego zarządzenia do końca 1999 r.*

Częściowo wykonane zostało zarządzenie pokontrolne, obligujące do przekazania WIOŚ z tygodniowym wyprzedzeniem (nie później niż 31 stycznia 1999 r.) informacji o zamiarze włączenia do eksploatacji kotłów nr nr 8 i 12, celem stworzenia możliwości przeprowadzenia przez WIOŚ pomiarów kontrolnych. Informację dotyczącą włączenia do eksploatacji kotła nr 12 Elektrociepłownia przekazała WIOŚ dopiero 3 lutego 1999 r. Natomiast w odniesieniu do kotła nr 8 nie przekazano WIOŚ – do czasu zakończenia kontroli – żadnej informacji. Przedmiotem trzeciego z zarządzeń pokontrolnych było m.in. zadanie dostosowania kotła nr 8 do spalania gazu ziemnego i koksowniczego w terminie do dnia 31 grudnia 1999 r. Termin ten nie zostanie dotrzymany z powodu przesunięcia prac modernizacyjnych kotła nr 8 na rok 2000.

Stan posiadanych urządzeń pomiarowych w większości skontrolowanych zakładów jest dobry i odpowiadają one potrzebom wykonywanych pomiarów emisji i imisji. W sektorze energetyki zawodowej zainstalowane zostały nowoczesne systemy do prowadzenia pomiarów ciągłych, np. w Elektrowni „Opole”, „Bełchatów”, „Stalowa Wola”. Ogólnie można stwierdzić, że zakłady są dobrze wyposażone w aparaturę pomiarową. Jest to głównie nowe oprzyrządowanie, zakupione w latach dziewięćdziesiątych.

3.1.3. Zmiany rocznej wielkości emisji zanieczyszczeń do powietrza i przyczyny tych zmian

Z ustaleń kontroli wynika, że ogólnie następuje spadek emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych w skali kraju. Tendencja ta jest najbardziej widoczna w przemyśle chemicznym i cementowym, a także w sektorze energetyki zawodowej, gdzie obniżenie pyłu i substancji gazowych następuje w wyniku zmiany paliwa, realizacji inwestycji polegających na zabudowie urządzeń ochronnych o wysokiej skuteczności, zainstalowaniu palników niskoemisyjnych i instalacji odsiarczania gazów spalinowych, modernizacji kotłów i spalania paliwa o lepszej jakości (Elektrociepłownia „Żerań”, Elektrownia „Ostrołęka”). Występujący w szczególnych przypadkach wzrost emisji wynika z rozbudowy i wzrostu produkcji (elektrownia „Opole”).

- *Elektrownia „Bełchatów” (największa elektrownia spalająca węgiel brunatny w Polsce, a także w Europie) ma istotny wpływ na obraz tendencji zmian emisji poszczególnych substancji na przestrzeni lat. Zmniejszyła emisję pyłu o 67% (elektrofiltry o wysokiej skuteczności), nastąpił wzrost NO_2 o 5%, CO o 88%. Wartość emisji dwutlenku siarki odnotowana dla roku 1995 i 1998 jest zbliżona, podczas, gdy w latach 1996 i 1997 następował spadek emisji SO_2 w stosunku do 1995 r., było to efektem pracy instalacji do mokrego odsiarczania spalin o skuteczności powyżej 92%. Wzrost emisji dwutlenku siarki w roku 1998 wynikał z eksploatacji węgla o gorszych parametrach (bardziej zasiarczonego). Należy również podkreślić, że nowy sposób obliczania emisji rocznej w oparciu o wyniki pomiarów jest dokładniejszy i daje wyższe wyniki, aniżeli stosowane wcześniej metody obliczeniowe w oparciu o wskaźniki emisji.*
- *Elektrownia „Turów” w Bogatyni zlokalizowana jest w Kotlinie Żytauwskiej stanowiącej część Bramy Łużyckiej dzielącej Rudawy od Sudetów. Usytuowana jest na styku granic Polski, Czech i Niemiec. W obszarze tym nazywanym „Czarnym Trójkątem” zlokalizowane zostało wiele zakładów uciążliwych dla środowiska. Polska, Cechy i Niemcy ustaliły, że najważniejsza dla całego obszaru „Czarnego Trójkąta” jest realizacja odnowy techniczno-ekologicznej w energetyce.*

Elektrownia „Turów” osiągnęła w 1995 r. 33 lata eksploatacji. Powszechnie uważa się, że wiek 25-30 lat pracy dla urządzeń wytwórczych jest maksymalnym czasem ich użytkowania. Elektrownia posiada 10 bloków o łącznej mocy 2000 MW. W grudniu 1992 r. podjęto decyzję w sprawie modernizacji oraz przystosowania do wymogów ochrony środowiska. Założono przeprowadzenie:

- *pogłębionych remontów i częściowej modernizacji bloków 8,9,10,*
- *pełnej rekonstrukcji bloków 1-6, realizowanej w 3 etapach do 2003 r.,*

- wyłączenia z eksploatacji bloku nr 7 po 2001 r.

W latach 1993-1995 bloki 8,9,10 wyposażono w instalację suchego odsiarczania spalin, wysokosprawne elektrofiltry (o skuteczności odpylania 99,8%), zmodernizowano instalację do spalania węgla w celu obniżenia emisji NO_x. Bloki 8,9,10 zostały przygotowane do pracy pod względem technicznym i ekologicznym do roku 2012, po czym będą wyłączone z eksploatacji. Spełniają wymogi regulacji systemu oraz wymagania w zakresie emisji gazów SO₂, NO_x, CO₂ i pyłu.

W 1994 r. podpisano umowę wieloletnią z PSE S.A. na dostawę mocy i energii elektrycznej (ważną do roku 2012). W 1995 r., podpisano umowę wieloletnią z KWB „Turów” na dostawę – odbiór węgla brunatnego. Umowa obowiązuje w zakresie dostaw do 2035 roku, a w zakresie uregulowań cenowych do 2012 roku. Były one podstawą modernizacji bloków 1-6.

3 listopada 1994 r. podpisano kontrakt z Konsorcjum ABB / Foster Wheeler Pyropower o wartości 363 mln USD dotyczący rekonstrukcji bloków 1 i 2 (pierwszy etap) z opcją na cztery kolejne bloki. Przedmiotem kontraktu jest całkowita wymiana kotłów na kotły fluidalne ze złożem cyrkulacyjnym oraz m.in. wymiana elektrofiltrów, wymiana turbogeneratorów, elektrycznych rozdzielni blokowych. Na przełomie 1998/99 przyjęto do eksploatacji bloki 1 i 2. Etap II to realizacja rekonstrukcji bloku nr 3. Przyjęcie do eksploatacji na przełomie 1999/2000. Etap III to rekonstrukcja bloku 4,5,6. Blok nr 5 po awarii w grudniu 1998 r. zakwalifikowano do modernizacji. Termin wyłączenia bloku nr 4 upłynął w maju 1999 r. Z powodu awarii bloku nr 5 Elektrownia wystąpiła do PSE S.A. o zmianę kolejności modernizowanych bloków. Do sierpnia 1999 r. brak było decyzji, co wpłynęło już na opóźnienie programu.

Na realizację przedsięwzięć przyczyniających się do ograniczenia szkodliwych emisji wydankowano w badanym okresie 1.858,2 mln zł, w tym 128,4 mln zł na podstawie umowy Konsorcjalnej - zawartej między Bankiem Ochrony Środowiska i NFOŚiGW – w celu dofinansowania etapu I bloki nr 1 i 2.

W 1998 r. w porównaniu do 1989 r. obniżono emisję pyłu o 86% i SO₂ o 47%. W 1998 r. wyemitowano 106.632 Mg SO₂, tj. o 11% mniej niż w 1996 r., 14.475 Mg NO₂, tj. o 17,4% mniej niż w 1996 r. oraz pyłu 12.352 Mg, tj. o 37,5% mniej niż w 1996 r. W latach 1997-1998 Elektrownia dotrzymywała wielkości emisji określonej w decyzji b.Wojewody Jeleniogórskiego. W 1998 r. nie wywiązywała się w pełni z obowiązku pracy instalacji suchego odsiarczenia na blokach energetycznych nr 8,9 10 ze skutecznością nie niższą niż 30%. Nie zapewniła również, wymaganej w latach 1995-1998, skuteczności odpylania spalin kotłowych przez elektrofiltry niektórych bloków energetycznych. Przyczyną tej sytuacji było fizyczne zużycie oraz usterki w funkcjonowaniu elektrofiltrów, co w efekcie powodowało zwiększoną emisję pyłów.

Elektrownia prowadziła ciągle pomiary rzeczywistej emisji zanieczyszczeń powietrza. System nie był jednak dostosowany do naliczania opłat za odprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza. Przystosowanie systemu do naliczania opłat miało nastąpić najszybciej na przełomie 1999-2000.

W przypadku pozostałych rodzajów zakładów redukcja emisji jest realizowana w wyniku hermetyzacji procesów, zmian technologii polegających niekiedy na wykorzystaniu wydzielanych substancji (Zakłady Azotowe Puławy), a także zabudowie urządzeń ochronnych (International Paper Kwidzyn).

Z ustaleń kontroli wynika, że na skontrolowanych 35 zakładów w 19 tj. 54,3% skontrolowanych faktyczna wielkość emisji zanieczyszczeń do powietrza była niższa i mieściła się w granicach dopuszczalnych w posiadanych decyzjach. W 15 zakładach występował okresowy wzrost niektórych rodzajów zanieczyszczeń lub przy ogólnym spadku wielkości emisji nie były dotrzymywane wielkości ustalone w decyzjach.

W 1 zakładzie – Huta „Szczecin” nastąpił wzrost emisji zanieczyszczeń. Generalną przyczyną wzrostu zanieczyszczeń był brak wyposażenia zakładów w odpowiednie urządzenia zabezpieczające lub opóźnienia prowadzonych inwestycji na skutek braku środków finansowych.

- *„Elstal Łabędy” Spółka z o.o. w Gliwicach – porównanie wielkości emisji zanieczyszczeń podanych w decyzji b. Wojewody Katowickiego z dnia 1 lipca 1994 r. z wielkościami faktycznymi jest niekorzystne: wobec ustalonej emisji pyłu wynoszącej 90 Mg/rok – faktyczna emisja pyłu w 1997 r. wyniosła 108,5 Mg, a w 1998 r. – 210,8 Mg. Emisja SO₂ została określona na poziomie zerowym, a tymczasem w 1996 r. wyniosła ona 14,4Mg, w 1997 r. – 57,2 Mg, a w 1998 r. – 37,6 Mg. Przyczyną niezadowalającej skuteczności odpylania było stosowanie w odpylni worków filtrujących, nieodpornych na przedostające się do układu odpylania cząstki stałe o temperaturze przekraczającej 150° C. W wyniku powyższego występowało ich przepalanie i konieczność częstej wymiany. Nie uzyskano oczekiwanych efektów z zainstalowania w przewodzie odprowadzającym spaliny tzw. łapacza iskier, który miał za zadanie wytrącić z przepływających gazów niedopalone cząstki stałe.*

Stwierdzono, że w wyemitowanym w 1998 r. do atmosfery pyłe znajdowało się 2,03% ołowiu, tj. 4.265 kg oraz 2,49% cynku, tj. 5.238 kg. Zawartość tych metali w pyłe wynika ze stosowania niewłaściwego złomu stalowego, zawierającego domieszki metali nieżelaznych ołowiu i cynku.

- *„Izolacja” S.A. w Nidzicy – w latach 1995-1998 występowały przekroczenia dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń chociaż w wyniku zrealizowanych inwestycji masa zatrzymanych i zneutralizowanych zanieczyszczeń gazowych w 1998 r. w porównaniu z 1995 r. zwiększyła się o 591 ton, a pyłowych o 161 ton. Roczna emisja zanieczyszczeń gazowych zmniejszyła się o 22,1%. Uzyskanie emisji zanieczyszczeń na poziomie dopuszczalnym wymaga modernizacji systemu ciepłno – energetycznego, która nie została rozpoczęta (przygotowano dokumentację oraz prace przygotowawcze do instalacji kotłowej) z uwagi na trudną sytuację finansową Spółki.*
- *Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Białymstoku – w Ciepłowni „Zachód” występowały częste przekroczenia dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń tlenku azotu i tlenku węgla z dwóch kotłowej Wpp-46. Przy dopuszczalnej emisji NO₂ w wysokości 19,18 kg/h i CO w wysokości 9,24 kg/h przed uruchomieniem instalacji*

odsiarczania, emisja np. w dniu 9.10.1996 r. wyniosła: 27,02 kg/h NO₂ 31,53 kg/h CO, a w dniach 18.11 i 3, 9.12.1997 r. odpowiednio: 29,65 kg/h i 21,12 kg/h. Po oddaniu do eksploatacji instalacji odsiarczania spalin przy dopuszczalnej emisji NO₂ w wysokości 39,78 kg/h i CO w wysokości 18,92 kg/h, emisja np. w dniu 6.11.1998 r. wyniosła: 40,87 kg/h NO₂ i 46,61 kg/h CO oraz w dniach 5, 10, 15.03.1999 r. odpowiednio: 63,29 kg/h NO₂ i 32,70 kg/ha CO.

W okresie objętym kontrolą Spółka z reguły nie przekraczała dopuszczalnej wielkości emisji zanieczyszczeń, ustalonej w decyzjach b. Wojewody Białostockiego łącznie dla wszystkich źródeł wytwarzanej energii cieplnej.

- Elektrownia „Opole” – nastąpił spadek emisji SO₂ o 70% w wyniku wysoko skutecznej instalacji mokrego odsiarczania. Jednocześnie w wyniku wzrostu produkcji nastąpił wzrost emisji NO₂ o 44%, pyłu o 30% i CO – dwukrotnie.
- Elektrociepłownia „Elbląg” – nastąpiło zmniejszenie emisji zanieczyszczeń gazowych: SO₂ o 25%, NO₂ o 11%, CO o 40% w wyniku zmniejszenia zużycia węgla i spalania węgla o lepszej jakości. Wystąpił także wzrost emisji pyłów o 100% w wyniku zwiększenia liczby godzin pracy kotłów wyposażonych w elektrofiltry o niższej skuteczności w związku z modernizacją kotłów polegającą na zamontowaniu dysz OFA i przeróbce palników pyłowych.
- Zakłady Chemiczne „Wizów” S.A. – zmniejszenie emisji pyłu o 20%, SO₂ o 30% i NO₂ o 18%. Uzyskano zakładaną skuteczność urządzeń oczyszczających. Nastąpił wzrost emisji CO siedmiokrotny na skutek wprowadzenia do ewidencji tlenku węgla ze spalania gazu wysokometanowego.
- Zakłady Azotowe „Anwil” we Włocławku – nastąpiło zmniejszenie emisji zanieczyszczeń: węglowodorów chlorowych o 47%, węglowodorów o 58%, uzyskane w wyniku budowy instalacji strippingu dla I linii produkcyjnej pcw, ograniczenia ilości toluenu dodawanego do polimeryzacji pcw poprzez zastąpienie tego rozpuszczalnika. Nastąpiło zwiększenie emisji SO₂ o 140%, NO₂ o 100% i pyłu o ponad 100% z Elektrociepłowni w wyniku ograniczenia zużycia gazu ziemnego na rzecz zwiększenia zużycia oleju opałowego – mazutu, zwiększenie emisji pyłów saletry amonowej z uwagi na zmianę metodyki pomiarowej.
- Cementownia „Wiek” w Ogrodzieńcu – nastąpił spadek emisji SO₂ o 15% oraz trzykrotny wzrost emisji pyłów w wyniku pogorszenia dyspozycyjności urządzeń odpylających a także wzrost emisji NO₂ o 30%.
- Huta „Szczecin” – nastąpił wzrost emisji zanieczyszczeń pyłowych o 50% i gazowych: SO₂ o 40%, NO₂ o 40% i CO o 50% w wyniku wzrostu produkcji surówki, zmiany wsadu piecowego oraz wzrostu zużycia gazu w nagrzewnicach Cowpera i w kotłowni.

- 3.1.4. Wypełnianie obowiązku prowadzenia ewidencji zawierającej wykaz rodzajów i ilości zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza oraz danych, na których podstawie określono te ilości

Zgodnie z art. 86 b ust. 4 i 5⁴⁵ ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska jednostka organizacyjna jest zobowiązana do prowadzenia aktualizowanej co kwartał ewidencji zawierającej wykaz rodzajów i ilości zanieczyszczeń wprowadzonych do powietrza i dane, na podstawie których określono te ilości, a także do przedstawiania marszałkowi województwa kwartalnego wykazu oraz danych dotyczących zanieczyszczeń objętych opłatami. Szczegółowe zasady prowadzenia ewidencji zostały zawarte w rozporządzeniu Ministra OŚZNiL z dnia 5 sierpnia 1998 r. w sprawie ewidencji i rejestru wykazów zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza (Dz.U. Nr 102, poz. 647).

Z ustaleń kontroli wynika, że 31 zakładów z 35 skontrolowanych, tj. 88,6% prowadziło ewidencję rodzajów i ilości zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza. Ewidencja ta jest prowadzona na podstawie pomiarów oraz obowiązujących wskaźników emisji zanieczyszczeń.

W 4 zakładach, tj. 11,4% kontrolowanych stwierdzono występowanie nieprawidłowości w prowadzonej ewidencji i terminach jej przekazywania. Spowodowane to było w pierwszym rzędzie zaniedbaniami pracowników odpowiedzialnych za wykonywanie tych zadań.

- *Elektrownia im. Tadeusza Kościuszki S.A. w Połańcu – w latach objętych kontrolą zbyt mało uwagi poświęcała problemowi emisji do powietrza fluoru. W latach 1997-1998 wykonano tylko 4 rzeczywiste pomiary emisji tego zanieczyszczenia (wyłącznie WIOŚ – Tarnobrzeg). Wielkości rocznej emisji fluoru służące do określania kwoty opłat z tytułu emisji zanieczyszczeń do powietrza wyznaczano zaś z obliczeń, do których wykorzystywano wskaźnik emisji określony na podstawie rzeczywistych pomiarów w 1994 r. Od tego czasu wskaźnik nie był uaktualniany. W ocenie NIK, faktyczna roczna wielkość emisji fluoru w latach 1996-1998 była większa od podawanej, na co wskazują wartości pomiarów WIOŚ i prowadzonej przez Elektrownię analizy jakościowej węgla, która wykazała średnioroczną zawartość fluoru w paliwie w 1994 r. - 0,015%, w 1996 r. – 0,021%, a w 1997 r. – 0,020%. Brak określenia faktycznej wielkości emisji fluoru nie pozwolił na wyliczenie prawidłowej opłaty za emisję tego zanieczyszczenia.*
- *Fabryka Mebli „Forte” S.A. w Ostrowi Mazowieckiej – nie wykazywała wykorzystania w latach 1995-1997 do produkcji mebli 298.454 m³ surowca drzewnego, którego mechaniczna obróbka spowodowała wyemitowanie 64 ton pyłu drzewnego bez naliczenia z tego tytułu należnych opłat. W 1998 r. nie wykazano wyemitowania 8 ton pyłu drzewnego i zaniżano o 1 kg emisję tlenu azotu, co spowodowało zmniejszenie opłat należnych za gospodarcze korzystanie ze środowiska o 1,6 tys. zł. W trakcie kontroli nieprawidłowości zostały skorygowane.*
- *Zespół Elektrowni Dolna Odra S.A. w Nowym Czarnowie – wraz z uruchomieniem systemu ciągłego pomiaru emisji zanieczyszczeń nie zapewniono niezbędnych warunków dla poprawnego i rzetelnego korzystania z wyników pomiarów wielkości*

⁴⁵ do 1999 r. jednostka organizacyjna obowiązana była do przedstawienia wojewodzie rocznego wykazu oraz danych dotyczących zanieczyszczeń objętych opłatami.

emisji jako podstawy ustalania opłat kwartalnych za korzystanie ze środowiska. Nieprawidłowości polegały na nie uwzględnianiu różnicy między rzeczywistym czasem pracy systemu pomiarów ciągłych dla poszczególnych rodzajów zanieczyszczeń, a rzeczywistym czasem emisji (czasem pracy bloku energetycznego), co prowadziło do zaniżania wielkości emisji zanieczyszczeń w sprawozdaniach GUS i zaniżało podstawę ustalania opłat. Nieprawidłowości dotyczyły 61,3% wielkości emisji zanieczyszczeń dla celów naliczenia opłat. Mimo, że do zadań systemu ciągłych pomiarów należał także pomiar i ewidencja ilości emitowanych zanieczyszczeń dla potrzeb ustalania wysokości opłat – dokumentacja techniczno-ruchowa systemu nie zawierała procedur umożliwiających ustalenie wielkości emisji w całym okresie pracy bloku energetycznego. Działania dotyczące regulacji powyższej problematyki podjęto dopiero na wniosek NIK.

- *Elektrociepłownia „Victoria” Spółka z o.o. w Wałbrzychu – w ewidencji brak było danych o rodzajach i ilościach zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza przez poszczególne źródła oraz o urządzeniach technicznych redukujących emisje, jak również wskaźników emisji wraz ze sposobem ich ustalania. Wynikało to z niedokładnej znajomości przepisów przez odpowiedzialnego pracownika. Elektrociepłownia przekazywała dane o rodzajach i wielkości emisji zanieczyszczeń za lata 1995-1997 dwa razy w roku za okresy półroczne zamiast do 15 każdego miesiąca po upływie kwartału.*

3.1.5. Opłaty za wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza i kary za przekraczanie dopuszczalnej emisji

Ustalone na mocy ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska opłaty za korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian obejmują m.in. opłaty za wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza, które ustala się w zależności od ich rodzaju i ilości. Analizie poddano 21 zakładów kontrolowanych przez NIK. WIOŚ nie obejmowały w przeprowadzonych kontroli problematyki opłat. Poniżej zestawiono, ustalony w czasie kontroli, udział opłat za wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza w rocznych kosztach produkcji zakładów w latach 1995-1998

- do 1% - 10 zakładów
- od 1% do 5% - 10 zakładów
- powyżej 5% - 1 zakład.

Jak widać, w połowie skontrolowanych zakładów opłaty były stosunkowo niewielkie, poniżej 1% kosztów produkcji. W dwóch przypadkach miały one wymiar wręcz symboliczny 0,02 i 0,07%. Opłaty wyższe od 2% kosztów produkcji wystąpiły w 5 elektrowniach.

- *Elektrownia „Ostrołęka” S.A. – udział opłat w kosztach produkcji w 1995 r. wynosił 2,73% (6.460 tys. zł); w 1996 r. – 3,40% (10.174 tys. zł); w 1997 r. – 3,07% (9.729 tys. zł); w 1998 r. – 2,59% (9.655 tys. zł).*
- *Elektrownia „Blachownia” S.A. w Kędzierzynie – Koźlu – udział opłat w kosztach produkcji w 1995 r. wynosił 3,60% (2.920 tys. zł), w 1996 r. – 2,90% (2.268 tys. zł), w 1997 r. – 2,50% (2.609 tys. zł), w 1998 r. – 2,30% (2.801 tys. zł).*

- *Elektrownia „Siersza” S.A. w Trzebini – udział opłat w kosztach produkcji w 1995 r. wynosił 3,58% (6.793 tys. zł), w 1996 r. – 5,11% (9.383 tys. zł), w 1997 r. – 4,59% (9.489 tys. zł), w 1998 r. – 3,52 (8.685 tys. zł).*
- *Elektrownia Belchatów” S.A. w Rogowcu – udział opłat w kosztach produkcji w 1995 r. wynosił 6,30% (65.862 tys. zł), w 1996 r. – 6,00% (77.845 tys. zł), w 1997 r. – 6,50% (91.126 tys. zł), w 1998 r. – 5,50% (96.878 tys. zł).*
- *Elektrownia im. Tadeusza Kościuszki S.A. w Połańcu – udział opłat w kosztach produkcji w 1995 r. wynosił 3,46% (16.354 tys. zł), w 1996 r. – 4,38% (22.697 tys. zł), w 1997 r. – 4,36% (25.941 tys. zł), w 1998 r. – 3,65% (24.877 tys. zł).*

Spośród 21 analizowanych zakładów 5 tj. 23,8% zalegało w całości lub w części z zapłatą nałożonych opłat za wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza w okresie 1995-1998. Powodem tego był głównie brak środków, wynikający na ogół ze złej kondycji finansowej zakładów.

Wysokość zaległych opłat wynosiła wg stanu na okres kontroli kwotę 9.332 tys. zł, nie uwzględniając należnych odsetek. Zaległe opłaty stanowiły tylko 1,7% opłat wymierzonych analizowanym 21 zakładom. Opłaty wniesione terminowo stanowiły 98,7%.

- *„Elstal Łabędy” Spółka z o.o. w Gliwicach – nie wniosła opłaty za lata 1996-1997 za wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza, wynoszących w 1996 r. 733 tys. zł i w 1997 r. 926 tys. zł. Nie wniesienie tych opłat było spowodowane niezadowolającą sytuacją finansową Spółki, która od 1996 r. ponosi straty z działalności gospodarczej (w 1996 r. – 1.524 tys. zł, w 1997 r. – 30.596 tys. zł).*
- *„Izolacja” S.A. w Nidzicy – nie wniosła opłat za emisję zanieczyszczeń do powietrza za lata 1995-1997 w łącznej wysokości 105,8 tys. zł.*
- *„Wiskord” S.A. w Szczecinie – na koniec 1995 r. zaległości Spółki za emisję zanieczyszczeń do powietrza wynosiły 831 tys. zł, a w kolejnych latach: 1996 r. 1.122 tys. zł, w 1997 r. – 1.197 tys. zł i w 1998 r. – 1.264 tys. zł. Na 31.12.1998 r. nie zapłacona należność główna wynosiła 4.413 tys. zł, a odsetki od tych opłat 1.852 tys. zł (tj. 42% należności głównej), natomiast na 30.06.1999 r. wielkość nie zapłaconych odsetek wzrosła do 2.435 tys. zł, tj. 55,2% głównej należności. W związku ze zmniejszaniem się wielkości produkcji w okresie objętym kontrolą pogarszała się sytuacja ekonomiczno-finansowa Spółki.*
- *Elektrociepłownia „Victoria” Spółka z o.o. w Wałbrzychu – za lata 1995-1998 zalegała z opłatami za emisję zanieczyszczeń do powietrza w kwocie 1.739 tys. zł. Wysokość odsetek karnych na dzień 9 lipca 1999 r. wyniosła 1.221 tys. zł. Brak regulowania należności związane jest z trudną sytuacją finansową Spółki.*
- *Zakłady Koksownicze „Wałbrzych” S.A. w Wałbrzychu – z naliczonej za 1997 r. kwoty opłaty za emisję zanieczyszczeń do powietrza w wysokości 1.159 tys. zł uregulowały 626 tys. zł, tj. 54%, natomiast za 1998 r. z kwoty 1.262 tys. zł wpłaciły 380 tys. zł, tj. 30%. Za lata 1997-1998 łączne zaległości wyniosły 1.415 tys. zł. Ustalona na dzień 15 lipca 1999 r. wysokość odsetek karnych wyniosła 382 tys. zł.*

Nieterminowe regulowanie zobowiązań z tytułu opłat za gospodarcze korzystanie środowiska ZK „Wałbrzych” tłumaczyły brakiem środków finansowych.

Kary pieniężne za zanieczyszczenie powietrza nakłada się za przekroczenie co do rodzaju i ilości substancji dopuszczalnych do wprowadzenia do powietrza, określonych w decyzji o dopuszczalnej emisji. Nakładane kary stanowią znaczną uciążliwość, ponieważ obciążają wyniki ekonomiczne jednostek i pokrywane są z zysku. Stanowią jednocześnie bodziec do podejmowania inwestycji, gdyż mogą być wówczas odraczone, a po zrealizowaniu inwestycji i uzyskaniu zakładanego efektu ekologicznego – zmniejszane o kwotę środków własnych wydatkowanych na zrealizowaną inwestycję.

Ustalenia kontroli wykazały, że spośród 35 skontrolowanych podmiotów gospodarczych, za przekroczenie dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza w 1995 r. ukaranych zostało 8, w 1996 r. – 8, w 1997 r. – 12, w 1998 r. – 3. Łącznie w badanym okresie karami obciążonych zostało 18 podmiotów (tj. 51% ogółu skontrolowanych), z tego 9 karane było w jednym roku, 7 w okresie 2 lat, 1 w okresie 3 lat (EC „Victoria” Spółka z o.o. w Wałbrzychu) i 1 w każdym roku badanego okresu (Zakłady Azotowe „Puławy” S.A.). 17 podmiotom, tj. 49% spośród skontrolowanych nie wymierzono w badanym okresie kar pieniężnych.

Za stwierdzone przekroczenia poziomu dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza, kontrolowanym zakładom nałożone zostały łącznie kary pieniężne w następującej wysokości: za 1995 r. – 5.645 tys. zł, za 1996 r. – 7.115 tys. zł, za 1997 r. – 4.485 tys. zł, za 1998 r. – 774 tys. zł. Łączna kwota nałożonych kar wynosiła 18.019 tys. zł; 1995 r. – 31,3%, 1996 r. – 39,5%, 1997 r. – 24,9%, 1998 r. – 4,3%.

Do czasu zakończenia kontroli odroczenie kary, w związku z realizowanymi inwestycjami, uzyskało 9 jednostek na łączną kwotę 17.497 tys. zł, tj. 97% wszystkich wymierzonych kar. Z odroczonej kary WIOŚ zmniejszyły 6 jednostkom kary na łączną kwotę 13.624 tys. zł, tj. 78% w stosunku do kar odroczonej. W odroczeniu pozostają kary dla 3 podmiotów na łączną kwotę 3.873 tys. zł, tj. 22% kar odroczonej – w jednostkach tych trwała realizacja inwestycji w zakresie ochrony powietrza. W odwołaniu znajdowała się wymierzona kara 1 jednostki na kwotę 269 tys. zł. Z pozostałych kar w kwocie łącznej 253 tys. zł wymierzonych 10 podmiotom: 7 podmiotów terminowo wpłaciło kary w łącznej kwocie 153 tys. zł, 1 zakład wpłacił nieterminowo karę w wysokości 2 tys. zł – obciążony został odsetkami karnymi, kary dla 2 podmiotów w łącznej kwocie 98 tys. zł rozłożone zostały na raty.

W toku kontroli nie stwierdzono nieprawidłowości w badanych zakładach co do wymierzania przez WIOŚ kar, odraczenia, zmniejszenia ich oraz rozkładania zapłaty na raty. Nie stwierdzono też zaległości w regulowaniu wymierzonych kar.

Najwyższe kary pieniężne za przekroczenie dopuszczalnej emisji, które w wyniku zrealizowania inwestycji zostały umorzone, wymierzono 4 podmiotom.

- *Zakłady Azotowe „Puławy” S.A. – w latach 1995-1998 miały wymierzone kary każdego roku. Łączne wymierzone kary wyniosły 6.934 tys. zł: za przekroczenie tlenków azotu – 6.917 tys. zł, za przekroczenie dwutlenku siarki 15 tys. zł i za przekroczenie pyłu 2 tys. zł. Zakład zapłacił karę w kwocie 2 tys. zł, a pozostałe w*

kwocie 6.932 tys. zł zostały odroczone, a następnie umorzone w wyniku zrealizowanych inwestycji w zakresie ochrony powietrza.

- *Elektrownia „Bełchatów” S.A. – w 1996 r. miała wymierzoną karę w kwocie 3.033 tys. zł za przekroczenie emisji dopuszczalnej dwutlenku siarki. Kara została odroczone, a po oddaniu do eksploatacji instalacji do odsiarczania gazów spalinowych umorzona ze względu na to, że koszt inwestycji przekroczył wysokość kary.*
- *International Paper Kwidzyń S.A. – w 1995 r. wymierzona kar wyniosła 2.515 tys. zł za przekroczenie dopuszczalnej emisji pyłu. Termin płatności odroczone w związku z modernizacją elektrofiltra pieca obrotowego, a po zrealizowaniu modernizacji umorzono karę w 1997 r.*
- *Zakłady Azotowe „Anwil” we Włocławku – w 1997 r. wymierzona kara wyniosła 866 tys. zł za przekroczenie emisji dopuszczalnej chlorku winylu. Termin płatności odroczone ze względu na realizację inwestycji odzysku chloru z odpadowych związków chloroorganicznych, a następnie umorzono w 1998 r. po oddaniu do eksploatacji ww. instalacji. W czasie kontroli toczyło się postępowanie odwoławcze w sprawie wymierzenia kary za przekroczenie emisji dopuszczalnej saletry amonowej.*

Najwyższe kary pieniężne za przekroczenie dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza, które w wyniku podjęcia inwestycji ochronnych zostały odroczone, wymierzono 2 podmiotom.

- *Elektrociepłownia „Żerań” w Warszawie – w 1996 i 1997 r. wymierzone kary wyniosły 2.158 tys. zł za przekroczenie emisji dopuszczalnej pyłu, dwutlenku siarki i dwutlenku azotu. Terminu płatności odroczone do 2002 r. w związku z realizacją inwestycji polegającej na modernizacji systemów sterowania kotłów 1-5 i budowie kotła fluidalnego B.*
- *Elektrociepłownia „Victoria” Spółka z o.o. w Wałbrzychu – w latach: 1995, 1997 i 1998 wymierzone kary wyniosły 1.558 tys. zł za ponad dopuszczalne emisje zanieczyszczeń do powietrza. Kary zostały odroczone z zamiarem zaliczenia ich w poczet poniesionych przez Elektrociepłownię nakładów na realizację inwestycji ochrony powietrza.*

3.1.6. Inwestycje w zakresie ochrony powietrza, posiadane urządzenia, zmiany w technologii produkcji związane ze zmniejszeniem emisji zanieczyszczeń do powietrza

Z ustaleń kontroli wynika, że w badanym okresie 20 podmiotów gospodarczych, z 21 poddanych analizie, realizowało zadania inwestycyjne oraz prace modernizacyjne w zakresie ochrony atmosfery na kwotę 2.290.443 tys. zł. W podmiotach tych zakończono realizację podjętych zadań na kwotę 2.169.355 tys. zł, tj. 94,7%, a w 3 zaangażowano środki w wysokości 121.078 tys. zł na zadania, których wartość kosztorysowa określona została na kwotę 654.327 tys. zł, a zakończenie realizacji przewidziano do końca 2002 roku.

11 podmiotów realizowało inwestycje wykorzystując środki Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej w kwocie 184.255 tys. zł, tj. 13,3% poniesionych wydatków na inwestycje w kwocie 1.632.554 tys. zł, przy czym z pomocy Narodowego Funduszu skorzystano w kwocie 138.000 tys. zł, wyłącznie w formie pożyczek, a z wojewódzkich funduszy w kwocie 45.238 tys. zł w formie pożyczek i 1.000 tys. zł w formie dotacji. Ponadto w jednym przypadku – El. im. T.Kościuszki – poręczony został kredyt w wysokości 100.000 tys. zł przez NFOŚiGW i WFOŚiGW oraz w jednym przypadku – „Izolacja S.A. w Nidzicy – udzielony został kredyt preferencyjny w wysokości 42,8 tys. zł przy pokryciu 40% odsetek tego kredytu przez NFOŚiGW. 4 podmioty realizowały inwestycje wyłącznie z własnych środków – w kwocie 89.640 tys. zł.

Spośród 20 zakładów, które w latach 1995-1998 prowadziły inwestycje związane z ochroną powietrza, 9 poniosło największe nakłady stanowiące 98,7% łącznych wydatków: El. im. T.Kościuszki – 631.703 tys. zł, tj. 27,6%, El. Bełchatów – 437.702 tys. zł, tj. 19,1%, Cementownia „Chełm” – 342.190 tys. zł, tj. 14,9%, El. „Siersza” – 277.949 tys. zł, tj. 12,1%, „Elstal Łabędy” – 227.906 tys. zł, tj. 10,0%, EC Bielsko-Biała – 223.764 tys. zł, tj. 9,8%, Zakłady Samochodów Dostawczych w Nysie – 80.149 tys. zł, tj. 3,5%, Miejskie Przeds. EC w Białymstoku – 24.845 tys. zł, tj. 1,1%, „Blachownia” w Kędzierzynie-Koźlu – 13.910 tys. zł, tj. 0,6%.

W wyniku kontroli nie zgłoszono uwag do realizacji inwestycji w 7 z wymienionych wyżej podmiotów gospodarczych.

- *Elektrownia im. Tadeusza Kościuszki S.A. w Połańcu – na zrealizowane w latach 1995-1998 zadanie inwestycyjne mające na celu ograniczenie głównie SO₂, tj. Budowę Instalacji Odsiarczania Spalin (IOS) dla czterech bloków energetycznych, tj. dla 50% bloków, funkcjonujących w Elektrowni poniesiono nakłady w wysokości 562.825 tys. zł, przy czym wielkość zobowiązań na lata następne wynosi 68.878 tys. zł. Inwestycja zrealizowana została w zaplanowanym terminie. Środki własne Elektrowni wyniosły 251.054 tys. zł (44,6%). Kredyty wyniosły 304.137 tys. zł, w tym 2 kredyty na łączną kwotę 100.000 tys. zł (17,8%) udzielone na preferencyjnych zasadach oprocentowania, z rekomendacji NFOŚiGW oraz WFOŚiGW z przeznaczeniem w całości na sfinansowanie dostaw i usług duńskiej firmy – głównego wykonawcy części technologicznej instalacji. Efektywność wykonanej instalacji można będzie dokonać po co najmniej rocznej pracy.*
- *Cementownia „Chełm” S.A. w Chełmie – ukończono, rozpoczętą w 1989 r. inwestycję Chełm III o wartości kosztorysowej 342.190 tys. zł zmieniającej technologię produkcji klinkieru z metody mokrej na metodę „suchą”. Zaangażowano w nią w latach 1997–1998 kwotę 200.522 tys. zł, tj. 63% ogółu poniesionych na ten cel nakładów. W wyniku realizacji tej inwestycji nastąpi spadek emisji pyłów i gazów.*

W badanym okresie zrealizowano również 18 innych zadań modernizujących pracujących urządzeń, ponosząc wydatki w kwocie 10.372 tys. zł w celu ograniczenia

uciążliwości Zakładu dla środowiska z tytułu emisji zanieczyszczeń do powietrza. Wykorzystano pożyczkę NFOŚiGW w kwocie 1.000 tys. zł.

- *Elektrownia „Siersza” S.A. w Trzebini – zrealizowano zadania inwestycyjne związane z ochroną powietrza: wykonanie aparatury do monitoringu zanieczyszczeń pyłowo-gazowych, modernizację elektrofiltrów, zabudowę palników niskiej emisji tlenków azotu oraz instalacji odsiarczania spalin wraz z modernizacją urządzeń towarzyszących. Pożyczka NFOŚiGW wyniosła 39.017 tys. zł. Uzyskano zakładane efekty.*
- *Elektrociepłownia Bielko-Biała S.A. – w 1997 r. oddano do eksploatacji blok ciepłowniczy BC-50 z kotłem fluidalnym Ofz – 230, zrealizowany kosztem 223.764 tys. zł, przy m.in. współudziale środków z Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju (EBOR) oraz pożyczki z NFOŚiGW w wys. 4.000 tys. zł. W wyniku zrealizowanej inwestycji nastąpiła skojarzona produkcja energii elektrycznej i ciepłej oraz uzyskano zamierzony efekt ekologiczny: zmniejszenie emisji zanieczyszczeń pyłowych o 64,6%, dwutlenku siarki o 56% oraz tlenku azotu o 40%.*
- *DAEWOO-FSO Motor Sp. z o.o. Zakład Samochodów Dostawczych w Nysie – prawie 8-krotnie (z 372 ton w 1996 r. do 48 ton w 1998 r.) zmniejszył emisję zanieczyszczeń gazowych. Przeprowadzono modernizację (kosztem 5.563 tys. zł) kotłowni zakładowej oraz budowę (kosztem 80.149 tys. zł) malarni nawierzchniowej samochodów z zastosowaniem procesów technologicznych i wyposażenia umożliwiającego zastosowanie farb wodorozcieńczalnych. Przeprowadzono hermetyzację procesu napełniania samochodów paliwami, wprowadzono do produkcji aluminiowe – nielakierowane burty samochodowe oraz zlikwidowano: kuźnię, acetylenownię, ładowanie akumulatorów, eliminowane są pojazdy spalinowe w transporcie wewnątrzzakładowym. Zakład otrzymał:
 - *Świadectwo Przedsiębiorstwa Czystej Produkcji nadane w 1996 r. przez b. Ministra Przemysłu i Handlu, Dyrektora Centrum Badań i Certyfikacji oraz Prezesa Federacji NOT,*
 - *puchar Lidera Czystej Produkcji przyznany w 1998 r. przez Polskie Centrum Czystej Produkcji,*
 - *dypłom Lidera Polskiej Ekologii nadany w 1999 r. przez b. Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.**
- *Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Białymstoku – w wyniku rozbudowy Ciepłowni „Zachód” wraz z instalacją odsiarczania spalin oddano do eksploatacji dwa nowe kotły wraz z urządzeniami do ochrony atmosfery (4 multicyklony i 112 cyklonów) oraz instalację odsiarczania spalin. W wyniku modernizacji kotłowni przy ul. Matejki 26 zamieniono ją z opalania węglem na gaz.*
- *Elektrownia „Blachownia” S.A. w Kędzierzynie-Koźlu – nakłady poniesione na modernizację kotłów wyniosły 13.910 tys. zł i sfinansowano je w 17,0% z dotacji Fundacji „Eko-Fundusz”, 39,5% z pożyczki WFOŚiGW w Opolu oraz w 43,5% ze*

środków własnych. Dokonała rzetelnego rozliczenia finansowego z Fundacją oraz WFOŚiGW – 4.150 tys. zł splacono, kwota 1.350 tys. zł została umorzona po uzyskaniu założonego efektu ekologicznego.

W przypadku 1 podmiotu gospodarczego ustalenia kontroli wykazały nieosiągnięcie zakładanych parametrów redukcji zanieczyszczeń, a w jednym przypadku rozpoczęto budowę instalacji odsiarczania spalin przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

- *„Elstal Łabędy” Spółka z o.o. – w latach 1994-1996 przeprowadzono modernizację Stalowni w Hucie „Łabędy”, polegającą na wymianie czterech pieców martenowskich opalanych paliwami płynnymi – na jeden piec zasilany energią elektryczną. Inwestorem tego przedsięwzięcia była kontrolowana spółka, która w 1993 r. została utworzona w celu budowy i eksploatacji Stalowni. Doprowadzono do znacznego ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza, niemniej jednak nie uzyskano efektu ekologicznego, określonego w założeniach projektowych oraz w umowach zawartych z NFOŚiGW (pożyczka – 55.000 tys. zł) i WFOŚiGW (pożyczka 7.000 zł) koszt inwestycji wyniósł 227.906 tys. zł. Eksploatowana od 1996 r. elektrostalownia przekracza poziom emisji zanieczyszczeń, wynikających z decyzji b. Wojewody Katowickiego z dnia 1 lipca 1994 r. Gwarantowana skuteczność odpylenia miała wynosić 99,4%, gdy tymczasem w okresie objętym kontrolą wynosiła 94,6%.*
- *Elektrownia Belchatów S.A. w Rogowcu – w lipcu 1991 r. rozpoczęto budowę instalacji odsiarczania spalin mającej zmniejszyć emisję dwutlenku siarki, w I etapie o 30% koszt 437.292 tys. zł, w II etapie o 50% koszt 283.627 tys. zł i w III etapie o 75%. Pierwszy etap obejmujący instalacje odsiarczania spalin czterech bloków oraz instalację do transportu gipsu odebrany został w całości we wrześniu 1997 r. Osiągnięcie zamierzonych efektów było podstawą do umorzenia przez WFOŚiGW spłaty kwoty 14.000 tys. zł, tj. 50% pożyczki udzielonej na budowę. NFOŚiGW udzielił pożyczkę w wys. 30.000 tys. zł W drugim etapie, którego realizacja przewidywana jest do 16 marca 2000 r., budowane są instalacje odsiarczania dla dwu dalszych bloków energetycznych, z których jeden miał być oddany w dniu 12 grudnia 1999 r. Pożyczka NFOŚiGW 60.000 tys. zł oraz WFOŚiGW – 32.000 tys. zł.*

Krytyczne uwagi kontroli odnoszą się do nieprzestrzegania przepisów Prawa budowlanego przy realizacji instalacji odsiarczania spalin w zakresie uzyskania pozwolenia na budowę. Elektrownia uzyskała zatwierdzenie projektu budowlanego oraz pozwolenie na budowę I etapu IOS w dniu 12 maja 1995 r., podczas gdy roboty związane z realizacją inwestycji rozpoczęto w lipcu 1991 r. Roboty przy budowie II etapu instalacji rozpoczęto w grudniu 1997 r., a zatwierdzenie projektu budowlanego i pozwolenie na budowę Elektrownia uzyskała w dniu 20 marca 1998 r. Zgodnie z art. 28 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. Nr 89, poz. 414 ze zm.) roboty budowlane można rozpocząć jedynie na podstawie ostatecznej decyzji o pozwoleniu na budowę.

Z działań bezinwestycyjnych podejmowanych przez Elektrownię w celu ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza znaczące efekty przyniosła zmiana

algorytmu sterowania elektrofiltrami. Roczna emisja pyłów zmniejszyła się w badanym okresie z 17,9 tys. ton w 1995 r. do 5,6 tys. ton w 1998 r.

Podjęto również działania zmierzające do ograniczenia emisji tlenków azotu poprzez optymalizację parametrów pracy bloków energetycznych.

W 2-ch podmiotach gospodarczych, z uwagi na trudną sytuację ekonomiczną i brak wystarczających środków, realizacja podjętych zadań była ograniczona oraz przebiegała z opóźnieniem. Jeden podmiot nie podejmował, w kontrolowanym okresie żadnych przedsięwzięć inwestycyjnych w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem.

- *Elektrociepłownia „Victoria” Spółka z o.o. w Wałbrzychu – posiadała decyzje b. Wojewody Wałbrzyskiego obligując Spółkę do przeprowadzenia w terminie do 31 grudnia 1999 r. modernizacji 2 źródeł emisji (kotłów nr nr 8 i 9) z przystosowaniem ich do opalania gazem ziemnym (kocioł nr 8) i gazem koksowniczym (kocioł nr 9). Przebudowany kocioł nr 9 oddany został do eksploatacji 2 grudnia 1996 r., uzyskując zakładane efekty ekologiczne. Do czasu zakończenia kontroli – z powodu ograniczonych środków finansowych – nie rozpoczęto modernizacji kotła nr 8.*

W badanym okresie nakłady na inwestycje związane z ochroną powietrza wyniosły ogółem 3.080 tys. zł, z czego 2.384 tys. zł poniesiono na przebudowę kotła nr 9 Ponadto Spółka wydatkowała w latach 1995-1998 kwotę 38 tys. zł na związane z ochroną powietrza zadania bezinwestycyjne, w tym m.in. na remonty kotłów nr nr 10 i 12.

- *Zakłady Koksownicze „Wałbrzych” S.A. w Wałbrzychu – prowadzą produkcję w koksowni „Bolesław Chrobry” i koksowni „Victoria”. Koksownia „Bolesław Chrobry” w myśl decyzji b. Wojewody Wałbrzyskiego zostanie wyłączona z eksploatacji do końca marca 2000 r., co zmniejszy emisję gazów o 150 Mg/rok oraz pyłów o ok. 15 Mg/rok.*

W koksowni „Victoria” rozpoczęto w 1998 r. realizację odsiarczalni gazów z przewidywanym terminem ukończenia do 30 czerwca 2000 r. Termin ten jest zagrożony ponieważ już w 1999 r. Zakłady nie dysponowały środkami finansowymi. Lata 1997, 1998 i I półr. 1999 zamknęły się stratą bilansową. Niezbędne jest podjęcie działań na rzecz pozyskania dodatkowych, zewnętrznych źródeł finansowania.

- *„Wiskord” S.A. w Szczecinie – w kontrolowanym okresie nie podejmował żadnych inwestycji w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem.*

W ograniczonym do minimum zakresie realizował remonty urządzeń związanych z ochroną powietrza:

- *w 1995 r. na planowane 6 remontów na łączną kwotę 66,8 tys. zł wykonano 5 remontów na kwotę 65,0 tys. zł,*
- *w 1996 r. na planowane 6 remontów za 22,5 tys. zł, wykonano 3 za 35,1 tys. zł,*
- *w 1997 r. z planowanych 8 remontów za kwotę 70,6 tys. zł, wykonano 4 za 54,5 tys. zł,*

- w 1998 r. z planowanych 2 remontów za kwotę 88,0 tys. zł, wykonano 2 za 24,7 tys. zł.

Należy przy tym zaznaczyć, że zainstalowane urządzenia związane z ochroną powietrza zostały wyprodukowane w latach 1949-1983 i w większości kwalifikują się już do wymiany.

Spółka znajduje się w trudnej sytuacji ekonomicznej.

Realizowane zadania inwestycyjne w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem dotyczyły:

- budowy, modernizacji lub wymiany urządzeń odpylających (w 15 zakładach),
- budowy instalacji odsiarczenia spalin (w 5 zakładach),
- budowy kotłów fluidalnych (w 4 zakładach),
- modernizacji kotłowni w aspekcie ograniczenia emisji zanieczyszczeń pyłowo-gazowych – przejście z kotłów węglowych na opalane gazem lub olejem (w 2 zakładach).

Ponadto w badanym okresie w 8 zakładach na 35 kontrolowanych wprowadzono zmiany w technologii produkcji, mające na celu obniżenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery.

Z ustaleń kontroli wynika, że stan techniczny większości urządzeń ochrony powietrza eksploatowanych w skontrolowanych 35 zakładach jest dobry, a oględziny dokonane podczas kontroli nie wykazały uchybień w zakresie utrzymania i eksploatacji urządzeń. Urządzenia te uzyskują zakładane skuteczności. Wiele urządzeń ochrony powietrza eksploatowanych w zakładach stanowi nierozdzielalną część ciągów technologicznych co uniemożliwia skierowanie zanieczyszczeń do powietrza z ich pominięciem. Przeglądy i ewentualne naprawy odbywają się zazwyczaj podczas remontów urządzeń technologicznych.

3.2. Wykorzystanie funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej

3.2.1. Wykorzystanie środków NFOŚiGW

1. Wpływy do NFOŚiGW z tytułu opłat i kar za zanieczyszczenie powietrza wynosiły w badanym okresie 1.416.338 tys. zł – od 297.720 tys. zł w 1995 r. do 391.006 tys. zł w 1997 r. i 422.976 tys. zł w 1998 r. Ściągalność opłat w w/w zakresie w 1995 r. wynosiła 100%, w 1996 r. – 89%, w 1997 r. – 94%, w 1998 r. – 131%.

NFOŚiGW podejmował działania mające na celu poprawę ściągłości środków należnych z tytułu opłat i kar za gospodarcze korzystanie ze środowiska, kierując odpowiednie wnioski do b.Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa oraz wojewodów.

W 1999 r. NFOŚiGW zorganizował także spotkanie z zarządami województw w celu przekazania uwag w zakresie wymiaru opłat i wpływów za gospodarcze korzystanie ze

środowiska i kar za nieprzestrzeganie wymagań jego ochrony oraz rozdziału tych środków na poszczególne fundusze.

2. Pomoc finansowa NFOŚiGW na przedsięwzięcia w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem realizowana była m.in. poprzez udzielanie dotacji oraz pożyczek na zasadach preferencyjnych bezpośrednio przez Narodowy Fundusz (1.544.697 tys. zł) lub Bank Ochrony Środowiska S.A. (208.097 tys. zł), poprzez linie kredytowe ze środków NFOŚiGW uruchamiane przez BOŚ S.A. (108.944 tys. zł), dopłaty do kredytów udzielanych przez BOŚ S.A. (44.934 tys. zł) oraz poprzez angażowanie się kapitałowe NFOŚiGW w spółki, których, działalność związana była z ograniczaniem zanieczyszczenia atmosfery (od 17.645 tys. zł w 1995 r. do 39.980 tys. zł w 1998 r.). Udział wydatków ogółem z tego tytułu w badanym okresie przewyższał wpływy z opłat i kar za zanieczyszczenie powietrza o 12,2%, a w poszczególnych latach, z tendencją malejącą, wynosił - od 145,9% w 1995 r. i 150,8% w 1996 r. do 98,6% w 1997 r. i 73,4% w 1998 r.

Zadania realizowano w ramach 5 programów dotyczących wspomaganie wdrażania czystej produkcji, krajowego programu redukcji emisji dwutlenku siarki, ograniczenia niskiej emisji, ograniczenia emisji tlenków azotu, wykorzystania alternatywnych źródeł energii.

Wydatki zrealizowane w kwocie 1.589.631 tys. zł obejmowały m.in. realizację 29 umów pożyczek z podmiotami z „Listy 80 zakładów najbardziej szkodliwych dla środowiska” - na kwotę 805.150 tys. zł, tj. 50,5% kwoty ogółem (w tym 12 umów realizowanych za pośrednictwem Banku Ochrony Środowiska S.A.), przy czym w poszczególnych latach od 1995 r. angażowano na w/w cel odpowiednio: 58,7%, 51,5%, 38,5%, 53,2%.

Narodowy Fundusz w badanym okresie koncentrował się na znacznym dofinansowywaniu przedsięwzięć w obrębie 23 byłych województw, które w poszczególnych latach mieściły się w pierwszej dziesiątce pod względem wielkości dofinansowania.

W ciągu 4-ch lat wypłaty dla tych województw stanowiły od 1995 r. odpowiednio: 85,8%, 71,5%, 76,5%, 79,8% wypłat ogółem w danym roku z tego tytułu.

W poszczególnych latach największą pomoc finansową skoncentrowano: w 1995 r. w byłym województwie katowickim - 121 mln zł i byłym jeleniogórskim - 121 mln zł, w 1996 r. - 119 mln zł w b. województwie płockim i 72 mln zł – w b. katowickim, w 1997 r. w b. województwie katowickim - 54 mln zł i w b. gdańskim - 46 mln zł, a w 1998 r. - 85 mln zł w b. województwie katowickim i 33 mln zł – w b. poznańskim.

NFOŚiGW angażował środki w tworzeniu i prowadzeniu monitoringu ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem w kwocie 32.240 tys. zł wyłącznie w formie dotacji, w tym na wyposażanie laboratoriów w kwocie 24.469 tys. zł. Od 1999 r. umowy dotyczące pomiarów w ww. zakresie, dla zapewnienia ich ciągłości, NFOŚiGW zawierał na okres 3 lat.

NFOŚiGW w oparciu o Porozumienie z dnia 08.08.1994 r. zawarte z b.Ministrem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa prowadził sprawy związane z realizacją pomocy zagranicznej dla ochrony środowiska.

Pomoc bilateralna na ochronę środowiska w Polsce świadczona jest od 1990 roku. W latach 1990-1998 łączna wartość dotacji przyznanej na realizację 369 projektów ochrony środowiska wyniosła 251,0 mln USD, tj. 879,4 mln zł (wg tabeli kursów średnich z dnia 31.12.1998 r.). Pomoc świadczyło 11 krajów (Belgia – 1,1%, Dania – 30,5%, Finlandia – 7,1%, Holandia – 18,2%, Japonia – 2,0%, Norwegia – 2,2%, Niemcy – 15,5%, Szwajcaria – 1,5%, Szwecja – 6,6%, USA – 14,6%, Wielka Brytania – 0,7%), Dotacje na projekty z dziedziny atmosfery stanowiły 48,7% całkowitej pomocy bilateralnej – 67 projektów na łączną kwotę 122,1 mln USD, tj. 427,4 mln zł. Projekty zakończone stanowiły 59,7%, a projekty w trakcie realizacji 40,3%. W ochronie atmosfery zrealizowano m.in.:

- *Elektrownia Belchatów realizowała budowę instalacji odsiarczania spalin na blokach nr 8, 10 i 11 w oparciu o pomoc Holandii – 31,8 mln USD (1995 r.).*
- *Zespół Elektrowni Dolna Odra otrzymała pomoc Danii – 31,6 mln USD na zakup dwóch filtrów elektrostatycznych (1993 r.), sprzętu do rejestracji emisji gazów i popiołów lotnych, dostawę systemu palników niskoemisyjnych (NO_x) dla dwóch bloków (1995 r.) oraz opracowanie studium porównawczego ograniczenia emisji SO₂ z bloków Elektrowni Dolna Odra (nr 59, 89, 90, 102) (1996 r.).*
- *Elektrownia im. Tadeusza Kościuszki w Połańcu – Pomoc Danii 2,4 mln USD na dostawę szaf automatyki nadrzędnej w ramach ograniczenia emisji siarki – 1998 r.*
- *W ramach pomocy zagranicznej m.in.: zakupiono licencję na seryjną produkcję instalacji do odsiarczania spalin dla elektrowni opalanych węglem; opracowano studium generalne dotyczące miejskich sieci ciepłowniczych oraz wprowadzenia gazu jako źródła energii dla b. woj. katowickiego i przygotowano założenia dla planów realizacyjnych; dostarczono wyposażenie dla ogrzewania geotermalnego i miejskiej sieci ciepłowniczej w Pырzyczach, Zakopanem i Białym Dunaju.*

W projektach będących w trakcie realizacji uwzględniono m.in. pomoc USA w kwocie 10 mln USD dla budowy instalacji odsiarczania spalin w Elektrowni Skawina. Z przeprowadzonej w 1996 r. kontroli NIK wynikało już, że wybudowana instalacja wg projektu USA posiadała liczne wady i nie przyniosła efektu. W grudniu 1998 r. Rząd Stanów Zjednoczonych podjął decyzję o wycofaniu dalszej pomocy dotyczącej realizacji omawianego projektu, przekazując dodatkowe środki w kwocie 5 mln USD do dyspozycji Ministra Środowiska m.in. na monitoring oraz częściowe uporządkowanie spraw instalacji odsiarczania spalin w Elektrowni. W tej sytuacji należy skreślić realizację instalacji odsiarczania spalin w Elektrowni Skawina z przedsięwzięć będących w fazie realizacji przy udziale pomocy zagranicznej.

4. Uzyskane efekty ekologiczne w wyniku realizacji przedsięwzięć z udziałem środków NFOŚiGW w latach 1995 – 1998, zostały zinwentaryzowane dla 86,4% umów tzw. „zamkniętych”, tj. zakończonych pod względem rzeczowym, ekologicznym i finansowym.

W wyniku zrealizowanych i zamkniętych 376 przedsięwzięć z udziałem środków NFOŚiGW w kwocie 194.024 tys. zł, w badanym okresie uzyskano zmniejszenie emisji zanieczyszczeń powietrza m.in.: dwutlenku siarki o 138.427 Mg/rok, tlenków azotu – o 7.052 Mg/rok, tlenku węgla – o 108 818 Mg/rok, dwutlenku węgla – o 36 228 Mg/rok, pyłów – o 55.112 Mg/rok oraz innych zanieczyszczeń (w tym m.in. żużle, szlamy, smoły, sadze, pyły azbestowe) w ilości 3.298.132 Mg/rok.

5. Przy zwiększającym się udziale wpływów z opłat i kar za zanieczyszczenie powietrza we wpływach z opłat i kar za korzystanie ze środowiska od 54,3% w 1995 r. do 62,3% w 1998 r. zmniejszył się udział wydatków na ochronę powietrza do wydatków ogółem od 53,2% w 1995 r. do 34,0% w 1998 r. Zmniejszył się także udział wydatków na ochronę powietrza do wpływów z opłat i kar z tego tytułu - od 145% w 1995 r. do 73,4% w 1998 r. Następowo zmniejszenie wydatkowanych kwot na przedsięwzięcia w zakresie ochrony powietrza - od 434.238 tys. zł w 1995 r. i 459.324 tys. zł w 1996 r. do 385.358 tys. zł w 1997 r. i 310.651 tys. zł w 1998 r. Pomoc finansowa udzielana w formie dotacji stanowiła odpowiednio od 1995 r.: 6,8%, 9,3%, 8,5%, 10,0% kwot wydatkowanych na omawiany cel.

Jednocześnie wzrastało zapotrzebowanie w zakresie wspomagania przedsięwzięć mających na celu ograniczenie zanieczyszczenia powietrza. W 1995 r. potrzeby otrzymania pomocy finansowej na w/w cel zostały zaspokojone w 40%, a w 1998 r. zaledwie w 15%.

Zobowiązania NFOŚiGW powstałe w wyniku opóźnień realizacji umów pożyczek i dotacji stanowiły kwotę 287.336 tys. zł, w tym w realizacji umów pożyczek - 269.933 tys. zł, dotacji - 17.403 tys. zł. Wzrost tych zobowiązań wystąpił w 1996 r. - w kwocie 97.342 tys. zł i w 1998 r. - 139.843 tys. zł, podczas gdy w pozostałych kontrolowanych latach wynosiły: w 1995 r. - 32.554 tys. zł, w 1997 r. - 17.597 tys. zł. Według stanu na 30.06 1999 r. zobowiązania te wynosiły 60.764 tys. zł.

Narodowy Fundusz nie wypracował hierarchii udzielania pomocy finansowej w zakresie ochrony powietrza w ramach przyjętych kierunków i programów zawartych w „Listach przedsięwzięć (programów) priorytetowych NFOŚiGW przewidzianych do finansowania ...” w badanym okresie, mimo zmniejszenia zarówno w liczbach bezwzględnych jak i procentowego udziału kwot wydatkowanych na przedsięwzięcia w zakresie ochrony powietrza w stosunku do wpłat pochodzących z opłat i kar z tego tytułu. Stwierdzono brak kryteriów dla niektórych wyszczególnionych programów według których przyznawano pomoc finansową. Nie zostały także określone regiony podlegające ochronie (np. tzw. Zielonych Płuc Polski) oraz obszary szczególnego zagrożenia.

Kierunki i programy zawarte w „Listach przedsięwzięć (programów) priorytetowych NFOŚiGW przewidzianych do finansowania...” miały bardzo szeroki zakres i mogłyby wielokrotnie wyczerpać całą kwotę uzyskaną z tytułu opłat i kar za korzystanie ze środowiska. Przyjęta koncentracja środków na zadania o podstawowym znaczeniu dla ochrony powietrza w skali kraju lub w regionach o szczególnym zagrożeniu była niewspółmierna w stosunku do faktycznych potrzeb, gdyż w 8 byłych województwach nastąpił wzrost zanieczyszczeń gazowych, w tym m. in. w: katowickim, piotrkowskim, bydgoskim, opolskim, warszawskim, tarnobrzeskim. Podobnie w byłych województwach objętych obszarami „Zielonych Płuc Polski” - w większości województw zmniejszyło się zanieczyszczenie pyłowe, ale prawie we wszystkich województwach (z wyjątkiem byłego woj. ciechanowskiego) nastąpił wzrost zanieczyszczeń gazowych powietrza. Dofinansowanie w byłych województwach o największym zanieczyszczeniu powietrza w stosunku do wpływów z tytułu opłat za zanieczyszczenie powietrza stanowiło - od 13,5% w b. woj. gorzowskim, 14,9% w b. woj. konińskim, 17,2% w b. wojew. szczecińskim do 68,0% w b. wojew. katowickim i 68,3% w b. wojew. jeleniogórskim. Spośród byłych województw zaliczanych do „Zielonych Płuc Polski” pomoc finansowa w realizacji przedsięwzięć najbardziej zanieczyszczonych województw - ostrołęckiego, toruńskiego, elbląskiego - stanowiła odpowiednio: 15,4%, 31,6%, 15,4% tych wpływów.

Brak było dostatecznego nadzoru nad realizacją umów.

W czasie kontroli poddano szczegółowej analizie 20 losowo wybranych umów realizowanych przez 16 podmiotów (15 umów pożyczek i 5 umów dotacji). Spośród 12 umów pożyczek zakończonych rzeczowo, dla 4 umów na kwotę 36.635 tys. zł, do czasu zakończenia kontroli NIK, nie został potwierdzony efekt ekologiczny pomimo, że realizacja zadań została zakończona w latach 1991, 1995, 1997 i 30.04.1998 r. Spośród 3 umów dotacji, na kwotę 8.150 tys. zł, wykazywanych przez Narodowy Fundusz jako zrealizowane pod względem rzeczowym i finansowym - w jednym przypadku uzyskano efekt ekologiczny (umowa na kwotę 2.450 tys. zł), w jednym nie został potwierdzony efekt ekologiczny, pomimo zakończenia realizacji zadania w dniu 31.12.1996 r., a kolejna umowa formalnie nie została zakończona rzeczowo pomimo, że zakończenie inwestycji planowano na dzień 30.09.1998 r., (do NFOŚiGW w dniu 18.01.1999 r. przekazano wyniki pomiarów bez wymaganego potwierdzenia uzyskanego efektu ekologicznego).

Ponadto w okresie objętym kontrolą 4 inne umowy (w tym jedna umowa pożyczki na kwotę 1.775 tys. zł i 3 umowy dotacji na kwotę 1.622 tys. zł) zakończone finansowo wg warunków określonych w umowach, zostały - zamknięte z niepełnym efektem ekologicznym. W trzech przypadkach nie uzyskano przewidywanych w umowach efektów ekologicznych w związku z wprowadzonymi przez inwestorów zmianami zakresów rzeczowych zadań bez zmian warunków umów lub zgody NFOŚiGW. W przypadku realizacji jednej umowy, którą zakończono z opóźnieniem 5 miesięcy, wystąpiły rozbieżności pomiędzy deklarowanym efektem ekologicznym w umowie a uzyskanym wg oceny WIOŚ.

Nie prowadzono analiz kosztów efektów ekologicznych w odniesieniu do kwot zaangażowanych przez NFOŚiGW. Posiadany przez NFOŚiGW komputerowy system rejestracji efektów ekologicznych umożliwiający gromadzenie danych o faktycznie osiągniętych efektach ekologicznych i rzeczowych z dofinansowanych zadań nie został wdrożony.

3.2.2. Wykorzystanie środków WFOŚiGW

Wpływy z tytułu opłat i kar za zanieczyszczenie powietrza wynosiły w skontrolowanych wfośigw 108.630,2 tys. zł, co stanowiło 7,8% kwoty uzyskanej z tego tytułu w skali całego kraju, tj. 1.391.154 tys. zł.

Poziom wpływów w poszczególnych latach badanego okresu nie był równomierny. W zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem w skali całego kraju wahał się od 299.587 tys. zł w 1995 r. i 294.084 tys. zł w 1996 r. do 369.016 tys. zł w 1997 r. i 428.467 tys. zł w 1998 r. W WFOŚiGW objętych kontrolą w latach 1995 i 1996 wpływy z tego tytułu także były niższe i wynosiły odpowiednio 21.754 tys. zł i 23998 tys. zł, a w 1997 r. – 30.252 tys. zł, w 1998 r. – 32.626 tys. zł.

Największe wpływy z tytułu zanieczyszczenia powietrza spośród 9 skontrolowanych WFOŚiGW dotyczyły b. WFOŚiGW w Gdańsku - 34.673 tys. zł oraz b. WFOŚiGW w Lublinie – 25.279 tys. zł, niższe b. WFOŚiGW w Olsztynie – 11.611 tys. zł i w Chełmie – 8.446 tys. zł, a najniższe b. WFOŚiGW w Białej Podlaskiej – 3.183 tys. zł i w Łomży – 4.809 tys. zł.

Wielkość wpływów z tytułu opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska, w tym za zanieczyszczenie powietrza była pochodną charakteru gospodarczego województwa i poziomu jego uprzemysłowienia oraz terminowości i rzetelności przekazywania do wojewodów informacji o wielkości zanieczyszczeń i uiszczania opłat.

W latach 1995 – 1998 Urzędy Wojewódzkie i WIOŚ przekazywały na rachunki Wojewódzkich Funduszy środki z opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i kar za naruszenie wymogów ochrony środowiska, bez informacji o wysokości wpływów pochodzących z opłat i kar za emisję zanieczyszczeń do atmosfery. Wyodrębnione dane dotyczyły tylko opłat i kar z tytułu emisji dwutlenku siarki do atmosfery. WFOŚiGW nie były informowane o zaległych należnościach z tytułu w/w opłat i kar.

W ramach realizacji przedsięwzięć w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem wydatkowano 93.535 tys. zł, co stanowiło 86,1% środków uzyskanych z tego tytułu w badanym okresie. Uzyskane z tytułu zanieczyszczenia powietrza wpływy w największym stopniu zaangażowano w 1996 r. – 95,5%. Najniższy udział tych środków w wydatkach na ten cel stwierdzono w 1995 r., ale w latach 1997 i 1998 wydatki te utrzymywały się na poziomie 89,2% i 91,8%. Byłe WFOŚiGW w Białej Podlaskiej, w Białymstoku i w Suwałkach przy realizacji przedsięwzięć związanych z ochroną powietrza wykorzystywały odpowiednio 45,7%, 74,4%, 80,6% w stosunku do uzyskanych wpływów z tego tytułu. Znaczne środki zaangażował b. WFOŚiGW w Lublinie – 196,3%, natomiast pozostałe badane b. WFOŚiGW udzieliły pomocy finansowej na poziomie zbliżonym do uzyskanych wpływów lub nieco powyżej, np.: w b. WFOŚiGW w Łomży – 93,8%, ale w Olsztynie – 100,9%, a w Chełmie i Zamościu 104,9% i 105,1%.

Z ustaleń kontroli wynika również, że generalnie w badanych WFOŚiGW w latach 1995 – 1998, z każdym rokiem na przedsięwzięcia związane z ochroną powietrza przed zanieczyszczeniem przeznaczano większe środki, mianowicie od 1995 r.: 13.682,7 tys. zł, 22.911,2 tys. zł, 26.989,6 tys. zł 29.952,0 tys. zł.

Pomoc finansowa udzielana była w różnych formach, m.in.: poprzez dotacje – na co wydatkowano 16.960,7 tys. zł, pożyczek na zasadach preferencyjnych, udzielanych bezpośrednio przez fundusze – w łącznej kwocie 75.070,6 tys. zł oraz poprzez dopłaty do kredytów udzielanych przez banki – w kwocie 1.504,2 tys. zł. Niektóre fundusze korzystały z w/w form w ograniczonym zakresie lub w ogóle z niektórych nie korzystały. Np. w badanym okresie b. WFOŚiGW w Suwałkach w ogóle nie udzielał dotacji, a b. WFOŚiGW w Białej Podlaskiej pomoc finansową w tej formie udzielił tylko w 1998 r. – w kwocie 35,0 tys. zł. Podobnie w ograniczonym zakresie fundusze umożliwiały korzystanie z pomocy finansowej za pośrednictwem banków. Spośród badanych wfośiGW tylko w 4, i to w niektórych latach, zastosowano tylko formę dopłat do kredytów preferencyjnych, mianowicie: w WFOŚiGW w Suwałkach - w 1997 r. w kwocie 38,1 tys. zł i w 1998 r. w wysokości 114,1 tys. zł, w Olsztynie – w 1998 r. w kwocie 1.107,0 tys. zł, w Chełmie – w 1997 r. w kwocie 16,0 tys. zł i w 1998 r. w wysokości 188,0 tys. zł oraz w Zamościu w 1998 r. w kwocie 41,0 tys. zł. W pozostałych badanych byłych WFOŚiGW – w Białymstoku, w Łomży, Lublinie, w Białej Podlaskiej - przy udzielaniu pomocy finansowej w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem nie korzystano z pośrednictwa ani z usług banków.

Badane WFOŚiGW w okresie objętym kontrolą koncentrowały się na znacznym dofinansowywaniu przedsięwzięć inwestycyjnych związanych z budową, rozbudową i modernizacją instalacji i urządzeń odpylających oraz redukcją zanieczyszczeń gazowych. W

przypadku b. WFOŚiGW w Lublinie pomoc finansową w tym zakresie udzielono głównie dużym zakładom przemysłowym.

Ogółem w 8 badanych WFOŚiGW zawarto 402 umowy pożyczek na łączną kwotę 77.567 tys. zł oraz 403 umowy o dotacje na łączną kwotę 16.961 tys. zł. Średnio na jedną umowę pożyczki przypadało 192,9 tys. zł, przy czym najwyższe średnie na jedną umowę pożyczki w badanym okresie przypadały w byłych województwach: białostockim – 294,6 tys. zł, suwalskim – 244,7 tys. zł, olsztyńskim – 235,1 tys. zł i lubelskim – 234,9 tys. zł. Niższe średnie charakteryzowały były województwo łomżyńskie – 124,1 tys. zł oraz chełmskie, białkopodlaskie, zamojskie, w których średnia jednej umowy pożyczki wynosiła 94,1 tys. zł. Średnio na jedną umowę dotacji przypadało 42,1 tys. zł, przy czym WFOŚiGW w Suwałkach nie zawierał w badanym okresie umów o dotacje. Najwyższa średnia na jedną umowę o dotację przypadała w b. WFOŚiGW w Olsztynie – w kwocie 152,8 tys. zł, a najniższa w b. WFOŚiGW w Białymstoku – w kwocie 19,1 tys. zł. W pozostałych byłych WFOŚiGW średnio na jedną umowę przypadało: 41,5 tys. zł w Łomży, 39,9 tys. zł w Lublinie, a 35,3 tys. zł w: Chełmie, w Białej Podlaskiej i w Zamościu.

Stopień zaspokojenia potrzeb zgłaszanych w zakresie wspomaganie realizacji przedsięwzięć dotyczących ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem, wyrażony stosunkiem ilości zgłoszonych do WFOŚiGW wniosków do ilości wniosków przyjętych do realizacji, wahał się od 16% w b. WFOŚiGW w Białej Podlaskiej, 43% - Suwałkach, 50% - Lublinie, 52% - w Białymstoku do 87% w Zamościu, 79% - w Chełmie, 74% - w Łomży. Nie zawsze jednak pomyślny w/w wskaźnik odnoszący się do ilości umów był równie wysoki wyrażony stosunkiem kwot zgłaszanego zapotrzebowania we wnioskach do kwot zawartych we wnioskach przyjętych do realizacji. Np. potrzeby wnioskodawców w byłych WFOŚiGW w Białymstoku, w Suwałkach i w Lublinie zaspokojono w 27 i 28%, ale z kolei w WFOŚiGW w Łomży w 71%.

W przypadku WFOŚiGW w Lublinie nie było możliwości określenia stopnia pokrycia zapotrzebowania pomocy finansowej, ponieważ w Funduszu nie prowadzono zestawień wartości zgłoszonych do dofinansowania zadań inwestycyjnych z zakresu ochrony powietrza.

W poszczególnych latach badanego okresu w niektórych WFOŚiGW zaobserwowano także tendencję spadkową zaspokojenia potrzeb wnioskodawców w stosunku do wysokości zapotrzebowanej pomocy. Np. w WFOŚiGW w Białymstoku wystąpił spadek z 56% w 1995 r. do 15% w 1998 r., a w Suwałkach z 42% w 1995 r. do 31% w 1998 r.

Spośród WFOŚiGW, które brały udział w tworzeniu i opracowaniu monitoringu w ww. zakresie dwa b. WFOŚiGW jednorazowo wydatkowały środki na ten cel - b. WFOŚiGW w Białymstoku w kwocie 12,0 tys. zł w 1996 r. oraz b. WFOŚiGW w Łomży w kwocie 6,0 tys. zł w 1995 r. Były WFOŚiGW w Lublinie na dofinansowanie potrzeb b. WIOŚ w Lublinie, związanych głównie z zakupem aparatury i inwestycjami adaptacyjnymi pomieszczeń, w latach 1995 – 1998 wydatkował 1.284,2 tys. zł (w poszczególnych latach od 1995 r.: 267,0 tys. zł, 220,0 tys. zł, 399,0 tys. zł, 397,0 tys. zł).

Były WFOŚiGW w Białymstoku brał także udział w dofinansowywaniu przedsięwzięć dotyczących pomiarów stanu środowiska oraz tworzenia systemów kontrolno – pomiarowych tego systemu. W latach 1995 i 1996 przeznaczył na ten cel łącznie 35,0 tys. zł.

Wszystkie ww. pomoce finansowe w zakresie monitoringu udzielone zostały na podstawie umów o dotację.

Osiągnięte efekty ekologiczne w wyniku realizacji dofinansowywanych przedsięwzięć spośród badanych b. WFOŚiGW zostały zinwentaryzowane jedynie w b. WFOŚiGW w Gdańsku, gdzie uzyskano w latach 1996 – 1998 redukcję 1773 ton pyłów i 39257 ton gazów. W pozostałych b. wfośiGW nie sporządzano kompleksowych zestawień uzyskanych efektów ekologicznych. Stosowano zasadę tzw. pośredniego potwierdzania efektu ekologicznego. Zakładano, iż uzyskanie oczekiwanych efektów ekologicznych następowało jednocześnie z pełną realizacją efektów rzeczowych inwestycji. Protokoły odbioru dotowanych lub wspieranych pożyczkami przedsięwzięć inwestycyjnych – w wymiarze rzeczowym i finansowym – przyjmowane były jako potwierdzenie uzyskania tych efektów.

3.2.3. Wykorzystanie środków Fundacji Eko-Fundusz

Fundacja ustanowiona została aktem notarialnym w dniu 6.04.1992 r. przez Ministra Finansów, w celu wykorzystania na przedsięwzięcia w dziedzinie ochrony środowiska środków pomocowych pochodzących z zamiany polskiego zadłużenia zagranicznego – „ekokonwersji”. Fundatorem jest Skarb Państwa. Zgodnie z umowami międzynarodowymi zawartymi pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi AP, Szwecją, Francją, Szwajcarią i od 1998 r. Włochami, środki te Minister Finansów przekazywał bezpośrednio na konto bankowe Fundacji.

Eko-Fundusz wspierał tymi środkami m.in. następujące grupy zadań:

- zapobieganie transgranicznym zanieczyszczeniom atmosfery oraz ograniczenie emisji dwutlenku siarki i tlenków azotu (sektor I),
- ograniczenie emisji gazów powodujących zmiany klimatu Ziemi (Sektor III).

Środki pomocowe przekazywane były wyłącznie w formie dotacji. Również ze środków pomocowych, przekazanych w ramach ekokonwersji, finansowane były koszty działalności Fundacji. Fundacja nie prowadziła działalności gospodarczej.

W kontrolowanym okresie wydatki na realizację projektów dotyczących ochrony powietrza wyniosły 171.456,7 tys. zł, tj. ok. 50% kosztów realizacji projektów ogółem.

- 1) 1995 r. sektor I – 5.939,1 tys. zł i sektor III – 23.790,2 tys. zł, co stanowiło 56% kosztów realizacji projektów ogółem,
- 2) 1996 r. sektor I – 12.777,8 tys. zł i sektor III – 17.669,8 tys. zł, co stanowiło 51,9% kosztów realizacji projektów ogółem,
- 3) 1997 r. sektor I – 33.219,7 tys. zł i sektor III – 33.682,4 tys. zł, co stanowiło 55,5% kosztów realizacji projektów ogółem,
- 4) 1998 r. sektor I – 15.870,5 tys. zł i sektor III – 28.507,2 tys. zł, co stanowiło 48,8% kosztów realizacji projektów ogółem.

Szczegółowa analiza 30 losowo wybranych projektów zrealizowanych w kontrolowanym okresie wykazała, że przy przyznawaniu i rozliczaniu dotacji przestrzegane były zasady ustalone przez Zarząd EkoFunduszu i zaakceptowane przez Radę Fundacji. Spośród poddawanych analizie projektów 28 zrealizowano zgodnie z zawartymi umowami o przyznaniu dotacji. W przypadku 2 projektów wystąpiły nieprawidłowości

polegające na złożeniu z wnioskiem o przyznanie dotacji nieprawdziwych danych dotyczących źródeł finansowania.

Po stwierdzeniu przez pracowników Fundacji ww. nieprawidłowości Zarząd EkoFunduszu podjął działania zmierzające do odzyskania środków. Dotyczyło to umów dotacji zawartych z Miejskim Przedsiębiorstwem Energetyki Ciepłej S.A. w Krakowie (MPEC). Zawarte zostały dwie umowy dotyczące redukcji zanieczyszczeń powietrza w centralnej części Krakowa. Dotacjobiorca przedstawiając Fundacji źródła finansowania zadania wykazał pożyczkę z Banku Światowego jako środki własne – niezgodnie z zasadami obowiązującymi w EkoFunduszu. Analiza dokumentacji rozliczeniowej przeprowadzona przez pracowników Fundacji wykazała, że MPEC dokonał przewidzianych w umowie zakupów z pożyczki Banku Światowego, natomiast środki EkoFunduszu przeznaczył na finansowanie bieżącej działalności. Fundacja wystąpiła o zwrot dotacji w łącznej wysokości 645,3 tys. zł, w tym 120,3 tys. zł odsetek.

3.3. Nadzór nad realizacją zadań w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem

3.3.1. Nadzór Ministra Gospodarki

Minister Gospodarki, a przed rokiem 1997 Minister Przemysłu i Handlu, programach rozwoju gospodarki, opracowywanych w latach 1995-1998 oraz ocenach ich realizacji, uwzględniał w pełni lub częściowo problemy ochrony środowiska w zakresie ochrony atmosfery. W kontrolowanym okresie Ministerstwo posiadało opracowania o podstawowym znaczeniu dla rozwoju branż z uwzględnieniem ochrony środowiska m.in. takie jak:

- Założenia polityki energetycznej Polski do 2010 roku,
- Program redukcji SO₂ w energetyce zawodowej,
- Badania nad alternatywnymi proekologicznymi technologiami dla restrukturyzacji i modernizacji krajowych siłowni ciepłych.

W 1997 r. zmniejszono emisję dwutlenku siarki w porównaniu do 1996 r. o 138,0 tys. ton, tj. o 8,6%. Wzrósł stopień zatrzymania zanieczyszczeń gazowych z 30,6% do 34,9%. W badanym okresie w 12 elektrowniach i 4 elektrociepłowniach realizowano zadania modernizacyjne i odtworzeniowe w zakresie ochrony środowiska instalując palniki niskoemisyjne, kotły fluidalne, urządzenia odsiarczania i odazotowania spalin. Podjęto opracowanie programu docelowej budowy zakładów wzbogacania węgla kamiennego. Jest to wielokrotnie tańszy sposób redukcji SO₂ do atmosfery w stosunku do instalacji odsiarczania spalin.

W założeniach polityki energetycznej Polski do 2010 r. oceniono, że duża część inwestycji ochrony środowiska nie została zrealizowana w latach 1991-1994 i konieczne będzie zintensyfikowanie działań na rzecz ochrony środowiska w kolejnych latach. Realizacja programu redukcji emisji SO₂ i NO_x w energetyce zawodowej i przemysłowej uwarunkowana była potrzebnymi na ten cel środkami finansowymi. Dotychczasowe możliwości źródeł finansowania tego programu są ograniczone i niewystarczające. Wydatki na inwestycje proekologiczne w 1995 r. wyniosły 202,5 mln zł i w 1996 r. – 224,1 mln zł, a ich udział w

ogólnych wydatkach wynosił odpowiednio 22,8% i 19,5%. Udział wydatków na inwestycje proekologiczne w ogólnych wydatkach obniżył się więc o 3,3%, a realne nakłady w porównaniu do 1995 r. były mniejsze o 7,3%.

Kontrola przeprowadzona w Instytucie Chemii Przemysłowej wykazała, że Instytut począwszy od połowy 1994 r. corocznie realizował, na podstawie umów cywilno-prawnych z b. Ministerstwem Przemysłu i Handlu, a od 1997 r. z Ministerstwem Gospodarki oraz Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa zadania, wynikające z ratyfikowanego przez Polskę Protokołu Montrealskiego w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową. W tym celu w Instytucie w dniu 1 lipca 1994 r. utworzono jednostkę organizacyjną pod nazwą – Biuro Ochrony Warstwy Ozonowej (BOWO), podległe bezpośrednio dyrektorowi Instytutu. Jednocześnie ustanowiono z dniem 1 lipca 1994 r. – kierownika Zakładu Polimerów Wiązanych i Powłokowych pełnomocnikiem Instytutu ds. ochrony warstwy ozonowej, z zachowaniem dotychczasowego stanowiska. Mimo ustalenia w obowiązującym regulaminie organizacyjnym Instytutu, że pracami BOWO będzie kierować ustanowiony pełnomocnik, to zadań tych nie powierzono mu w formie pisemnej (w zakresie określonym w rozdziale III załącznika Nr 4 do obowiązującego regulaminu). Także inne osoby realizujące zadania BOWO nie otrzymały na piśmie zakresu obowiązków. Jeden z pracowników od stycznia 1995 r. oddelegowany został do BOWO z Zakładu Polimerów Wiązanych i Powłokowych na ustne polecenie kierownika tego zakładu. Z ustaleń kontroli wynika, że ten stan organizacyjny i kadrowy utrzymywany był ze względu na sposób finansowania działalności BOWO, oparty o corocznie podpisywane umowy. Potwierdza to fakt, iż w obowiązującym regulaminie organizacyjnym Instytutu zaznaczono, że zadania dla BOWO są zlecane w ramach umów.

Wykonanie określanych umowami zadań BOWO było każdorazowo odbierane protokolarnie przez zleceniodawców bez zastrzeżeń, a 6 przypadków przedłużenia terminu przekazania prac nastąpiło za zgodą Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

Realizacja przez BOWO kluczowego zadania, zlecanego corocznie w latach 1994-1998 przez b. MPiH, a od 1997 r. przez Ministerstwo Gospodarki, to jest prowadzenie banku danych dotyczących zużycia, produkcji, eksportu i importu, odzysku i destrukcji substancji zubożających warstwę ozonową (SZWO), wymagała zbierania, uzupełniania i opracowywania niezbędnych danych. W tym celu BOWO, bez podstawy prawnej, przeprowadziło ankietyzację wybranych podmiotów gospodarczych, rozsyłając we wrześniu 1994 r. ankiety do 1145 podmiotów, od których otrzymało 410 odpowiedzi i w lipcu 1996 r. do 53 podmiotów, od których otrzymało 48 odpowiedzi. Później, do czasu zakończenia kontroli nie przeprowadzono już ankietyzacji, a uzupełnianie przez BOWO bazy danych następowało wyłącznie w oparciu o informacje uzyskane przy wydawaniu opinii o możliwości eksportu lub importu tych substancji.

W ocenie NIK taki sposób uzyskiwania informacji nie gwarantuje ich kompletności i wiarygodności. Poza tym baza danych BOWO nie zawiera informacji o obrocie krajowym importowanymi SZWO, skali odzyskania tych substancji w kraju, ich destrukcji oraz informacji o przestrzeganiu w Polsce ustanowionych wymagań, jakim powinny odpowiadać

wyroby ze względu na potrzeby ochrony zdrowia i środowiska. Przyczyną tego stanu rzeczy jest fakt, iż w Polsce nie zostały stworzone podstawy prawne nakładające na podmioty gospodarcze obowiązek zastępowania SZWO innymi substancjami lub odzyskiwania SZWO i ich destrukcji. Organizacja sieci odzysku i recyklingu SZWO kontynuowana jest od pięciu lat. Projekt regulacji prawnej w tym zakresie jest uzgadniany w ramach Ministerstwa Gospodarki.

Również bez podstawy prawnej realizowane były zadania BOWO dotyczące ustalania kryteriów dla importu i eksportu SZWO oraz wydawania opinii o możliwości uzyskania na to pozwoleń. Stosowane przez BOWO i – jak wynika z wyjaśnień – uzgadniane z b. MPiH a obecnie Ministerstwem Gospodarki kryteria dotyczące warunków importu i eksportu SZWO miały charakter nieformalny, a zainteresowane podmioty gospodarcze były o tym informowane dopiero przy składaniu wniosku o wydanie opinii o możliwości uzyskania pozwoleń na eksport/import.

NIK krytycznie ocenia fakt, iż wydanie opinii przez BOWO było bezpodstawnie uzależniane od złożenia przez podmiot gospodarczy pisemnego wniosku na formularzu ustalonym corocznie przez BOWO i jak wynika z wyjaśnień – konsultowanym z b. MPiH (MG). Formularze te zawierały istotne informacje o wnioskującym podmiocie gospodarczym, o towarze i jego pochodzeniu oraz oświadczenie o wywiązywaniu się z obowiązku wnoszenia opłat na rzecz ochrony środowiska i uprzedzenie o odpowiedzialności karnej za podanie nieprawdziwych danych i informacji. Tymczasem, stosownie do art. 20 ustawy z dnia 11 grudnia 1997 r. o administrowaniu obrotem z zagranicą towarami i usługami oraz o obrocie specjalnym (Dz.U. z 1997 r. Nr 157, poz. 1026 ze zm.), to Minister Gospodarki w drodze rozporządzenia określa wzory wniosków stosowane w postępowaniu o wydanie pozwoleń, wykaz dokumentów i informacji, które powinny być dołączone do wniosku, warunki wydania i wykorzystania pozwoleń.

W konsekwencji, BOWO opracowując w marcu 1999 r. dla Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa raport nt. zużycia i produkcji SZWO w 1997 r. w Polsce, dostrzegło istotne rozbieżności danych w tym zakresie pomiędzy GUS, MG i BOWO. Do zleceniodawcy skierowano wniosek o ich wyjaśnienie z Głównym Urzędem Celnym i Ministerstwem Gospodarki. Do czasu zakończenia przez NIK kontroli we wrześniu 1999 r., do BOWO nie wpłynęła informacja stanowiąca wyjaśnienie rozbieżności. Rozstrzygnięcie to jest nieodzowne dla poprawności opracowania następnego raportu nt. produkcji oraz importu substancji kontrolowanych w 1998 r. w Polsce.

3.3.2. Nadzór Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki

Z ustaleń kontroli wynika, że zatwierdzone przez Prezesa Urzędu „procedury postępowania przygotowującego decyzje koncesyjne” uwzględniały problemy ochrony środowiska w procesie przygotowania, analizie i opiniowaniu wniosków koncesyjnych na wytworzenie, przesyłanie i obrót energią elektryczną, gazem i ciepłem. Problemy ochrony środowiska były uwzględniane, przez odpowiednie służby, zgodnie z przyjętą procedurą, w całym procesie przyznawania koncesji.

Również wydane przez Prezesa Urzędu koncesje, z urzędu lub na wniosek podmiotu gospodarczego, zawierały od czterech do ośmiu warunków i działań dotyczących ochrony środowiska, które wniosek o koncesję powinien spełniać w okresie obowiązywania koncesji jak i po jej wygaśnięciu. I tak np.:

- warunek, który zawierały wszystkie koncesje na różne rodzaje działalności, stanowił: „koncesjonariusz jest zobowiązany do przedstawienia Prezesowi URE corocznego sprawozdania z realizacji nałożonych na niego warunków prowadzenia działalności koncesjonowanej za rok poprzedni do dnia 30 kwietnia roku następnego,
- warunek, który był wstawiany w koncesjach w przypadku przekraczania przez podmiot gospodarczy dopuszczalnych wielkości zanieczyszczeń, stanowił: „koncesjonariusz w terminie do 30 czerwca 1999 r. sporządzi program własnych działań zmierzających do obniżenia obciążenia środowiska, którego wdrożenie w okresie dwóch lat od dnia udzielenia koncesji doprowadzi do zmniejszenia ilości zanieczyszczeń wprowadzonych do powietrza do poziomu zgodnego z wymogami ochrony środowiska”.

NIK pozytywnie ocenia fakt, iż Urząd publikował w biuletynie URE informacje służące zwiększeniu efektywności i rozwoju energetyki niekonwencjonalnej, korzystającej z czystych surowców odnawialnych (energii geotermicznej, energii wiatru, elektrowni wodnych). Do czasu zakończenia kontroli ukazały się 4 takie publikacje.

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie natomiast ocenia wykonywanie przez Urząd Regulacji Energetyki zadań dotyczących monitorowania realizacji udzielonych koncesji. Monitorowanie sprowadzało się do prowadzenia statystyki w zakresie liczby przedsiębiorstw, które złożyły do Urzędu sprawozdania oraz liczby przedsiębiorstw, które przekazały programy własnych działań dla obniżenia obciążenia środowiska.

Urząd nie sprawdzał, ilu koncesjonariuszy w wymaganym terminie powinno przesłać sprawozdania i ilu koncesjonariuszy powinno opracować i przekazać do URE programy działań zmierzających do obniżenia obciążenia środowiska w zakresie różnych koncesji.

Ustalono, że wg stanu na dzień 16 lipca 1999 r. sprawozdania z realizacji nałożonych warunków złożyło 275 przedsiębiorstw i programy własnych działań dla obniżenia obciążenia środowiska – 70 przedsiębiorstw. Według szacunku URE na 16 lipca 1999 r. ww. dokumenty powinno przesłać odpowiednio 650 i 150 przedsiębiorstw.

Urząd Regulacji Energetyki nie kontrolował parametrów jakościowych dostaw i obsługi odbiorców w zakresie obrotu paliwami gazowymi i energią elektryczną oraz nie realizował również obowiązku nadzoru nad wypełnianiem przez podmioty koncesjonowane warunków i postanowień zawartych w koncesjach. Przyczyną niekontrolowania przez Urząd wypełniania przez podmioty koncesjonowane warunków i postanowień zawartych w koncesjach oraz parametrów jakościowych dostaw i obsługi było nieopracowanie do czasu kontroli Instrukcji postępowania pracowników URE dokonujących kontroli działalności przedsiębiorstw energetycznych. Aktualnie projekt takiej instrukcji jest opracowywany w Urzędzie Regulacji Energetyki.

3.3.3. Nadzór Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej

W kontrolowanym okresie Ministerstwo w opracowaniach rozwoju branż uwzględniło działania na rzecz zmniejszenia zanieczyszczeń do powietrza przez sektor transportu, obejmujący transport samochodowy, kolejowy, lotniczy, morski i śródlądowy m.in. takie jak:

- Polityka transportowa – program działania w kierunku przekształcenia transportu w system dostosowany do wymogów gospodarki rynkowej i nowych warunków współpracy gospodarczej w Europie, przyjęty przez RM w 1995 r. W 1999 r. opracowano projekt nowej wersji Założeń polityki transportowej państwa.
- Plan rozwoju infrastruktury transportowej w Polsce do 2015 r.
- Średniookresowa strategia działań resortu transportu i gospodarki morskiej w latach 1998-2001 na tle strategii długookresowej do 2015.
- Aspekty ekologiczne rozwoju komunikacji zbiorowej.
- Program ochrony środowiska w transporcie – będący próbą przedstawienia zdań wynikających z deklaracji wiedeńskiej przyjętej przez Regionalną Konferencję „Transport i Środowisko” – Wiedeń, 12-14 listopada 1997 r.

Zmiany aktów wykonawczych w zakresie działań Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej przyczyniły się do ograniczenia emisji zanieczyszczeń do atmosfery, a w szczególności:

- rozporządzenie z dnia 18 października 1994 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków technicznych i badań pojazdów (Dz.U. Nr 116, poz. 557), które wprowadziło zaostrzone normy w zakresie zawartości w spalinach tlenu węgla i węglowodorów oraz zmniejszenia zadymienia spalin, dla pojazdów rejestrowanych. Rozporządzenie to wprowadziło obowiązek wyposażenia pojazdów w katalizatory oraz stosowanie paliwa bezołowiowego w pojazdach z silnikami o zapłonie iskrowym,
- zarządzenie z dnia 12 października 1995 r. w sprawie zakresu i sposobu przeprowadzania badań technicznych pojazdów oraz wzorów stosowanych przy tym dokumentów (MP Nr 63, poz. 695), które wprowadziło obowiązek kontroli i zakres badań technicznych pojazdów również z uwzględnieniem wymogów ochrony powietrza przed emisją zanieczyszczeń.

Zamawiane przez Ministerstwo prace naukowo-badawcze z zakresu ochrony powietrza przed emisją zanieczyszczeń z transportu, realizowane były w terminie. Wykonanie przez Instytut Transportu Samochodowego pracy pt. „Ustalenie wielkości zanieczyszczeń wprowadzonych do atmosfery przez silniki spalinowe w latach 1991-1994”, a następnie jej coroczne uzupełnianie, pozwoliło na określenie ilości zanieczyszczeń emitowanych do atmosfery z całego transportu a w tym z poszczególnych rodzajów pojazdów drogowych. Wyniki inwentaryzacji wykazały, że w 1997 r. nastąpiło zmniejszenie emisji (w stosunku do 1996 r.) tlenu węgla, tlenków azotu, niemetanowych związków organicznych i metanu.

Przygotowany przez zespół koordynacyjny (powołany decyzją Nr 13 z dnia 19 marca 1998 r. Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej) Program Ochrony Środowiska w Transporcie nie określał terminów i sposobów realizacji poszczególnych zadań, jak również jednostek bądź osób odpowiedzialnych za ich wykonanie. Taki sposób przedstawienia zadań w resortowym programie sprawia, że są to kierunki działań a nie program zapewniający realizację zobowiązań międzynarodowych. Omawiany projekt programu wymaga

odpowiedniego uzupełnienia i zatwierdzenia. Aktualizacji wymaga również decyzja Nr 13 ze względu na zmiany organizacyjne i kadrowe w Ministerstwie.

W latach 1995-1998 wybudowano ze środków budżetowych i oddano do eksploatacji tylko:

- 23 km autostrad,
- 44 km dróg ekspresowych, w tym 22,8 km dróg dwujezdniowych i 21,2 km jednojezdniowych,
- 18 obwodnic na ważniejszych trasach tranzytowych w pobliżu dużych skupisk ludzkich, których eksploatacja tylko nieznacznie zmniejszy emisję zanieczyszczeń w terenach zabudowanych.

W latach 1995-1997 nastąpił wzrost emisji dwutlenku węgla z 35.800 Gg w 1996 r. do 36.786 Gg w 1997 r., tj. o 2,75% i dwutlenku siarki z 27,7 Gg w 1996 r. do 30,8 Gg w 1997 r. tj. o 11,19%. W 1995 r. emisja dwutlenku siarki wynosiła 25,0Gg.

W czasie kontroli stwierdzono również, że umowy o prace naukowo-badawcze z zakresu ochrony powietrza zawierane były w III lub IV kwartale danego roku, podczas gdy realizacja prac wynikających z tych umów trwała od początku roku szczególnie gdy miała charakter prac ciągłych.

Do dnia zakończenia kontroli Minister nie wydał rozporządzeń w zakresie badań technicznych i homologacji. Obowiązek taki wynika z art. 68 ust. 13 i art. 81 ust. 10 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. prawo o ruchu drogowym (Dz.U. Nr 98, poz. 602 ze zm.). Termin wydania rozporządzenia upłynął 1.07.1999 r. (art. 151 ust. 2 cyt. ustawy).

Z ustaleń kontroli przeprowadzonej w Instytucie Transportu Samochodowego wynika, że Instytut realizował m.in. tematy w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem ze środków transportu w szczególności transportu drogowego. W latach 1996-1999 wybudowano i wyposażono Laboratorium Badań Emisji Spalin (LBES). Prace naukowo-badawcze finansowane były ze środków publicznych:

- Komitetu Badań Naukowych – 1 grant „Opracowanie zasad kontroli i metod badań pojazdów niskoemisyjnych” zrealizowany w latach 1995-1997 za kwotę 239.972 zł w tym 210.000 dotacja KBN,
 - Ministerstwa Transportu i Gospodarki Morskiej – 8 tematów o koszcie 341.198 zł, w tym 265.000 zł dotacja MTiGM,
 - własnych Instytutu – 1 temat o koszcie 97.023 zł
- oraz ze środków finansowych innych zleceńodawców.

W ramach grantu KBN zrealizowano 3 zadania obejmujące:

1. Opracowanie metod badań technicznych pojazdów niskoemisyjnych przed pierwszą rejestracją i w eksploatacji.
2. Opracowanie zasad kontroli zgodności produkcji pojazdów niskoemisyjnych według znowelizowanej metody zalecanej przez EKG – ONZ.
3. Opracowanie zasad kontroli reaktorów katalitycznych dostarczanych jako części zamienne.

W opracowaniach tych postulowano m.in. zmiany obowiązujących wówczas aktów wykonawczych do ustawy prawo o ruchu drogowym, tj. rozporządzenia MTiGM z dnia 1 lutego 1993 r. w sprawie warunków technicznych i badań pojazdów (jt. Dz. U. z 1996 r. Nr 155, poz. 772 ze zm.) i zarządzenia MTiGM z dnia 12 października 1995 r. w sprawie zakresu i sposobu przeprowadzania badań technicznych pojazdów oraz wzorów stosowanych przy tym dokumentów – załącznik Instrukcja w sprawie pomiaru stopnia toksyczności oraz zadymienia spalin (MP Nr 63, poz. 695).

Najistotniejszym ustaleniem w zamówionej przez MTiGM za kwotę 60.000 zł „Analizie emisji zanieczyszczeń z samochodów w warunkach ruchu miejskiego i na szosach oraz po autostradzie” jest stwierdzenie, że jazda samochodami osobowymi niskoemisyjnymi po autostradzie z prędkościami 130 km/h (art. 20 ust. 3 pkt 1 lit.a ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. prawo o ruchu drogowym – Dz.U. Nr 98. poz. 602 ze zm.) powoduje znaczny wzrost współczynników emisji wszystkich zanieczyszczeń (g/km) i zużycia paliw w porównaniu do średnich prędkości występujących w ruchu na drogach pozamiejskich i przez tereny zabudowane z wyłączeniem dużych miast. Stąd też we wnioskach postulowano o ograniczenie prędkości dla samochodów osobowych na autostradach do 110 km/h jako optymalnej dla emisji zanieczyszczeń i funkcjonalności autostrady, natomiast nie postulowano o taką zmianę w stosunku do samochodów o dopuszczalnej masie całkowitej nie przekraczającej 3.500 kg ze względu na niewystarczający zakres badań (ograniczone finansowanie pracy).

Dane o emisji zanieczyszczeń ze środków transportu napędzanych silnikami spalinowymi opracowuje Instytut Transportu Samochodowego.

Z prac dotyczących inwentaryzacji emisji zanieczyszczeń przez transport w poszczególnych latach 1991-1997 wynikało m.in., że:

- systematyczny wzrost zużycia paliw począwszy od 9779 Gg w 1991 r. (100%) poprzez 11.207 Gg w 1995 r. (114,6%) do 12.623 Gg w 1997 r. (129,1%) spowodowany był przede wszystkim dynamiką zużycia paliw przez transport drogowy (odpowiednio 6593 Gg, 8380 Gg, 9622 Gg),
- następował systematyczny wzrost emisji dwutlenku węgla (CO₂) (odpowiednio 27.641 Gg, 32280 Gg, 36.786 Gg),
- stwierdzono zbliżony poziom emisji innych zanieczyszczeń w poszczególnych latach:
 - a) tlenków azotu (NO_x) 445,8 Gg w 1991 r. (100%), 449,8 Gg w 1995 r. (100,9%), 440,7 Gg w 1997 r. (98,9%) w tym z transportu drogowego odpowiednio 286,1 Gg, 314,4 Gg, 292,8 Gg,
 - b) lotnych niemetanowych związków organicznych (NMVOC) 320,1 Gg w 1991 r. (100%), 301,6 Gg w 1995 r. (94,2%), 290,8 Gg w 1997 r. (90,8%) w tym z transportu drogowego odpowiednio 264,1 Gg, 254,9 Gg, 237,8 Gg,
 - c) tlenków węgla (CO) 1252,8 Gg w 1991 r. (100%), 1219,3 Gg w 1995 r. (97,3%), 1189,8 Gg w 1997 r. (95,0%) w tym z transportu drogowego odpowiednio 1123,4 Gg, 1095,2 Gg, 1051,7 Gg,

- odnotowano zmniejszenie emisji NO_x, NMVOC, CO, co było następstwem restrukturyzacji zużycia paliw na rzecz środków transportu o niższych wskaźnikach emisji (g/kg paliwa), co szczególnie dotyczyło transportu drogowego, a w tym rejestrowania po 1.07.1995 r. po raz pierwszy w kraju tylko samochodów osobowych niskoemisyjnych, ale także z korekt wskaźników emisji z upływem lat. Z ustaleń kontroli NIK wynikało, że zmniejszenie w 1997 r. w odniesieniu do 1996 r. emisji NO_x o 42,2 Gg, NMVOC o 27,1 Gg i CO o 99,7 Gg, spowodowane było odpowiednio w wysokości 27,6 Gg (NO_x), 10,8 Gg (NMVOC), 19,7 Gg (CO) faktem przyjęcia mniejszych wskaźników emisji,
- dokonano oceny błędu określenia emisji: CO₂ ± 12%, NO_x ±23%, NMVOC ±28%, CO ±24%. Wysoki poziom błędów wynikał przede wszystkim z rozbieżności danych bilansowych w zakresie ogólnego zużycia paliw przez transport (benzyny silnikowe, oleje napędowe i opałowe, benzyny i paliwa lotnicze) publikowanych przez GUS, Centrum Informatyczne Energetyki, sektor naftowy, a także z bazy danych o aktywności transportu (liczba pojazdów, przebiegi) rzutujących na poprawność bilansów zużycia poszczególnych paliw w układzie uwzględniającym 31 rodzajów środków transportu.
Wg GUS – Ochrona środowiska 1999 – liczba pojazdów samochodowych i ciągników wynosiła w 1995 r. 11.186 tys. i wzrosła w 1997 r. do 12.284 tys., tj. o 10%. Emisja dwutlenku azotu ze środków transportu wzrosła z 414 tys. ton w 1995 r. do 453 tys. ton w 1997 r., tj. o 9% i stanowiła odpowiednio 37 i 41% całkowitej emisji dwutlenku azotu w kraju.

Pod koniec 1997 r. LBES zostało wyposażone w podstawową aparaturę pomiarową do badań emisji zanieczyszczeń z samochodów wyposażonych w silniki o zapłonie iskrowym (ZI) i zapłonie samoczynnym (ZS) umożliwiającą przeprowadzanie badań homologacyjnych według Regulaminów EKG ONZ: 24, 101, 103, 83, 84 w tym dla dwu ostatnich jest jedynym laboratorium w Polsce. Wyposażenie badawcze – wg stanu na dzień kontroli o koszcie zakupu 3.167.135,88 zł zostało sfinansowane z dotacji KBN – 2.138.434,80 (67,5%), dotacji Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej – 500.000 zł (15,8%), środków własnych Instytutu – 528.701,08 zł (16,7%), w tym 101.000 zł na koszty związane z darowanym przez EMPA (Szwajcaria) urządzeniem do pomiaru emisji cząstek stałych.

Z ustaleń kontroli wynika także, że:

- w umowach zawieranych z MTiGM określano wsteczny termin rozpoczęcia prac. Np. umowie z dnia 18.08.1998 r. nr TT2-18-Sp/98 z Dep. Polityki Transportowej na wykonanie zadania pt. „Analiza dokumentów (HELCOM, OECD, EKG ONZ) w zakresie ochrony środowiska w transporcie”, termin wykonania prac określono od 02.01.1998 r. do 30.11.1998 r. za wynagrodzeniem 50.000 zł,
- występował niski stopień wykorzystania aparatury LBES powodujący powstawanie wysokich kosztów jednostkowych badań. I tak według szacunkowych danych w 1998 r. koszt 1 badania przeprowadzonego według Regulaminu 83 wynosił 3.161 zł, w tym amortyzacja uwzględniająca okres 7 letni 2.513 zł. W 1998 r. wykonano: za pomocą zestawu analizatorów spalin 233 badania (czas pracy aparatury 1407 h), urządzenia do pomiaru emisji cząstek stałych 91 badań (232 h), komory SHED 14 badań (98 h), natomiast w I półr. 1999 r. odpowiednio 63 (343 h), 10 (23 h), 5 (30 h), a spadek liczby badań spowodowany był m.in. faktem ograniczenia badań „rozruchowych” aparatury.

3.3.4. Nadzór b. Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa

Z ustaleń kontroli wynika, że Ministerstwo w badanym okresie podjęło działania mające na celu zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery w tym emisji niskiej i emisji ze źródeł mobilnych.

- Od 1994 roku realizowany jest program nadzorowany przez Ministra OŚZNiL „Zamiana węgla na gaz w małych kotłowniach i ciepłowniach”. Na realizację tego programu uzyskano: z Globalnego Funduszu Środowiskowego GEF dotację w wysokości 25 mln USD i dotację Rządu Królestwa Norwegii w wysokości 1 mln USD, oraz fundusze krajowe w tym dotacje NFOŚiGW i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

W wyniku oceny efektów sześciu zakończonych projektów - ustalono, że we wszystkich przypadkach jednoczesne zastosowanie nowoczesnych kotłów gazowych lub gazowo - olejowych pozwoliło całkowicie wyeliminować powstawanie odpadów stałych, a także łącznie wyeliminować emisję ponad 29 tys. ton dwutlenku węgla, ok. 51 ton tlenków azotu, 142 ton dwutlenku siarki i 140 ton pyłów.

- Od 1995 do 1997 roku realizowany był „Polski Projekt na rzecz Efektywnego Oświetlenia” dotowany przez GEF - 5 mln USD i środkami firm uczestniczących w programie. Celem projektu była m.in. redukcja emisji gazów szklarniowych przez promocję nowoczesnego oświetlenia ograniczającego zużycie energii elektrycznej oraz przyspieszenie rozwoju polskiego rynku i wspomaganie krajowej produkcji lamp energooszczędnych;
- Wspólnie z Ministrami Gospodarki, Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz Zdrowia i Opieki Społecznej a przede wszystkim z Ministrem Transportu i Gospodarki Morskiej jako wiodącym doprowadzono od 1 lipca 1995 roku do: zaostreżenia wymagań odnośnie emisji spalin dla wszystkich noworejestrowanych samochodów z silnikiem o zapłonie iskrowym (Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 1 lutego 1993 roku w sprawie warunków technicznych i badań pojazdów - j.t. Dz.U. z 1996r. Nr 155, poz. 772 ze zm.) poprzez dostosowanie norm emisji do wymagań aktualnie obowiązujących w Unii Europejskiej. Wymagania te mogą być spełnione przez pojazdy korzystające z konwencjonalnych silników spalinowych tylko w przypadku zastosowania katalizatorów.
- Minister OŚZNiL wydał w dniu 13 maja 1995r rozporządzenie w sprawie określenia rodzajów inwestycji szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi oraz ocen oddziaływania na środowisko (Dz.U. Nr 52, poz. 284 ze zm.). Do inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi zostały zaliczone m.in. zbiorniki do magazynowania produktów naftowych, stacje paliw. Rozporządzenie to straciło moc obowiązującą z dniem 1 sierpnia 1998 roku w związku z wejściem w życie nowego rozporządzenia Ministra OŚZNiL z dnia 14 lipca 1998 roku w sprawie określenia rodzajów inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi albo mogących pogorszyć stan środowiska oraz wymagań jakim powinny odpowiadać oceny oddziaływania na środowisko tych inwestycji (Dz.U. Nr 93, poz. 589). Wykonano także na zlecenie Ministerstwa głównie ze środków NFOŚiGW opracowania dotyczące zmniejszenia emisji ze źródeł i środków mobilnych, takie jak: „Propozycje w sprawie dopuszczalnych do wprowadzenia do powietrza rodzajów i ilości substancji zanieczyszczających przez silniki spalinowe”; „Pozatransportowe zastosowania silników spalinowych - opracowanie analizy stanu zanieczyszczenia środowiska oraz propozycje wartości granicznych” - obie prace na zlecenie Ministerstwa (płatne ze środków NFOŚiGW) wykonał w latach 1996-1998 Ośrodek Doradztwa i Usług Technicznych „Technex” Sp. z o.o. w Warszawie.
- B. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa podejmował działania zmierzające do rozszerzenia współpracy międzynarodowej, w tym z państwami sąsiednimi. Podejmował także działania mające na celu uzyskanie pomocy technicznej i finansowej dla realizacji zadań związanych z

ochroną powietrza przed zanieczyszczeniem. W kontrolowanym okresie współpracował z 22 państwami w oparciu o zawarte umowy lub porozumienia o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska. Współpraca z 7 państwami Europy Zachodniej (Danią, Finlandią, Holandią, Norwegią, Szwecją i Austrią) oraz ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki i Kanadą rozwijała się dynamicznie, była konkretna i efektywna. Dotyczyła m.in. racjonalizacji gospodarki energetycznej, restrukturyzacji przemysłu, rozwiązań prawnych, pomocy technicznej i finansowej dla realizacji zadań w Polsce w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem. Współpraca z 6 innymi państwami (Chinami, Bułgarią, Węgrami, Łotwą, Estonią i Kazachstanem) miała mniej intensywny charakter i dotyczyła głównie przekazywania doświadczeń strony polskiej w zakresie zagadnień prawnych, funkcjonowania kontroli, ocen oddziaływania na środowisko oraz systemu finansowania w ochronie środowiska.

Współpraca dwustronna z państwami sąsiednimi realizowana była w zróżnicowanym zakresie. Efektywnie rozwijana była współpraca z Niemcami i Czechami w zakresie ograniczenia zanieczyszczeń powietrza pochodzących z obszaru "Czarnego Trójkąta". Intensyfikowana była współpraca dwustronna z Niemcami. Podejmowane były działania dla rozwoju współpracy z Litwą. Współpraca w zakresie ochrony powietrza z pozostałymi państwami sąsiednimi (Rosją, Białorusią, Ukrainą, Słowacją), miała ograniczony charakter, głównie na skutek występujących trudności finansowych i opóźnień w rozwiązywaniu problemów związanych z ochroną powietrza przed zanieczyszczeniem.

- Ministrowie Ochrony Środowiska Polski, Czech i Niemiec oraz przedstawiciel Unii Europejskiej podpisali w 1996 r. Memorandum w sprawie zacieśnienia współpracy w zakresie Programu „Czarny Trójkąt”. Była to kontynuacja podpisanej w 1991 r. deklaracji o powołaniu wspólnej Grupy Roboczej. Na tych terenach znajduje się największa koncentracja elektrowni opalanych węglem brunatnym (Niemcy – 10.000 MW, Czesi – 4.000 MW, Polska – 2.000 MW). W niektórych rejonach Sudetów udział importowanych zanieczyszczeń dochodził do 75%. W skali Europy oceniono udział regionu „Czarnego Trójkąta” na 30% emisji związków siarki z całej Europy. Podstawowym celem Programu było zbliżenie stanu środowiska tego regionu do norm Unii Europejskiej, a przede wszystkim w zakresie jakości powietrza. W wyniku podjętych działań zmniejszono emisję zanieczyszczeń powietrza z elektrowni w regionie o około 50% w porównaniu do 1989r. W 1996 r. podpisano trójstronne porozumienie w sprawie wymiany danych monitoringowych. Na realizację Programu „Czarny Trójkąt” uzyskano z funduszy PHARE łącznie 12,4 mln ECU, z tego w latach 1991-95 10,9 mln ECU. Wspólny system monitoringu powietrza, uznany za światowe osiągnięcie we współpracy międzynarodowej, działa od połowy 1996 r. i istnieje dostęp do danych pomiarowych ze wszystkich 43 stacji systemu. Polska otrzymała 10 stacji kompletnie wyposażonych oraz jedną przewoźną; na terenie Niemiec zlokalizowanych jest 12 stacji oraz na terenie Czech 21 stacji. W 1999 r. trwały prace nad nowymi kierunkami współpracy trójstronnej. Realizacja zadań w jedynej po stronie Polskiej Elektrowni Turów przedstawiona została na str. 35-36.
- Współpraca polsko-niemiecka prowadzona była na podstawie umowy między Rządem RP a Rządem RFN o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, podpisanej w 1994 r. Na podstawie prowadzonego przez każdy kraj monitoringu dokonywano wymiany danych i analiz o stanie powietrza i oddziaływających na nie czynników. Finalizowano prace nad ostateczną wersją projektu porozumienia między Ministrem Środowiska RP a Ministrem Środowiska, Ochrony Przyrody i Bezpieczeństwa Reaktorów RFN o wzajemnym stosowaniu postanowień konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym. W kontrolowanym okresie nie doprowadzono do zawarcia z RFN porozumienia dotyczącego systemu wzajemnego ostrzegania i powiadamiania się o przypadkach transgranicznych

nadzwyczajnych zanieczyszczeń środowiska, jak również w sprawie uregulowania odpowiedzialności za szkody powodowane przez transgraniczne (w tym awaryjne) zanieczyszczenie powietrza.

- Współpraca polsko-czeska w zakresie ochrony powietrza prowadzona była w ograniczonym zakresie. Umowa między Rządem PRL i Rządem Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej o ochronie powietrza atmosferycznego z dnia 24 września 1974 r. nie była realizowana. Umowa ta przestała obowiązywać po podpisaniu w dniu 15 stycznia 1998 r. umowy między Rządem RP a Rządem Republiki Czeskiej o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska. Umowa wchodzi dopiero we wstępną fazę realizacji. W kontrolowanym okresie na szczeblu jednostek terenowych dokonywano wymiany danych i analiz o stanie powietrza i oddziaływujących na nie czynników. Nie podjęto prac i nie doprowadzono do zawarcia porozumienia dotyczącego wzajemnego stosowania postanowień konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, systemu wzajemnego ostrzegania i powiadamiania się o przypadkach transgranicznych nadzwyczajnych zanieczyszczeń środowiska, jak również w sprawie uregulowania odpowiedzialności za szkody powodowane przez transgraniczne (w tym awaryjne) zanieczyszczenie powietrza.
- Współpraca polsko-litewska dostosowana była do możliwości strony litewskiej. Porozumienie między Ministrem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa RP a Departamentem Ochrony Środowiska Republiki Litewskiej o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska podpisane zostało w dniu 24 stycznia 1992 r. Podstawy do obustronnej współpracy w dziedzinie ochrony środowiska w tym atmosfery zapewniał także Traktat o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Wilnie w dniu 26 kwietnia 1994 r. W kontrolowanym okresie specjaliści litewscy wzięli udział w seminarium na temat wdrażania systemów zarządzania środowiskowego w Polsce. Prowadzono współpracę w zakresie badań monitoringowych zanieczyszczenia powietrza w strefie przygranicznej. Przekazano stronie litewskiej sprzęt pomiarowy do badań monitoringowych środowiska o wartości ok. 20 tys. USD.

Na zlecenie Ministerstwa OŚZNiL wykonano dwie prace dotyczące modyfikacji systemu opłat za zanieczyszczenie powietrza - przez Narodową Fundację Ochrony Środowiska (Propozycje modyfikacji systemu opłat za emisję zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego z maja 1996 roku) i Politechnikę Białostocką (Opracowanie projektu systemu opłat za wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza - 1998r.). Aktualnie nad doskonaleniem systemu opłat pracuje międzyresortowy zespół.

Pomimo, że wyniki obu prac (wydatkowano na nie ogółem ok. 70 tys. zł) nie zostały w pełni wykorzystane, a wprowadzone do 1997 r. zmiany systemu opłat dotyczyły głównie zmian w zakresie podwyższania stawek opłat o wskaźnik inflacji, to rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1997r w sprawie opłat za wprowadzenie substancji zanieczyszczających do powietrza oraz za usuwanie drzew lub krzewów (Dz.U. Nr 162, poz. 1117 ze zm.) określono również stawki opłat za emisję, oparte o wielkość zużycia paliw uzależnione od rodzaju instalacji.

W okresie od 1990 r. do 30.06.1998 r. łączna suma dotacji udzielonych Polsce w ramach pomocy bilateralnej na realizację 369 projektów dot. ochrony środowiska wyniosła 251,0 mln USD, tj. 879,4 mln zł. Dotacje na projekty z dziedziny atmosfery stanowiły 48,7% całkowitej pomocy bilateralnej – 67 projektów na łączną kwotę 122,1 mln USD, tj. 427,4 mln zł. Do końca 1998 r. wykorzystano 149,8 mln USD, tj. 525,0 mln zł

(59,7%) w tym na ochronę atmosfery 72,9 mln USD, tj. 255,2 mln zł. Projekty w trakcie realizacji stanowiły 40,3% dotacji udzielonych i w ochronie powietrza wynosiły 49,2 mln USD, tj. 172,2 mln zł.

W okresie lat 1990 - 1996 kwota dotacji z funduszu PHARE wyniosła 105 mln ECU wykorzystano 82 mln ECU (tj. 78%) z tego 22% na ochronę atmosfery.

Pomimo, że część środków z funduszu PHARE oraz dotacji udzielonych Polsce w ramach pomocy bilateralnej nie została wykorzystana, Ministerstwo nie dokonywało oceny efektywności wykorzystania pomocy zagranicznej w dziedzinie ochrony powietrza.

W okresie objętym kontrolą Państwowa Rada Ochrony Środowiska w latach 1995- 1999 odbyła 6 posiedzeń i tylko na jednym inauguracyjnym omówiono sprawy ochrony powietrza.

Do zakończenia kontroli nie ustalono usankcjonowanych prawnie zasad korzystania z koncepcji ładunków krytycznych przy kreowaniu polityki ekologicznej państwa, w tym strategii ochrony powietrza.

Analizy wykorzystujące ładunki krytyczne są natomiast uwzględniane przy udzielaniu zezwoleń i wydawaniu innych decyzji administracyjnych, dotyczących warunków odprowadzania zanieczyszczeń do atmosfery. Istotnym czynnikiem wpływającym na wielkość emisji gazowych i pyłowych jest jakość spalanych paliw. Natomiast w Polsce unormowana jest tylko jakość paliw płynnych.

Informację o realizacji ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska za lata 1994-1996 Minister przygotował dopiero w maju 1998 roku, tj. po blisko 4 latach od przedłożenia poprzedniego raportu Radzie Ministrów przed przekazaniem do Sejmu RP.

Ministerstwo Środowiska jest resortem wiodącym w zakresie konwencji dotyczących ochrony powietrza:

- 1) Konwencja Genewska w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza ma dalekie odległości z 1979 r. – ratyfikowana przez Polskę w 1985 r.
 - Protokół dotyczący długofalowego finansowania wspólnego programu monitoringu i oceny przenoszenia zanieczyszczeń na dalekie odległości w Europie z 1984 r. (EMEP) – ratyfikowany przez Polskę w 1988 r. Jednym z narzędzi Konwencji służącym realizacji jej wymogów jest program EMEP.
 - Protokół Helsiński dotyczący ograniczania emisji siarki lub jej przepływów transgranicznych przynajmniej o 30%, z 1985 r. – wygasł z dniem 31.12.1993 r. Polska nie była jego sygnatariuszem. Wywiązała się z jego postanowień.
 - Protokół Sofijski dotyczący emisji tlenków azotu lub ich transgranicznego przemieszczania, z 1988 r. – w trakcie ratyfikacji.
 - Protokół Genewski dotyczący kontroli emisji lotnych związków organicznych lub ich transgranicznego przemieszczania, z 1991 r. – nie jest planowane przystąpienie w najbliższym czasie z uwagi na brak możliwości realizacji postanowień.
 - Protokół z Oslo dotyczący dalszego ograniczenia emisji siarki, z 1994 r. – Polska jeszcze go nie ratyfikowała.
 - Protokół z Aarhus dotyczący ograniczenia emisji metali ciężkich, z 1998r.
 - Protokół z Aarhus dotyczący ograniczenia emisji trwałych zanieczyszczeń organicznych, z 1998r.
- 1.1) Na potrzeby programu EMEP emisja zanieczyszczeń jest raportowana zgodnie z klasyfikacją źródeł Corinair dla 11 głównych kategorii: procesy spalania w produkcji energii; spalania w kotłowniach

przedsiębiorstw; procesy spalania w przemyśle; procesy produkcyjne; wydobycie i dystrybucja paliw; rozpuszczalniki; transport drogowy; inne pojazdy i urządzenia; usuwanie odpadów; rolnictwo; przyroda. Badanie obejmuje: SO₂, NO₂, CO, NM LZO – niemetanowe lotne związki organiczne, CH₄, NH₃. W cyklu pięcioletnim przedstawiany jest przestrzenny rozkład emisji w sieci kwadratów 50 km x 50 km. Polska wywiązuje się z zadań wynikających z Protokołu dotyczącego długofalowego finansowania wspólnego programu monitoringu i oceny przenoszenia zanieczyszczeń na dalekie odległości w Europie z 1984r.

W ramach zadań wynikających z Protokołu (do konwencji w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości z 1979 r.), dotyczącego długofalowego finansowania wspólnego programu monitoringu i oceny przenoszenia zanieczyszczeń powietrza na dalekie odległości w Europie (EMEP), w Polsce w 1998 roku nie wykonywano wszystkich oznaczeń wg programu podstawowego VI fazy w zakresie pomiarów stężeń zanieczyszczeń w powietrzu i opadach atmosferycznych. Do realizacji pełnego programu brakowało pomiarów stężeń w powietrzu HNO₃ i NH₃.

W 1998 roku w dalszym ciągu nie powołano Krajowego Kierownika ds. Jakości pomiarów EMEP - a zgodnie z decyzją zatwierdzoną na XX sesji Organu Sterującego EMEP, osoby takie we wszystkich krajach powinny być powołane już w 1996 roku.

Nadal aktualne pozostawało w 1998 roku zalecenie utworzenia jednej lub dwu stacji EMEP na terenie Polski środkowo-zachodniej - obszar ten zaliczony został do rejonów o niewystarczającej gęstości sieci pomiarowej EMEP.

Prace w zakresie inwentaryzacji emisji w Polsce za 1996 rok zostały wykonane z dużym opóźnieniem co uniemożliwiło dostarczenie danych z Polski nawet w przedłużonym terminie. Obowiązującym terminem przekazywania do Sekretariatu EKG ONZ ds. Konwencji informacji o emisji za dany rok jest 31 grudnia następnego roku a jeszcze w ciągu trzech kolejnych miesięcy, najpóźniej do końca trzeciej dekady marca można dokonać uzupełnień. Po tym terminie ze względu na wykonywany cykl obliczeń, żadne zmiany i uzupełnienia nie są możliwe. Informację za 1996 rok przesłano dopiero w kwietniu 1998r.

- 1.2) Protokół Helsiński z 1985 r. dotyczący ograniczenia emisji siarki lub jej przepływów transgranicznych przynajmniej o 30% do końca 1993 r., biorąc za podstawę rok 1980. Polska nie była sygnatariuszem tego protokołu, gdyż prognozy wykonywane ówczesnie wskazywały na wzrost zapotrzebowania na energię, a co za tym idzie wzrost zużycia paliw i wzrost emisji SO₂, bez możliwości jej ograniczenia. Kryzys gospodarczy lat osiemdziesiątych i działania proekologiczne państwa spowodowały jednak spadek emisji dwutlenku siarki i sprawiły, że Polska wywiązała się z jego postanowień. Emisja SO₂ w 1980 r. z zakładów szczególnie uciążliwych wynosiła 2.754,6 tys. ton i spadła w 1993 r. do 1.783,6 tys. ton, tj. o 35,3%.
- 1.3) Protokół Sofijski dotyczący ograniczenia emisji tlenków azotu lub ich transgranicznego przemieszczania z 1988 r. – w trakcie ratyfikacji. Zgodnie z jego zobowiązaniami, powinno się ustabilizować emisja tlenków azotu do końca 1994 r. na poziomie emisji z roku 1987 oraz ją ograniczyć w latach następnych. Polska realizuje jego postanowienia. Emisja NO₂ w 1987 r. wynosiła 1.530 tys. ton i spadła w 1994 r. do 1.105 tys. ton, tj. o 27,8%. W latach 1995 – 1997 nastąpił pewien wzrost emisji NO₂ - w 1995 r. do 1.120 tys. ton, tj. o 1,4% w porównaniu do 1994 r. oraz w 1997 r. do 1.114 tys. ton, tj. o 0,8% w porównaniu do

1994 r. Tendencje wzrostowe emisji NO₂ spowodowane są głównie wzrostem zużycia paliw ciekłych i gazowych.

- 1.4) Protokół Genewski z 1991 r. w sprawie ograniczania emisji lotnych związków organicznych i ich transgranicznych przepływów, w celu obniżenia stężeń ozonu zakłada redukcję emisji lotnych związków organicznych o co najmniej 30% do 1999 r., przyjmując za podstawę rok 1988 lub dowolny inny, wybrany z okresu 1984 – 1990. Protokół wszedł w życie w 1997 r. po ratyfikowaniu go przez 17 państw. Podstawowe wymagania polegają na zastosowaniu dla nowych źródeł norm emisji bazujących na najlepszych dostępnych technologiach, nie później niż 2 lata po wejściu w życie protokołu oraz dla istniejących źródeł 5 lat po jego wejściu w życie, na obszarach gdzie przekraczane są międzynarodowe normy dla ozonu troposferycznego. Nie został podpisany przez Polskę. Emisja niemetanowych lotnych związków organicznych w 1988 r. wynosiła 1.315 tys. ton i spadła w 1997 r. do 1.079 tys. ton, tj. o 17,9% w porównaniu do 1988 r. Od roku 1992 emisja utrzymuje się na zbliżonym poziomie: w 1992 r. wynosiła 1.083 tys. ton, w 1993 r. – 1.037 tys. ton, w 1994 r. – 1.094 tys. ton, w 1995 – 1.076 tys. ton i w 1996 r. – 1.089 tys. ton.

Nie jest planowane przystąpienie w najbliższym czasie z uwagi na brak możliwości realizacji jego postanowień.

- 1.5) Protokół z Oslo z 1994 r. dotyczący dalszego ograniczenia emisji siarki.

Protokół ratyfikowało 16 państw, w związku z czym wszedł w życie w 1998 r. W czerwcu 1998 r. Polska została sygnatariuszem, ale jeszcze go nie ratyfikowała. Protokół ten, w celu ograniczenia wielkości ładunku siarki odprowadzanego do podłoża, nakłada na poszczególne kraje indywidualne zobowiązania w zależności od chłonności środowiska przyrodniczego. Podstawowe wymagania dla Polski to:

- obniżenie globalnej emisji dwutlenku siarki do poziomu 1.397 tys. ton w 2010 roku z dwoma etapami pośrednimi: w 2000 r. – 2.583 tys. ton i w 2005 r. – 2.173 tys. ton,
- spełnienie przez nowo uruchamiane obiekty energetyczne indywidualnej normy emisji na poziomie wymagającym do 90% skuteczności redukcji,
- stosowanie w środkach transportu (najpóźniej do 2004 r.) paliw o zawartości siarki poniżej 0,05%, gdy obecnie Polska Norma ustala tę zawartość na poziomie 0,3%,
- doprowadzenie w perspektywie roku 2004, o ile to możliwe i uzasadnione ekonomicznie do spełnienia przez zakłady istniejące takich samych norm emisji jak dla obiektów nowych.

Do zakończenia kontroli Minister Środowiska nie opracował programu możliwości i harmonogramu realizacji przyjętych zobowiązań, co jest warunkiem ratyfikacji protokołu z Oslo z 1994 r. Spełnienie przyjętych zobowiązań wiąże się z wielokierunkowymi działaniami Ministra Środowiska we współpracy z Ministrem Gospodarki, Ministrem Transportu i Gospodarki Morskiej oraz Prezesem Urzędu Regulacji Energetyki. Całkowita emisja dwutlenku siarki wynosiła: w 1990 r. – 3.210 tys. ton, w 1995 – 2.376 tys. ton (spadek o 26%), w 1997 r. – 2.181 tys. ton (spadek o 32,1% w porównaniu do 1990 r. i o 8,2% do 1995 r.). Zobowiązanie obniżenia emisji dwutlenku siarki w 2000 r. do poziomu 2.583 tys. ton zostało już osiągnięte w 1995 r. Również realne jest osiągnięcie emisji w 2005 r. na poziomie 2.173 tys. ton, tj. niższego o 0,4% od faktycznej emisji w 1997 r. (2.181 tys. ton). Radykalne obniżenie emisji dwutlenku siarki w 2010 r. do 1.397 tys. ton, tj. o 36,8% w porównaniu do 1997 r. będzie wymagało głębokich zmian strukturalnych w procesie wykorzystywania nośników energii oraz przyjęcia i realizacji polityki w

zakresie odnawialnych źródeł energii. W strukturze zużycia nośników energii pierwotnej w gospodarce narodowej w 1998r. węgiel kamienny i węgiel brunatny stanowiły 68,8% (55,8% i 13,0%), ropa naftowa 16,4%, gaz 10,3% oraz inne 4,5%.

1.6) Protokóły z Aarhus z 1998r. podpisane przez 33 sygnatariuszy, w tym Polskę, ale nie są jeszcze ratyfikowane. Dotyczą one:

- ograniczenia emisji metali ciężkich (kadmu, ołowiu i rtęci) poprzez wprowadzenie norm emisji metali ciężkich dla 11 kategorii źródeł emisji (patrz pkt 1.1) oraz norm zawartości ołowiu w etylinach, a także rtęci w bateriach alkaliczno-manganowych. Polska przyjęła 1985 rok jako rok odniesienia dla kadmu i ołowiu oraz 1988 rok dla rtęci,
- ograniczenie emisji trwałych związków organicznych, w tym:
 - wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych, (reprezentowanych przez związki wskaźnikowe: benzo[a] piren, benzo[b] fluoranten, benzo[k] fluoranten i indeno[1,2,3-cd] piren,
 - dioksyn i furanów,
 - sześciochlorobenzenu

oraz wycofania z użytkowania i produkcji substancji, głównie pestycydów, które w Polsce nie były rejestrowane, albo zostały wcześniej wykreślone z rejestru. Dla tych substancji Polska przyjęła 1988 rok za rok odniesienia.

Zobowiązania obu protokołów nie określają ilościowych redukcji emisji.

Do zakończenia kontroli Minister Środowiska nie opracował programu możliwości i harmonogramu realizacji przyjętych zobowiązań, co jest warunkiem ratyfikacji obu protokołów z Aarhus z 1998 r.

Emisja metali ciężkich od 1980 r. zmniejszała się: kadm: 156 ton w 1980 r., 130 ton w 1985 r., 92 ton w 1990 r., 83 tony w 1995 r., 86 ton w 1997 r.; ołów: 2.454 tony w 1980 r., 2.300 ton w 1985 r., 1.372 tony w 1990 r., 937 ton w 1995 r., 896 ton w 1997 r.; rtęć: 39 ton w 1980 r., 38 ton w 1985 r., 33 tony w 1990 r., 32 tony w 1995 r., 33 tony w 1997 r.

Ograniczono emisję trwałych związków organicznych: WWA – wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych z 618 Mg w 1988 do 590 Mg w 1995 r. i 495 Mg w 1997r.; dioksyny i furany z 542 g TEQ⁴⁶ do 388 g TEQ w 1995 r. i 366 g TEQ w 1997 r.

2) Konwencja wiedeńska w sprawie ochrony warstwy ozonowej z 1985 r. Ratyfikowana przez Polskę w 1990 r.

- Protokół montrealwski w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową z 1987 r., ratyfikowany w 1990 r.
 - Poprawki londyńskie z 1990 r., ratyfikowane w 1996 r.
 - Poprawki kopenhaskie z 1992 r., ratyfikowane w 1996 r.
 - Poprawki montrealskie z 1997r., w trakcie ratyfikacji.

Głównym zaleceniem Konwencji wiedeńskiej jest prowadzenie pomiarów zawartości ozonu w atmosferze, pomiarów promieniowania ultrafioletowego słońca – zakresu UV-B oraz badania skutków osłabienia warstwy ozonowej w środowisku. Polska spełnia wymagania Konwencji i w ramach Państwowego Monitoringu Ochrony Środowiska prowadzone są pomiary i badania.

⁴⁶ TEQ – toxie Equivalent – wskaźnik toksyczności względnej w odniesieniu do najbardziej toksycznej dioksyny (2,3,7,8 – TC DD), której przypisano wartość 1,00.

Zasadniczym zaleceniem Protokołu montrealskiego jest redukcja zużycia i produkcji substancji niszczących warstwę ozonową. Spośród substancji kontrolowanych przez Protokół w Polsce produkowany jest tylko czterochlorek węgla, w niewielkich ilościach, jako czynnik procesowy, ułatwiający produkcję chloru. Zużycie pozostałych substancji monitorowane jest, zgodnie z wymogami Protokołu, poprzez wielkość importu i eksportu, na podstawie pozwoleń importowo-eksportowych. Określono listę wyrobów, które nie mogą zawierać substancji niszczących warstwę ozonową.

Od 1996 r. działa Fundacja Ochrony Warstwy Ozonowej „PROZON”, która zajęła się utworzeniem krajowej sieci odzysku i recyklingu chłodziw oraz szkoleniem i nadawaniem certyfikatów dla personelu serwisowego. Celem jest ograniczenie emisji freonu CFC-12 w czasie napraw domowych i handlowych urządzeń chłodniczych i klimatyzacyjnych. Oszacowano, że w okresie 10 lat działania systemu ograniczy się emisję freonu o ok. 1.400 ton (rocznie ok. 140 ton).

Zużycie w Polsce substancji zubożających warstwę ozonową wynosiło (w tonach):

- freony: 6.710 w 1986 r., 4.945 w 1990 r., 1.762 w 1995 r.

- halony: 1.250 w 1986 r., 105 w 1990 r., 0 w 1995 r.

W 1996 r. wstrzymano import najczęściej stosowanych freonów CFC-11 i CFC-12, uruchomiono programy wprowadzania zamienników dla tych substancji w przemyśle chłodniczym, izolacyjnym i kosmetycznym, wyeliminowano z użytku gaśnice halonowe poprzez wstrzymanie ich atestowania.

Wykonany na zlecenie Ministerstwa OŚNiL raport nt. zużycia i produkcji substancji zubożających warstwę ozonową (SZWO) w 1997r. w Polsce zgodnie z zaleceniami Protokołu Montrealskiego wskazuje na duże rozbieżności pomiędzy wielkościami o imporcie i eksporcie substancji kontrolowanych w 1997 roku podanymi przez GUS, przez Ministerstwo Gospodarki oraz Biuro Ochrony Warstwy Ozonowej przy Instytucie Chemii Przemysłowej. Kontrola Biura Ochrony Warstwy Ozonowej wykazała znaczny import i eksport tych substancji bez wymaganego pozwolenia. I tak na przykład import trichloroetanu w 1997 roku do Polski wyniósł w/g danych GUS - 1598 kg, podczas gdy pozytywną opinię Biura Ochrony Warstwy Ozonowej i pozwolenie Ministerstwa Gospodarki uzyskano na import 1 kg. Substancję tę w 1997 roku wyeksportowano do Szwecji w ilości 504 kg, podczas gdy Biuro Ochrony Warstwy Ozonowej nie wydało w tej sprawie żadnej pozytywnej opinii a Ministerstwo Gospodarki pozwolenia na eksport tej substancji. Ministerstwo nie stworzyło systemu przeciwdziałającego tego rodzaju działaniom sprzecznym z protokołem Montrealским i regulacjami krajowymi.

- 3) Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu podpisana przez ponad 150 krajów w Rio de Janerio w 1992 r. Ratyfikowana przez blisko 170 państw, w tym przez Polskę w 1994 r. Kraje zobowiązały się do stabilizacji emisji gazów cieplarnianych do końca wieku na poziomie roku bazowego, dla Polski jest to 1988 rok. Przyjęte zobowiązanie zostanie niewątpliwie wykonane. Emisja trzech podstawowych gazów cieplarnianych (CO₂ - dwutlenek węgla, CH₄ – metan, N₂ O – podtlenek azotu) spadła w 1997 r. w stosunku do roku bazowego w blisko 25%. Zmiany emisji dwutlenku węgla w okresie 1988 – 1997 wykazały jej spadek z 477.584 Gg w 1988 r. do 372.293 Gg w 1994 r. i 362.300 Gg w 1997 r., tj. o ok. 24% do roku 1988. Emisja metanu zmniejszyła się z 3.141 Gg w 1988 r. do 2.467 Gg w 1994 r. i 2.279 Gg w 1997 r., tj. o ok. 27% w porównaniu z 1988 r. Emisja podtlenku azotu wynosiła: w 1988 r. – 70 Gg, w 1994 r. – 50 Gg i w 1997 r. – 54 Gg, tj. o ok. 23% mniej niż w 1988 r.

- Protokół z Kioto do Ramowej Konwencji ONZ w sprawie zmian klimatu z grudnia 1997. Polska podpisała protokół w 1998 r. Dotychczas jego nie ratyfikowała. Zgodnie z protokołem w Polsce powinna nastąpić redukcja emisji uzgodnionych gazów cieplarnianych do atmosfery w latach 2008-2012 o 6%. Protokół rozszerza grupę gazów będących pod kontrolą Konwencji. Oprócz CO₂, CH₄, N₂O oraz prekursorów tych gazów: CO, NO_x, NMLZO, kontrolą objęte będą gazy z grupy HFC, PFC oraz SF₆. Kraje mają obowiązek dokonywać corocznej inwentaryzacji tych gazów. Do innych postanowień, które powinny zostać podjęte w Polsce należą m.in.
 - poprawa efektywności energetycznej gospodarki,
 - promowanie zrównoważonych form rolnictwa,
 - promowanie i wdrażanie technologii wykorzystujących odnawialne źródła energii, pochłaniających dwutlenek węgla itp.,
 - stopniowa redukcja barier rynkowych, utrudniających redukcję gazów cieplarnianych w sektorach gospodarczych, w tym usuwanie dotacji, wprowadzanie ulg podatkowych,
 - podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia emisji w transporcie.

Głównym celem jest racjonalizacja gospodarki poprzez poprawę efektywności wykorzystania paliw energetycznych. W Polsce ok. 98% emisji podstawowego gazu cieplarnianego jakim jest CO₂ pochodzi ze spalania surowców energetycznych. Do zakończenia kontroli Minister Środowiska nie opracował programu możliwości i harmonogramu realizacji przyjętych zobowiązań, co jest warunkiem ratyfikacji protokołu z Kioto.

Kontrola przeprowadzona w Instytucie Ochrony Środowiska wykazała, że Instytut sprawował nadzór nad pracą sieci stacji podstawowych, w skład której wchodziły wybrane stacje PIOŚ, PIS oraz jednostek naukowo-badawczych.

Instytut koordynował także pod względem merytorycznym realizację zobowiązań Polski wobec Konwencji w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości od 1986 r. oraz pełnił funkcję Krajowego Sekretariatu Konwencji w sprawie transgranicznych awarii przemysłowych od 1992 r.

Transgraniczne przenoszenie zanieczyszczeń w atmosferze było przedmiotem badań prowadzonych przez Instytut od 1977 r. w ramach programu współpracy w dziedzinie monitoringu i oceny przenoszenia zanieczyszczeń na dalekie odległości w Europie (EMEP). W Polsce na rzecz programu pracowały cztery stacje, w tym jedna IOŚ w Diablej Górze (Puszcza Borecka). Instytut opracowuje także dane o emisji, trwałych związków organicznych oraz dane o stężeniach ozonu. w przyziemnej warstwie atmosfery.

Z ustaleń kontroli wynika, że MOŚZNiL nie zawarło umów z IOŚ i nie wywiązywało się w terminie ze zobowiązań Konwencji Klimatycznej. W terminie m.in. nie zostały przekazane „inwentaryzacja emisji i wychwyty gazów cieplarnianych za 1988 r. oraz pełna inwentaryzacja dla 1990 r. i 1994 r. Nie została wykonana także inwentaryzacja za rok 1995. Na wykonanie tej inwentaryzacji oraz na utworzenie w Polsce stałego ośrodka inwentaryzacji emisji i pochłaniania gazów cieplarnianych zgodnie z art. 5 Protokołu z Kioto – US Agency for International Deveopment przyznała dla Polski w formie bezzwrotnej dotacji kwotę 25.000 USD. MOŚZNiL nie podjęło odpowiednich działań aby te środki otrzymać. Z ustaleń kontroli wynika, że główną przyczyną było brak

deklaracji Ministerstwa OŚZNiL o gotowości utworzenia takiego ośrodka i powierzenia mu stałego opracowania inwentaryzacji także ze środków krajowych.

Do 1995 r. działalność Sekretariatu finansowana była przez NFOŚiGW. W 1998 r. Instytut Ochrony Środowiska wykonał na rzecz Konwencji Klimatycznej zadania za kwotę 124.200,- zł, na które nie otrzymał środków (zadania te były kredytowane przez IOŚ).

W badanym okresie Ministerstwo nie zawarło umowy z Instytutem na wykonanie oceny lub prognozy stanu zanieczyszczeń powietrza oraz transgranicznego przenoszenia zanieczyszczeń w obrębie polsko-niemieckiej, polsko-czeskiej i polsko-litewskiej strefie przygranicznej. Instytut występował do MOŚZNiL o podjęcie działań, które umożliwiłyby realizację pracy pt. „Badania, analizy i roczny raport o ochronie środowiska w strefach przygranicznych i współpracy z państwami ościennymi”. Ministerstwo nie było zainteresowane zawarciem umowy na realizację tej pracy.

Z ustaleń kontroli wynika, że spektrometr absorpcji atomowej z piecem grafitowym typu SOLAR firmy Unicam (sfinansowany przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej w 1997 r.) nie był wykorzystywany do oznaczeń zawartości metali w pyłe zawieszonym w powietrzu pomimo wielokrotnego zgłaszania przez Instytut możliwości wykonania takich oznaczeń do KBN i PIOŚ.

Ponadto aparatura stacji IOŚ EPA w Warszawie ulega ciągłym awariom – analizatory stężeń wyprodukowane w latach 1985-1988 przed zainstalowaniem ich w Polsce, wykorzystywane były w stacjach monitoringu w USA. Aparatura ta jest już wyeksploatowana i coraz trudniejsze jest zapewnienie właściwej dokładności i ciągłości pomiarów.

Na wykonywanie przez Instytut prac naukowo-badawczych zamawianych przez MOŚZNiL, a finansowanych przez NFOŚiGW, zawierane były umowy w ostatnich dniach roku z kilkudniowym okresem realizacji mimo, że prace miały charakter prac ciągłych i realizowane były w ciągu całego roku.

Z kontroli przeprowadzonej w Instytucie Ekologii Terenów Uprzemysłowionych w Katowicach wynika, że realizował m.in. prace dotyczące oceny wypełnienia zobowiązań jakie przyjęła Polska w ramach Konwencji Genewskiej z 1979 r. dla potrzeb negocjacji Protokołu o ograniczeniu emisji lotnych związków organicznych i ich transgranicznych strumieni, a także do negocjacji Protokołu o Ograniczeniu Emisji Metali Ciężkich i Konwencji Klimatycznej. Ponadto wykonywane prace były wykorzystane do sformułowania zadań krajowego programu redukcji emisji LZO (lotnych związków organicznych). Ważną grupę prac stanowiły prace z zakresu inwentaryzacji zanieczyszczeń powietrza przenoszonych na dalekie odległości dla potrzeb Protokołu dotyczącego Ograniczenia Emisji Metali Ciężkich i Ograniczenia Emisji Lotnych Związków Organicznych w ramach Konwencji o Transgranicznym Zanieczyszczeniu powietrza na Dalekie Odległości. Instytut opracowywał dane dotyczące emisji metali ciężkich. Wyniki tych badań są przekazywane do Centrum Koordynacyjnego EMEP (Europejskiego Programu Monitoringu i Oceny). Wyniki te są publikowane w rocznych biuletynach EMEP, które są przekazywane do uczestników programu. Instytut wykorzystując wyniki prac naukowo-badawczych w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniami wykonywał również ekspertyzy na potrzeby przedsiębiorców, niezbędne do wydania decyzji administracyjnych o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza.

Należy podkreślić, że niezależnie od finansowania zadań w zakresie ochrony powietrza atmosferycznego przed zanieczyszczeniami ze środków otrzymanych w ramach dotacji na działalność statutową z Komitetu Badań Naukowych o łącznej wartości 1.261.747,70 zł (co stanowiło 35,74% łącznie otrzymanych środków na realizację ww. zadań), w latach 1995-1998, Instytut pozyskał także środki (stanowiące 17,91% ogółu środków) na badania naukowe, podejmując współpracę z ośrodkami zagranicznymi, takimi jak:

Uniwersytet w Sztutgardzie (RFN), Międzynarodowy Instytut IIASA (Austria), Norweski Zespół Kontroli Zanieczyszczeń (Norwegia), Centrum Analiz Alternatywnych (Dania). Ponadto Instytut otrzymał środki (24,91% ogółu środków) na finansowanie ww. zadań między innymi z Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Część prac, a w szczególności zlecenia przedsiębiorców były finansowane przez zleciennodawców (21,44% ogólnie otrzymanych środków). Łączna wartość otrzymanych środków ze źródeł innych niż KBN w latach 1995-1998 wyniosła 2.620.863 zł.

Z kontroli przeprowadzonej w Instytucie Meteorologii i Gospodarki Wodnej wynika, że Instytut realizował zadania dotyczące m.in.:

- prac naukowo-badawczych w zakresie fizyki i chemii atmosfery, klimatologii i agrometeorologii,
- wykonywania pomiarów i obserwacji przy pomocy podstawowej sieci stacji i posterunków oraz sieci pomiarowych specjalnych,
- opracowywania i rozpowszechniania prognoz i ostrzeżeń dla osłony ludności oraz gospodarki narodowej,
- zbierania, przetwarzania i udostępniania materiałów z pomiarów i obserwacji krajowych i zagranicznych zgodnie z konwencjami międzynarodowymi oraz porozumieniami Instytutu z zagranicznymi służbami meteorologicznymi w tym m.in. Niemiec, Czech i Litwy.

Służba hydrologiczno-meteorologiczna w latach 1995-1998 realizowała również zadania zamówione przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska w zakresie monitoringu: skażeń radioaktywnych atmosfery, tła zanieczyszczeń atmosfery, ozonu atmosferycznego i promieniowania UV-B (promieniowanie nadfioletowe słońca). Umowy na realizację tych prac GIOŚ zawierał z IMGW dopiero w III kwartale danego roku w latach 1995-1998 a badania prowadzone były od początku roku. Pomiary stężeń ozonu w pionowym przekroju atmosfery (do maksymalnej wysokości 35 km) prowadzone są od 1979 r., w Instytucie w Ośrodku Aerologii w Legionowie, a pomiary promieniowania nadfioletowego Słońca w 3 stacjach zlokalizowanych w Łebie, Legionowie i Zakopanym.

Z kontroli przeprowadzonej w Instytucie Geofizyki Polskiej Akademii Nauk wynika, że Instytut, na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska w ramach zawieranej corocznie umowy, prowadzi „Monitoring całkowitej zawartości ozonu w atmosferze oraz natężenia promieniowania UV-B” na podstawie wyników pomiarów stacji monitoringu zanieczyszczeń powietrza pracującej w Centralnym Obserwatorium Geofizycznym w Belsku k.Grójca.

3.3.5. Nadzór Głównego Inspektora Ochrony Środowiska

Główny Inspektor Ochrony Środowiska, działając za pośrednictwem wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska w badanym okresie, prowadził monitoring stanu środowiska oraz kontrolę przestrzegania prawa ochrony środowiska przez podmioty gospodarcze, m.in., w zakresie emisji zanieczyszczeń do powietrza. Sieć monitoringu powietrza, obejmowała 91 stacji pomiarowo-kontrolnych, których zadaniem było określanie wielkości imisji najważniejszych zanieczyszczeń powietrza oraz badanie zmian stanu jakości powietrza.

Z ustaleń kontroli wynika, że Główny Inspektor Ochrony Środowiska prawidłowo koordynował działalność Państwowego Monitoringu Środowiska w zakresie zbierania, analizowania i udostępniania danych

dotyczących stanu zanieczyszczeń powietrza oraz zachodzących w nim zmian. Opracowany został program Państwowego Monitoringu Środowiska na lata 1998-2002.

Prace prowadzone w ramach programu Państwowego Monitoringu Środowiska w zakresie monitoringu jakości powietrza obejmowały również przenoszenie zanieczyszczeń powietrza na dalekie odległości. PIOŚ współdziałała w tym zakresie z partnerami zagranicznymi w ramach realizacji Konwencji w sprawie transgranicznego przenoszenia zanieczyszczeń powietrza na dalekie odległości.

GIOŚ opracowała „Wskazówki metodyczne wykonywania kontroli inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi oraz mogących pogorszyć stan środowiska”. Opracowanie stanowi usystematyzowany materiał metodyczny w zakresie ujednoczenia w kraju formy i trybu przeprowadzania kontroli przestrzegania wymagań ochrony środowiska na wszystkich etapach procesu inwestycyjnego, z uwzględnieniem przysługujących PIOŚ kompetencji oraz rozwiązań prawnych wynikających z odpowiednich aktów normatywnych.

Główny Inspektorat nie podejmował samodzielnie kontroli użytkowników środowiska, ale pracownicy GIOŚ brali udział w kontrolach realizowanych przez wojewódzkie inspektoraty w oparciu o przygotowane corocznie tematyczne programy kontroli. W lutym 1995 r. GIOŚ opracował i przekazał wojewódzkim inspektorom ochrony środowiska program kontroli dotyczący „Oceny efektów ekologicznych działających instalacji odsiarczających gazy spalinowe oraz ograniczających emisję tlenków azotu”. Kontrola objęła wszystkie zakłady w kraju wyposażone w instalacje do redukcji SO₂ oraz w urządzenia do redukcji NO_x. W wyniku kontroli w kwietniu 1996 r., GIOŚ sporządził raport pn. „Ocena funkcjonujących instalacji redukcji SO₂ oraz NO_x”.

Szczególnym nadzorem objęte były zakłady najbardziej uciążliwe dla środowiska, umieszczone na tzw. „Liście 80”. Przeprowadzona w 1997 r. analiza działań proekologicznych w tych zakładach wykazała, że słaby postęp prac i opóźnienie przyjętych terminów realizacji zadań występuje w 9 zakładach. W 17 zakładach działania na rzecz rozwiązywania problemów ekologicznych oceniono jako prawidłowe. Do roku 1998, tj. po 8 latach, z „Listy 80” skreślono 22 zakłady, które w sposób trwały dostosowały swoją działalność do wymagań ochrony środowiska.

Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska wspólnie z Państwową Inspekcją Sanitarną wydała w 1998 r. opracowanie pn. „Zanieczyszczenie powietrza w Polsce w latach 1996-1997”. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska w końcu 1998 r. wydał raport „Stan środowiska w Polsce”, w którym w b. szerokim ujęciu przedstawiono problematykę ochrony powietrza w ujęciu dynamicznym. Opracowania i raporty GIOŚ przekazywane były Sejmowi, władzom administracyjnym a także społeczeństwu.

Z ustaleń kontroli wynika, że w ramach państwowego monitoringu środowiska obowiązywał i był realizowany obowiązek informowania społeczeństwa o stanie środowiska, w tym zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego. Upowszechnianie informacji odbywało się:

- co 5 lat GIOŚ wydawał Raport o stanie środowiska w Polsce,
- co 1 rok GIOŚ wydawał raport o zanieczyszczeniu powietrza,
- wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska corocznie wydawały raporty o stanie środowiska w województwach,
- GIOŚ rozpowszechniał miesięczne komunikaty o zanieczyszczeniu powietrza,
- rozpowszechniane były miesięczne komunikaty o zanieczyszczeniu powietrza notowane w stacjach monitoringowych: Krakowskiej, Katowickiej, Sudeckiej (Czarny Trójkąt) i Warszawskiej,
- ogłaszane były codzienne komunikaty o zanieczyszczeniu powietrza w aglomeracjach miejsko-przemysłowych.

Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska współpracowała z Republiką Czeską i Federalnym Ministerstwem Środowiska, Ochrony Przyrody i Bezpieczeństwa Reaktorów Republiki Federalnej Niemiec w sprawie wymiany danych imisyjnych zanieczyszczeń powietrza w „Czarnym Trójkącie” (pomiarzy wykonywane są w 42 stacjach pomiarowych, w tym w 10 stacjach pomiarowych położonych po stronie polskiej) oraz z Ministerstwem Ochrony Środowiska Republiki Litewskiej w zakresie badań zanieczyszczeń powietrza w rejonie przygranicznym przy użyciu mobilnego sprzętu pomiarowego.

Główny Inspektorat prawidłowo nadzoruje badania i przekazuje dane o stężeniach zanieczyszczeń powietrza do Koordynującego Centrum Chemicznego EMEP, wynikające z podpisanej przez Polskę Konwencji Genewskiej – Europejskiego Programu Monitoringu i Oceny (EMEP).

Z ustaleń kontroli wynika także, że Główny Inspektorat Ochrony Środowiska w latach 1995-1998 zawierał umowy, z IOŚ i IMGW na realizację zadań w ramach prowadzonego monitoringu zanieczyszczeń powietrza, dopiero na przełomie drugich i trzecich kwartałów, mimo iż zamówione prace miały charakter prac ciągłych i realizowane były w ciągu całego roku.

3.3.6. Nadzór Głównego Inspektora Sanitarnego

Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej w latach 1995-1998 było zobowiązane do realizacji – określonych w Narodowym Programie Zdrowia – zadań, m.in. w zakresie „zmniejszenia narażenia ludności na czynniki szkodliwe w środowisku życia, pracy i nauki oraz ich skutków zdrowotnych”. Program ten, przyjęty przez Radę Ministrów w listopadzie 1990 r., a następnie nowelizowany w 1993 r. i 1996 r., wyznaczył cele i kierunki zdrowotnej polityki publicznej w Polsce do 2005 r.

Z ustaleń kontroli wynika, że Inspekcja Sanitarna obejmuje pomiarami emisji podstawowych zanieczyszczeń (pyłem, SO₂, NO₂) ok. 95% miast powyżej 20 tys. ludności i uzdrowisk, określonych w wytycznych Głównego Inspektora Sanitarnego.

Sieć nadzoru ogólnego monitoringu zanieczyszczeń powietrza działająca w ramach Inspekcji Sanitarnej wchodzi w skład systemu Państwowego Monitoringu Środowiska (PMŚ). Pomiarami stężeń zanieczyszczenia powietrza w 1998 r. objętych było 359 jednostek administracyjnych. Spośród tej liczby 45 jednostek było z obszarów specjalnie chronionych. Jednostki administracyjne objęte pomiarami liczyły łącznie ponad 17 mln ludności, tj. 44% ludności kraju.

Oceny emisji w oparciu o dane z sieci Państwowej Inspekcji Sanitarnej za lata 1995-1997 dokonał Instytut Medycyny Pracy w Łodzi na zlecenie MZiOS. W świetle obowiązujących w latach 1995-1997 wartości dopuszczalnych dla stężeń średniorocznych, niekorzystną sytuację aerosanitarną (przekroczenia Da – dopuszczalne stężenie średnioroczne – na co najmniej 1 stanowisku pomiarowym) zanotowano:

- na obszarach specjalnych chronionych:
 - w 1995 r. na terenie 22 jednostek administracyjnych, z 39 badanych,
 - w 1996 r. na terenie 26 jednostek administracyjnych, z 43 badanych,
 - w 1997 r. na terenie 24 jednostek administracyjnych, z 45 badanych;
- na pozostałych obszarach:
 - w 1995 r. na terenie 112 jednostek administracyjnych, z 305 badanych,

- w 1996 r. na terenie 127 jednostek administracyjnych, z 309 badanych,
- w 1997 r. na terenie 119 jednostek administracyjnych, z 314 badanych.

Główny Inspektor Sanitarny nie dokonał oceny emisji zanieczyszczeń powietrza za 1998 r. do czasu zakończenia kontroli, tj. do końca sierpnia 1999 r. mimo, że wyniki pomiarów stacji monitoringowych otrzymał w I kwartale 1999 r. Z ponad 3 miesięcznym opóźnieniem zlecił Instytutowi – Państwowemu Zakładowi Higieny wykonanie powyższej pracy.

Z ustaleń kontroli wynika ponadto, że nie podjęto skutecznych działań, dotyczących wyposażenia laboratoriów Inspekcji Sanitarnej w nowoczesny sprzęt i aparaturę. Aparatura powinna zostać dostosowana do prowadzenia badań monitoringowych zanieczyszczeń powietrza, według normatywów określonych w rozporządzeniach Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 12 lutego 1990 r. w sprawie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem (Dz.U. Nr 15, poz. 92 ze zm.) oraz z dnia 28 kwietnia 1998 r. w sprawie dopuszczalnych wartości stężeń substancji zanieczyszczających w powietrzu (Dz.U. Nr 55, poz. 355). Z czterech podstawowych typów aparatów, niezbędnych do prowadzenia badań powietrza (do pobierania prób pyłowych, analizatorów, wag analitycznych, chromatografów) zakupiono dla stacji sanitarno-epidemiologicznych jedynie aparaty do pobierania prób powietrza. Zakup ten, na sfinansowanie którego wydatkowano 200 tys. zł, pokryty został ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Podkreślić należy, że od stycznia 1999 r. środki na realizację zadań przez stacje sanitarno-epidemiologiczne, w tym również na zakupy inwestycyjne zabezpieczają wojewodowie.

3.3.7. Nadzór wojewodów

1. W wyniku kontroli przeprowadzonej w 2 Urzędach Wojewódzkich, Województwa Podlaskiego i Województwa Pomorskiego, stwierdzono, że w strukturze organizacyjnej każdego urzędu funkcjonował Wydział Ochrony Środowiska lub łączoną także inną problematykę, do którego zadań należało m.in. kształtowanie polityki w zakresie ochrony środowiska.

Województwo Podlaskie charakteryzuje się w skali kraju niewielką lokalną emisją zanieczyszczeń powietrza. Wyniki badań monitoringu krajowego i regionalnego emisji powietrza wskazują na dobrą jego jakość.

Kontrola NIK wykazała znaczną skuteczność działań podejmowanych przez administrację rządową, na rzecz poprawy stanu czystości powietrza oraz przestrzegania przepisów dotyczących ochrony powietrza. Stężenia zanieczyszczeń powietrza były znacznie niższe od dopuszczalnych. Znaczny postęp uzyskano w egzekwowaniu od podmiotów gospodarczych obowiązku posiadania decyzji na wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza.

Na terenie byłego województwa białostockiego udział podmiotów, które nie wywiązały się z tego obowiązku zmalał z 22% w 1996 r. do 3,4% w 1997 r. i 1,3% w 1998 r. Na

przykładzie zbadanych w toku kontroli wniosków z 50 jednostek organizacyjnych z lat 1995-1998 ustalono, że decyzje wydawano bez zbędnej zwłoki.

Wydział Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego prowadził Wojewódzki Bank Emisji (WBE), który był równocześnie rejestrem podmiotów gospodarczych emitujących zanieczyszczenia do powietrza. Wg stanu na koniec 1997 r. z terenu byłego woj. gdańskiego w WBE zarejestrowane były 644 jednostki, użytkujące łącznie 2.525 obiektów, będących źródłami zanieczyszczeń. Spośród ww. jednostek 80 jednostek nie posiadało wówczas ważnych decyzji. Dla dwóch zakładów, tj. Zarządu Portu w Gdańsku i Stoczni Gdynia S.A. ważność decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza wygasła z dniem 31 grudnia 1998 r. Zakłady te wystąpiły z wnioskiem o wydanie ww. decyzji – w czasie kontroli powadzone były postępowania administracyjne w celu ich wydania.

Urząd podejmował szereg efektywnych działań koordynacyjnych w zakresie ograniczenia emisji gazów i pyłów m.in. poprzez opracowanie i realizację programu pt. „Zanieczyszczenia w dziedzinie ochrony środowiska w b. woj. gdańskim na lata 1994-2000”. W wyniku realizacji tego programu, poprzez nakładanie decyzjami administracyjnymi obowiązku ograniczenia uciążliwości, doprowadzono m.in. do wyeliminowania starych emitatorów, wyposażonych w niskoefektywne urządzenia ochronne. Dotyczyło to m.in. likwidacji Elektrociepłowni EC I w Gdyni (w 1995 r.) oraz Elektrociepłowni EC II w Gdyni i Elektrociepłowni „Ołowianka” w Gdańsku (w 1997 r.). W porozumieniu z zainteresowanymi gminami Urząd doprowadził także do utworzenia Fundacji Monitoringu Regionalnego Aglomeracji Gdańskiej.

2. W ramach omawianej kontroli, przeprowadzono kontrole w dwóch jednostkach tj. w Zarządzie Województwa Podlaskiego w Białymstoku oraz w Zarządzie Województwa Pomorskiego w Gdańsku.

Zarząd Województwa Podlaskiego w Białymstoku w związku z reformą ustrojową państwa, w ramach swojej działalności, obejmuje tereny byłego województwa białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego.

Liczba wydanych decyzji o opłatach za korzystanie ze środowiska w latach 1995-1998, wynosiła odpowiednio w tych latach: 1283, 1312, 1167, 1422, przy czym udział w opłatach z terenu b. województwa białostockiego wynosił odpowiednio 53%, 56%, 57%, 65%.

Kontrola wykazała, że wszystkie zarejestrowane jednostki zobowiązane do ponoszenia opłat za wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza w roku 1996 i 1998 z terenu b. woj. białostockiego, zostały nimi objęte. Zarząd na dzień 30.06.1999 r. posiadał zaległości z zakresu weryfikowania nadesłanych przez podmioty gospodarcze informacji przeznaczonych do naliczania opłat za wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza, tj. nie zweryfikowano co najmniej 50% informacji za 1998 r. i około 50% za I półrocze 1999 r. Nie miał więc pełnego rozeznania co do prawidłowości naliczonych opłat, a także terminowości ich wpłat.

Z ustaleń kontroli wynika, że na dzień 31.12.1998 r. nie podjęto działań windykacyjnych w stosunku do dłużników zalegających z opłatami za emisję zanieczyszczeń powietrza. Zaległości te (bez odsetek) dotyczą 147 dłużników na kwotę

1.494,1 tys. zł. Nie interweniowano także w urzędach skarbowych w sprawie odzyskania 365 tys. zł wierzytelności zgłoszonych w latach 1994-1998 do egzekucji komorniczej. Ponadto ustalono, że od 115 jednostek, które z opóźnieniem wniosły opłaty za IV kwartał 1998 r. i za I kw. 1999 r. nie wyegzekwowano 2,7 tys. zł z kwoty 10,2 tys. zł naliczonych im odsetek.

Na terenie Województwa Pomorskiego w Gdańsku wydano w omawianym okresie łącznie 2.652 decyzje o opłatach, odpowiednio w latach: 639, 703, 666, 644, na kwotę odpowiednio: 11.538,5 tys. zł, 19.785,3 tys. zł, 19.097,4 tys., 22.570,1 tys. zł. Wpływy z opłat w badanych latach wyniosły 77.257 tys. zł. Łączna kwota zaległości za lata 1995-1999 wyniosła 1.334 tys. zł oraz należnych od tej kwoty odsetek w wysokości 1.076 tys. zł.

Kontrola wykazała, że urząd nie prowadził kompleksowej weryfikacji opłat dokonanych w 1998 r. oraz nie dokonano ustalenia jednostek nie dokonujących opłat, kwot zaległości płatniczych, a także wysokości należnych odsetek. Nie podejmowano też działań egzekucyjnych, ponadto z opóźnieniem podjęto działania wyjaśniające w stosunku do 5-ciu jednostek nie wnoszących opłaty.

Zarówno Zarząd Województwa Pomorskiego jak i Zarząd Województwa Podlaskiego – nieterminowo przekazywał „wpłaty” na fundusze ochrony środowiska – na początku 1999 r., z powodu niekompletnych danych o wniesionych opłatach.

3. Kontrolą objęto 4 Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska w Białymstoku, Gdańsku, Lublinie i Szczecinie. Podczas kontroli WIOŚ w Białymstoku uzyskano również dane z delegatur WIOŚ – w Łomży i Suwałkach, zaś w czasie kontroli w Lublinie – korzystano również z materiałów z delegatur w Białej Podlaskiej, Chełmie i Zamościu. Delegatury te utworzone zostały zgodnie z art. 16 pkt 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. – przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną (Dz.U. Nr 133, poz. 872 ze zm.).

Na terenie działania WIOŚ w Białymstoku i jego delegatur zarejestrowano w kontrolowanym okresie od 1.135 w 1995 r. jednostek emitujących zanieczyszczenia do powietrza do 1.190 w 1998 r. W okresie tym WIOŚ planował łącznie 401 kontroli zakładów. Wykonano 413 kontroli oraz 505 kontroli interwencyjnych, razem 918 kontroli.

Na omawianym terenie nie znajdowały się zakłady z listy krajowej najbardziej uciążliwych dla środowiska. Natomiast w latach 1995-1998 zaznaczyła się malejąca tendencja obecności zakładów z listy wojewódzkiej – pod względem uciążliwości. I tak w byłym województwie białostockim ilość ta zmniejszyła się z 28 w 1995 r. do 15 w 1998 r., w byłym województwie łomżyńskim – z 6-ciu w 1995 r. do 4 w 1998 r., w byłym, województwie suwalskim z 11 w 1995 r. do 1 w 1998 r.

Na terenie objętym działalnością WIOŚ w Gdańsku znajdowało się od 717 w 1995 r. do 999 w 1999 r. (I półr.) zakładów będących w ewidencji WIOŚ w zakresie emisji pyłów i gazów. W okresie tym WIOŚ w Gdańsku planował przeprowadzenie 208 kontroli, wykonał 287 tj. 38,0% ponad plan.

Z listy krajowej, na terenie działalności WIOŚ w Gdańsku w ww. okresie znajdował się 1 zakład, zaś z listy wojewódzkiej po 20 zakładów w 1995 r. i 1996 r., 19 w 1997 r. i 18 w 1998 r.

Na obszarze działania WIOŚ w Lublinie i jego delegatur, w okresie objętym omawianą kontrolą znajdowało się od 1473 w 1996 r. do 2036 w 1998 r. zakładów emitujących zanieczyszczenie do powietrza.

W latach 1995-1998 planowano 3.198 kontrole, wykonano 4.343 tj. 35,8% ponad wielkość planowaną. Kontrolami objęto w tym okresie m.in. od 2 do 7 zakładów z listy krajowej, w tym 2 zakłady położone na obszarze działania byłego WIOŚ w Chełmie oraz 7 zakładów na terenie byłego WIOŚ w Lublinie; na obszarach byłych WIOŚ w Białej Podlaskiej i Zamościu nie było zakładów z listy krajowej 80. Z listy wojewódzkiej w tym czasie na terenie b. WIOŚ w Białej Podlaskiej kontrolą objęto od 6 do 7 zakładów, na terenie b. WIOŚ w Chełmie 5-6 zakładów, na terenie WIOŚ w Lublinie oraz na terenie b. WIOŚ w Zamościu od 2 do 18 zakładów.

Na obszarze działania WIOŚ w Szczecinie, w latach 1995-1998 przeprowadzono 1.972 kontrole w 1.602 zakładach, z tego 662 kontrole dotyczyły ochrony powietrza. WIOŚ przeprowadził m.in. 32 kontrole w 5 zakładach zaliczonych do szczególnie uciążliwych pod względem zanieczyszczenia powietrza, z których 2 ujęte były na liście krajowej.

W rezultacie kontroli zakładów przez WIOŚ w:

- Białymstoku, po 918 kontrolach wydano m.in. 272 zarządzenia pokontrolne, które zostały zrealizowane,
- Gdańsku, po 287 kontrolach wydano m.in. 113 zarządzeń pokontrolnych z których nie zrealizowano 16,
- Lublinie, po 4343 kontrole wydano m.in. 780 zarządzeń pokontrolnych z których 32 nie zostały zrealizowane.

NIK wykazała, że zarządzenia pokontrolne WIOŚ wydawane były zakładom niejednokrotnie ze znacznym opóźnieniem w stosunku do wymaganego, tj. dwutygodniowego od daty zakończenia kontroli, przy czym na 23 zarządzenia pokontrolne, wydane po przeprowadzonych w latach 1994-1998 kontrolach zakładów zaliczonych do najbardziej uciążliwych dla środowiska, 7 zarządzeń wydanych zostało po upływie 15 do 72 dni.

Do najczęściej spotykanych nieprawidłowości stwierdzonych w zakładach kontrolowanych przez WIOŚ był:

- brak decyzji o dopuszczalnej emisji,
- nie przekazywanie danych do opłat,
- brak realizacji obowiązków nałożonych decyzjami wojewody,
- nieprawidłowa eksploatacja urządzeń grzewczych i ochrony powietrza.

W przypadkach niedotrzymywania warunków określonych w decyzjach o dopuszczalnej emisji gazów i pyłów, WIOŚ wydawały decyzje o karach. I tak:

- WIOŚ w Białymstoku, w latach 1995-1998, wydał 172 decyzje na kwotę 1.299,4 tys. zł. Wysokość wpłaconych należności wyniosła łącznie 655,1 tys. zł, tj. 50,4% kwoty kar; pozostała kwota kar została odroczone.
- WIOŚ w Gdańsku, w ww. okresie, wydał 59 decyzji na kwotę 163,4 tys. zł. Wysokość wpłaconych należności wyniosła 142,9 tys. zł, tj. 87,5%. Kwota kar odroczonej wyniosła 16 tys. zł. Kwota kar nieściągniętych na koniec grudnia omawianych lat wyniosła odpowiednio: 2,7 tys. zł, 8,5 tys. zł, 0,0, 9,3 tys. zł.
- WIOŚ w Lublinie, w ww. okresie, wydał 257 decyzji o karach na kwotę 8.939,0 tys. zł. Wysokość wpłaconych należności wyniosła 1.679,2 tys. zł; tj. 18,8%; pozostała kwota kar została odroczone. Kwota kar nieściągniętych wyniosła odpowiednio w latach (w tys. zł): 216,04, 246,34, 301,74, 114,89.
- WIOŚ w Szczecinie, w ww. okresie wydał 156 decyzji na kwotę 11.859,2 tys. zł. Wysokość wpłaconych należności wyniosła 7.542,9 tys. zł, tj. 63,5%. Nie stwierdzono zaległości w spłacie kar na koniec 1998 r.

W wyniku kontroli WIOŚ wydano łącznie 7 decyzji wstrzymujących działalność jednostek gospodarczych, w tym na terenie WIOŚ w Gdańsku – 5 oraz na terenie WIOŚ w Lublinie – 2.

Badania zmian powietrza prowadzone były w ramach sieci monitoringu regionalnego.

Wyniki badań wykazały, że w latach 1995-1998 w porównaniu do 1990 r. emisja pyłów na terenie b. woj. białostockiego zmniejszyła się ponad 6-krotnie, a gazów – 2-krotnie, w tym SO₂ ponad 3-krotnie i NO₂ – 1-krotnie. Wzrosła natomiast 1-krotnie emisja tlenku węgla głównie na skutek wadliwej regulacji podmuchu powietrza do kotłów podczas spalania paliwa w ciepłowniach.

Na terenie byłego woj. łomżyńskiego w latach 1995-1998 nie było przekroczeń średniodobowych i średniorocznych dopuszczalnych stężeń gazowych dwutlenku siarki i dwutlenku azotu. Średnioroczne stężenia tych gazów miały w tym czasie tendencję spadkową.

Pomiary pyłu zawieszonego, dokonane w latach 1995, 1996 nie wykazały przekroczeń jego dopuszczalnych stężeń.

Badania średnich stężeń dwutlenku siarki, dwutlenku azotu i pyłu zawieszonego na stacji pomiarowej monitoringu krajowego w Suwałkach wykazały, iż w latach 1997-1998 nie nastąpiło przekroczenie średniodobowych i średniorocznych dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń tych gazów i pyłu zawieszonego. W okresie tym zaznaczyła się tendencja spadkowa stężeń dwutlenku siarki i dwutlenku azotu, zaś zaistniała tendencja wzrostowa pyłu zawieszonego. Szczególnie wzrost ten obserwowany był w okresie grzewczym.

Na terenie działania WIOŚ w Gdańsku w okresie od 13 sierpnia do 3 września 1999 r. uzyskane wyniki wykazały przekroczenie dopuszczalnych (110 µg/m³) stężeń ozonu (średnio do 182 µg/m³).

Pomiary stężeń zanieczyszczeń powietrza prowadzone na poszczególnych stacjach WIOŚ w Lublinie (na terenie Lublina, w Kazimierzu Dolnym, w Ostrowiu Lubelskim i Puławach) wykazały, że stężenie średnioroczne dwutlenku siarki, w omawianym okresie, były niskie i stanowiły od 8,1 – 17,2% stężenia dopuszczalnego. Z kolei stężenia średnioroczne dwutlenku azotu stanowiły ok. 30% stężenia dopuszczalnego. Nie stwierdzono przekroczeń stężeń średniorocznych pyłu zawieszonego.

Badania wykazały przekroczenia maksymalnie o ok. 96%, w zakresie opadu pyłu na obszarach specjalnie chronionych – w Kazimierzu Dolnym (gdzie obowiązuje dopuszczalna norma opadu pyłu – 200 g/m² rok).

Badania imisji prowadzone w latach 1991-1997 przez WIOŚ w Szczecinie wykazały zmniejszenie zanieczyszczeń dwutlenkiem węgla o 12,3%, dwutlenkiem azotu o 27,5%, tlenkiem węgla o 73,8%, pyłami ogółem o 80,5%.

W ww. latach, w wyniku dokonanych przez WIOŚ pomiarów emisji zanieczyszczenia odprowadzonego do powietrza stwierdzono 277 przypadków przekroczenia dopuszczalnej emisji.

Z ustaleń kontroli wynika, że w WIOŚ w Szczecinie część aparatury kontrolno-pomiarowej była przestarzała i wymagała wymiany.

4. Współdziałanie z Republiką Litewską prowadzono w oparciu o porozumienie zwarte pomiędzy Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa Rzeczypospolitej Polskiej a Departamentem Ochrony Środowiska Republiki Litewskiej z dnia 24 stycznia 1992 r. w sprawie współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, które prawnie regulują stosunki dwustronne w sprawie współpracy w dziedzinie ochrony środowiska.

W ramach współdziałania z Republiką Litwy b. Wojewódzki Inspektorat ochrony Środowiska w Suwałkach, w latach 1994-1995, zinwentaryzował źródła potencjalnych zanieczyszczeń środowiska w 15 km pasie przygranicznym. Inwentaryzacja ta objęła źródła potencjalnych zanieczyszczeń środowiska w zakresie m.in. emisji zanieczyszczeń do powietrza. Do źródeł tych należały:

- kotłownia w Spółdzielni Mieszkaniowej w Sejnach na ul. Wojska Polskiego 19A,
- kotłownia w Spółdzielni Mieszkaniowej w Sejnach na ul. Zawadzkiego 12,
- kotłownia w Spółdzielni Mieszkaniowej w Sejnach na ul. Konarskiego 15,
- kotłownia w Szpitalu Rejonowym w Sejnach,
- kotłownia w Spółdzielni Mleczarskiej „SEJNMLEK” w Sejnach.

Emisja w wymienionych źródłach wiązała się z procesem spalania węgla, a w przypadku szpitala również spalania odpadów szpitalnych.

W wyniku realizacji zaleceń pokontrolnych WIOŚ w Suwałkach, a także przeprowadzonych zmian technologicznych – jakim była przebudowa kotłowni opalanej węglem i koksem w Szpitalu Rejonowym w Sejnach na kotłownię opalaną olejem, w latach 1995-1997 nastąpiło ograniczenie emisji SO₂, NO₂, CO i pyłu zawieszonego, nie przekraczające dopuszczalnych stężeń. Zanotowano przy tym wzrost emisji pyłu

zawieszono w latach 1996-1997 w stosunku do 1995 r. w Spółdzielniach Mieszkaniowych w Sejnach, na skutek stosowania w tym czasie opału o większej zawartości popiołu.

Przeprowadzono także badania zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego przy użyciu mobilnego laboratorium pomiarowego, w zakresie stężeń SO_2 , NO_x i CO, we wrześniu 1995 r. w Gołdapi i w czerwcu 1996 r. w Borysówce. W badaniach tych udział brali eksperci Polski i Litwy.

Badania wykazały, że wartości zmierzonych zanieczyszczeń mieściły się na bardzo niskim poziomie, na granicy wykrywalności aparatury pomiarowej, świadczące o niskiej emisji zanieczyszczeń i dobrej jakości powietrza atmosferycznego w rejonie przygranicznym oraz brak emisji zanieczyszczeń z dalszych obszarów Polski i Litwy.

5. Współdziałanie z Republiką Białorusi prowadzono na bazie:

- porozumienia między Ministrem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa Rzeczypospolitej Polskiej a Państwowym Komitetem Republiki Białorusi ds. Ekologii – o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, zawartego w dniu 20 maja 1992 r.;
- porozumienia zawartego w dniu 29 kwietnia 1995 r. między władzami b. Województwa Białostockiego Rzeczypospolitej Polskiej a władzami Województwa Grodzieńskiego Republiki Białoruś – o rozwoju transgranicznych kontaktów gospodarczych i kulturalnych.

Wymienione akty prawne dotyczą wyłącznie współdziałania w zakresie wykorzystywania zasobów wód powierzchniowych oraz współpracy gospodarczej. Nie precyzują natomiast współdziałania w zakresie badania i ochrony powietrza w rejonach przygranicznych.

Tym niemniej, z inicjatywy b. Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Białymstoku i na jego koszt opracowano publikację pt. „Potencjalne Nadzwyczajne Zagrożenia Środowiska Obszaru Przygranicznego Polski i Białorusi”. Do potencjalnych nadzwyczajnych zagrożeń w zakresie zanieczyszczenia powietrza z obszaru Grodna należy:

- Grodzieński Kombinat „Azot”,
- Grodzieńska Elektrociepłownia TEC-2,
- Grodzieński Kombinat Materiałów Budowlanych,
- Grodzieński Kombinat „Chemnwłokno”,
- Grodzieńska Fabryka Szkła.

Łączna emisja zanieczyszczeń wytworzonych w tych zakładach stanowi 85% całkowitej emisji z obszaru miasta Grodna. Zainstalowane tam urządzenia redukują 95% gazów, w tym 19% SO_2 , 68% CO, 66% NO_x .

Do potencjalnych nadzwyczajnych zagrożeń w zakresie zanieczyszczenia po stronie Polski zaliczono 6 zakładów zlokalizowanych w rejonie przygranicznym. Były to:

- SHP Józefów – Zakład Produkcyjny w Sokółce,
- Sp. Mleczarska „Mitex” w Warszawie Filia w Michałowie,
- Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Hajnówce,
- Dyrekcja Rejonów Przeladunkowych Małaszewicze,
- CPN S.A. Dyrekcja Baz Magazynowych „NAFTOBAZY” Zakład Magazynowania Paliw nr 22 Młaszewicze,
- Zakłady Mięsne „POLISH FARM MEAT” Małaszewicze.

W dniu 29.09.1999 r. odbyło się w Grodnie spotkanie specjalistów Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Białymstoku z przedstawicielami Grodzieńskiego Komitetu Zasobów Naturalnych i Ochrony Środowiska poświęcone omówieniu oceny stanu zanieczyszczenia rzek granicznych Polski i Białorusi.

Przedstawiciele WIOŚ w Białymstoku zaproponowali specjalistom z Grodna podjęcie w 2000 roku wspólnych badań stanu zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego na obszarze przygranicznym przy użyciu mobilnego laboratorium pomiarowo-badawczego będącego własnością WIOŚ w Białymstoku.

Kolejne spotkanie w tej sprawie zaplanowano na ostatnią dekadę października 1999 r. – które miało się odbyć po polskiej stronie.

6. Współdziałanie z Republiką Ukrainy nastąpiło w dniu 10 października 1996 r., podczas narady Polsko-Białorusko-Ukraińskiej, dotyczącej monitoringu wód rzeki Bóg i powietrza w strefie nadgranicznej. Nawiązane zostały wówczas kontakty robocze pomiędzy b. WIOŚ Chelm a Naczelnikiem Państwowego Zarządu Bezpieczeństwa Ekologicznego po stronie ukraińskiej oraz Brzeskim Obwodowym Komitetem Ekologii po stronie białoruskiej, podczas których uzgodnione zostały punkty pomiarowo-kontrolne i częstotliwość pomiarów oraz ustalono procedury wzajemnego informowania się o wynikach badań o źródłach zanieczyszczeń i zagrożeń.

W miejscowości Zbereże zainstalowana została automatyczna stacja monitoringu powietrza. Stacja ta prowadzi pomiary ciągłe zanieczyszczeń powietrza SO₂, NO_x, CO, O₃ i pyłu zawieszonego. Stacja ta zlokalizowana jest na granicy z Ukrainą ale ze względu na bliskie sąsiedztwo z Białorusią jest również pod wpływem powietrza z tego rejonu.

7. Z ustaleń kontroli Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie wynika, że w latach 1994-1998 nie posiadał on programu ochrony środowiska, opracowanego dla obszaru dawnego województwa szczecińskiego (graniczącego z Republiką Federalną Niemiec), obejmującego program ochrony powietrza. Urząd nie prowadził też udokumentowanych działań w zakresie realizacji planów i przedsięwzięć z zakresu ochrony powietrza, wynikających z zawartych z Republiką Federalną Niemiec lub jej landami umów i porozumień o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska. Stwierdzono natomiast, że na obszarze b. województwa szczecińskiego, na obszarze położonym do 100 km od granicy polsko-niemieckiej, znajdują się 23 zakłady posiadające emitory (kominy) o wysokości powyżej 50 m, a wśród nich dwa zakłady z „Krajowej listy najbardziej uciążliwych zakładów dla środowiska” tj. ZCh „Police” i „Wiskord” S.A. Szczecin oraz cztery zakłady z „listy wojewódzkiej najbardziej uciążliwych zakładów dla środowiska, tj. Elektrownia w

Nowym Czarnowie, Elektrociepłownia Szczecin, Elektrociepłownia „Pomorzany” i Cukrownia Szczecin.

Ustalono, że w okresie objętym kontrolą ogólna wielkość emisji zanieczyszczeń odprowadzanych do powietrza na obszarze przygranicznym tego województwa w poszczególnych zakładach ulega zmniejszaniu. Jednakże nie we wszystkich rodzajach zanieczyszczeń stan ten był zadawalający. I tak:

- w Zakładach Chemicznych „Police” wielkość emisji pyłów ogółem w latach 1994-1998 zmniejszono o 31,7%, a emisję gazów o 2,5%, z tego emisję SO_2 zmniejszono o 13,5%, fluoru – o 24,1%, amoniaku – o 41,6%, kwasu siarkowego – o 26,7%. Zwiększono natomiast emisję tlenków azotu o 69,2%
- w „Wiskordzie” S.A. ograniczono w latach 1994-1998 emisję pyłów ogółem o 66,8% oraz emisję gazów ogółem o 19,8%, z tego dwusiarczku węgla o 4% i dwutlenku siarki o 35,1%. Natomiast emisja siarkowodoru w tym okresie wzrosła o 15,5%.

8. NIK przeprowadziła kontrolę siedmiu Wojewódzkich Stacji Sanitarno-Epidemiologicznych: Łódzkiej, Małopolskiej, Mazowieckiej, Podlaskiej, Pomorskiej, Śląskiej, Warmińsko-Mazurskiej. Przedmiotem kontroli była realizacja zadań w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem w latach 1995-1998, w tym realizacja „Wytycznych Głównego Inspektora Sanitarnego w sprawie sposobu prowadzenia przez stacje sanitarno-epidemiologiczne pomiarów stężenia zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego w ramach monitoringu zdrowia”, w części dotyczącej lokalizacji stacji pomiarowych oraz zakresu prowadzonych badań. Wytyczne te zalecały objęcie monitoringiem docelowo wszystkich miast o liczbie mieszkańców wyższej niż 20.000 oraz uzdrowisk.

Z ustaleń kontroli wynika, że w 3 WSSE z 7 kontrolowanych nie realizowano w pełni wytycznych Głównego Inspektora Sanitarnego, a w jednym przypadku nie informowano gminy i wojewody o stwierdzonych przekroczeniach.

- Mazowiecki Wojewódzki Inspektor Sanitarny nie posiadał stanowisk pomiarowych zanieczyszczenia powietrza w Grodzisku Mazowieckim, którego liczba mieszkańców była wyższa niż 20.000 oraz w Konstancinie, który posiada status uzdrowiska. W latach 1995-1998 w Konstancinie dokonywano tylko rocznych pomiarów opadów pyłu. Przekroczenia norm opadu pyłu w kolejnych latach wykazywały tendencję wzrostową od 1,1 do 3,3 krotnie w 1995 r. do 2,8 do 5,0 krotnie w 1998 r. O przekroczeniach dopuszczalnych rocznych ilości opadu pyłu WSSE nie informowała władz miasta Konstancina i b. Wojewody Warszawskiego.
- Śląski Wojewódzki Inspektor Sanitarny w latach 1997-1998 prowadził pomiary SO_2 i NO_2 w 23 miastach, podczas gdy według wytycznych badaniami tymi winny być objęte 33 miasta. Badania stężeń pyłu prowadzono w 16 miastach, a winny być prowadzone w 22 miastach. Ponadto nie utworzono stacji pomiarowej w Goczałkowicach Zdroju o statusie obszaru specjalnie chronionego.

- *Pomorski Wojewódzki Inspektor Sanitarny nie zmienił lokalizacji 5 stacji pomiarowych z terenu b. woj. gdańskiego, których lokalizacja oceniona została przez Głównego Inspektora jako niedopuszczalna ze względu na emisje zanieczyszczeń zewnętrznych lub wewnętrznych, mogące mieć wpływ na wyniki badań. Nie rozszerzono badań wykonywanych przez stację pomiarową w Tczewie (miasto powyżej 50 tys. mieszkańców) o pomiary zapylenia powietrza w ramach sieci państwowego monitoringu zanieczyszczeń powietrza, uzasadniając to brakiem specjalistycznego sprzętu oraz środków finansowych na jego zakup. O nie zastosowaniu się do wytycznych nie poinformowano Głównego Inspektora Sanitarnego.*
- *W WSSE w Łodzi liczba badań w ramach monitoringu była niższa od liczby dni w roku. Spowodowane to było awariami sprzętu oraz okresowym brakiem dostępu do pomieszczeń z aparaturą, instalowaną najczęściej w zakładach pracy, szkołach, przedszkolach i przychodniach oraz dodatkowymi kosztami transportu. Większość aparatury i sprzętu w byłych WSSE: w Łodzi, Zduńskiej Woli, Skierniewicach i Piotrkowie Trybunalskim została zakupiona, bądź otrzymana nieodpłatnie przed 1995 r. W badanym okresie zakupów aparatury i sprzętu dokonano za łączną kwotę 120,5 tys. zł, co nie pozwoliło na jej pełne odnowienie.*

W 3 z badanych 7 WSSE występowały braki w wyposażeniu w aparaturę i sprzęt kontrolno-pomiarowy, w 1 przypadku także brak środka transportu, a także niewłaściwa gospodarka posiadanym lokalem.

- *b. WSSE w Krakowie prowadziła pomiary stężeń zanieczyszczeń powietrza w 15 stacjach (w tym 3 poza terenem Krakowa). Brak było w latach 1995-1998 niezbędnej aparatury pomiarowej jak również środka transportu.*
- *WSSE w Olsztynie posiadał w kontrolowanym okresie aparaturę do badań powietrza przestarzałą technicznie i w większości zdekapitalizowaną. Dopiero w 1999 r. zostały zakupione ze środków wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej w części bardziej nowoczesne aparaty pomiarowe i stopniowo wprowadzone do eksploatacji.*
- *WSSE w Katowicach – negatywnie oceniono stan części pomieszczeń zajmowanych przez Dział Zamiejscowy w Częstochowie, które wykorzystywane są jako laboratoria. Ostatni remont przeprowadzony był w latach 1992-1993. Równocześnie w 1998 r. dyrektor byłego WSSE w Częstochowie zakupił dwie nieruchomości od osób fizycznych na pomieszczenia biurowe. Pomieszczenia te nie były właściwie wykorzystane. Ówczesny dyrektor dysponował dwoma gabinetami w różnych budynkach. Ponadto niewykorzystane było pomieszczenie z basenem w jednym z zakupionych budynków.*

Prowadzone pomiary we wszystkich skontrolowanych WSSE wykazywały wyraźny spadek stężeń zanieczyszczeń powietrza w 1998 r. w porównaniu do 1995 r. i utrzymywanie się w większości przypadków stężeń w granicach dopuszczalnych norm.

Przekroczenia dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń występowały w coraz mniejszej liczbie prób.

- *WSSE w Łodzi – w 1998 r. w porównaniu do 1995 r. zmniejszyła się emisja zanieczyszczeń w Łodzi i byłym województwie łódzkim, w tym:*
 - *dwutlenku azotu odpowiednio o 7,8% i 9,8%,*
 - *dwutlenku siarki o 82,7% i 68,6%,*
 - *pyłu zawieszonego o 29,3% i 8,2%,*
 - *formaldehydy o 78,4% i 27,5%.*

Jednocześnie badania kontrolne wykazały, że w Łodzi wystąpiły przekroczenia dopuszczalnych stężeń:

- *dwutlenku azotu w 1995 r. i 1997 r. w dwóch punktach pomiarowych oraz w 1998 r. w jednym punkcie pomiarowym,*
- *pyłu zawieszonego w latach 1995-1998 r. w jednym punkcie pomiarowym,*
- *formaldehydu w latach 1995-1998 znaczne przekroczenia we wszystkich punktach pomiarowych, na stacjach zlokalizowanych przy ulicach o dużym nasileniu ruchu samochodowego.*

Wnioski wynikające ze stanu zanieczyszczeń powietrza dotyczyły m.in. długofalowych i kosztownych działań w zakresie zagospodarowania przestrzennego miasta oraz budowy obwodnic kierujących ruch tranzytowy poza obręb miasta.

- *WSSE w Gdańsku – wyniki badań zanieczyszczenia powietrza wykazują systematyczne zmniejszanie się zanieczyszczeń powietrza pyłem zawieszonym oraz dwutlenkiem siarki i azotu. W 1998 r. nieznaczne przekroczenie normy średniego stężenia dwutlenku azotu w powietrzu wystąpiło jedynie w Gdyni Śródmieściu ($40,3 \mu\text{g}/\text{m}^3$ przy normie $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$) oraz Starogardzie Gdańskim ($41,8 \mu\text{g}/\text{m}^3$ a normy pyłu zawieszonego ($50 \mu\text{g}/\text{m}^3$) w Kościerzynie ($60,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Zanieczyszczenie powietrza znacząco przekraczające normy stwierdzono podczas podjętych z własnej inicjatywy pomiarów związków benzenu i benzo(a)pirenu uznanych za powodujące choroby nowotworowe oraz substancji smołowych. W wykonywanych od 1996 r. pomiarach w Gdańsku i Gdyni każdorazowo stwierdzono przekroczenia stężenia w powietrzu benzo(a)pirenu od 3,9 do 8,9 krotne (przy normie $1 \text{ ng}/\text{m}^3$) i substancji smołowych od 1,39 do 1,7 krotne (przy normie $9,9 \text{ ng}/\text{m}^3$) a benzenu na dwóch z istniejących 3 stanowisk od 1,12 do 1,28 krotne (przy normie $2,5 \text{ ng}/\text{m}^3$).*

Z ustaleń kontroli wynika również, że:

W WSSE w Białymstoku nierzetelnie prowadzono rejestry wykonywanych badań po godzinach pracy w WSSE. Rejestry prowadzone w poszczególnych oddziałach nie były zgodne z rejestrami prowadzonymi na portierni tak co do godzin pracy jak również liczby osób pracujących.

WSSE w Katowicach w 1998 r. udzieliła zamówienia publicznego na dostawę chromatografu cieczowego HPLC o wartości netto 138.195 zł (tj. ok. 33.000 EURO), z naruszeniem postanowień ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych. Nieprawidłowości te obejmowały w szczególności: nie zamieszczenie

zaproszenia do zgłoszenia zainteresowania udziałem w przetargu w Biuletynie Zamówień Publicznych; nie sporządzenie i nie przesłanie specyfikacji istotnych warunków zamówienia; sporządzany protokół postępowania o zamówienie publiczne nie zawierał wszystkich elementów wymaganych cyt. ustawą. Pracownik dokonujący zakupów aparatury pomiarowej i sprzętu komputerowego nie przeszedł przeszkolenia dotyczącego organizowania przetargów i wymagań wynikających z realizacji ustawy o zamówieniach publicznych.

III. OPIS POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁAŃ PODJĘTYCH PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI

Po zakończeniu kontroli, narady pokontrolne odbyły się w 21 spośród 53 skontrolowanych jednostek, tj. 39,6%.

W związku z kontrolą na podstawie art. 29 ust. 2 lit. f ustawy o NIK zasięgnięto informacji w 22 jednostkach organizacyjnych nie objętych kontrolą.

O wynikach kontroli informowano na bieżąco kierowników kontrolowanych jednostek. Do kierowników 53 jednostek kontrolowanych oraz kierowników 4 jednostek nadzorujących jednostki kontrolowane wystosowano łącznie 56 wystąpień pokontrolnych.

Kierownicy jednostek organizacyjnych nie zgłosili zastrzeżeń w sprawie ocen, uwag i wniosków zawartych w wystąpieniach pokontrolnych NIK.

Najistotniejsze wnioski dotyczyły:

I. W wystąpieniu do b. Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa

1. Dokonania oceny wykorzystania środków pomocy zagranicznej w zakresie ochrony powietrza.
2. Wyjaśnienia rozbieżności dotyczących wielkości importu i eksportu substancji zubożających warstwę ozonową.
3. Rozpatrywania problemów ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem na posiedzeniach Państwowej Rady Ochrony Środowiska.
4. Terminowego przekazywania krajowych bilansów zanieczyszczeń do Sekretariatu Konwencji w Sprawie transgranicznego przenoszenia zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości.
5. Przedstawiania Sejmowi RP co trzy lata informacji o realizacji ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska.

B. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa poinformował, m.in., że:

1. W I półroczu 2000 r. przewidziane jest dokonanie oceny wykorzystania pomocy zagranicznej w zakresie ochrony powietrza.

2. Generalny Inspektor Celny podjął kroki mające na celu identyfikację firm, które naruszyły polskie przepisy dotyczące obrotu środkami zubożającymi warstwę ozonową.
3. Państwowa Rada Ochrony Środowiska na posiedzeniu w grudniu 1999 r. rozpatrywała m.in. problematykę ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem.
4. Dla przyspieszenia opracowywania i przekazywania bilansów zanieczyszczeń będących wykonaniem Konwencji w sprawie transgranicznego przenoszenia zanieczyszczeń powietrza na dalekie odległości i ujednoczenia tych prac przygotowywane jest utworzenie Centrum Inwentaryzacji Emisji. Byłoby ono odpowiedzialne w skali kraju za bilansowanie emisji zanieczyszczeń do powietrza.
5. Minister dołoży starań aby kolejna edycja informacji dla Sejmu RP nie była opóźniona.

W grudniu 1998 r. odbyło się spotkanie w b.MOŚZNiL, na którym strona USA przedstawiła swoje stanowisko dotyczące projektu realizacji instalacji odsiarczania spalin w Elektrowni Skawina. Budowę podjęto przy pomocy finansowej Rządu USA. Praca nad realizacją tego projektu nie przyniosła pozytywnych skutków. Rząd Stanów Zjednoczonych podjął decyzję o wycofaniu dalszej pomocy dotyczącej realizacji projektu. Fundusze pomocowe (ok. 5 mln USD), decyzją Rządu USA zostały przekazane na inne programy środowiskowe w Polsce:

- wyposażenie krajowego centrum inwentaryzacji zanieczyszczeń do powietrza,
- realizacja inwestycji ciepłowniczych z wykorzystaniem wód geotermalnych przez Geotermię Podhalańską,
- dwa inne projekty będą wybrane ze zgłoszonej listy wniosków.

Kwota 400 tys. USD przekazana zostanie Elektrowni Skawina S.A. jako rekompensata za wycofanie się Rządu USA z finansowania budowy instalacji odsiarczania spalin.

II. W wystąpieniu do Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej

1. Zaktualizowanie składu zespołu koordynującego realizację resortowego programu ochrony środowiska.
2. Wykonanie delegacji wynikających z ustawy Prawo o ruchu drogowym dotyczących zakresu i sposobu przeprowadzenia badań technicznych pojazdów oraz homologacji pojazdów.
3. Zlecenie prac naukowo-badawczych przed terminem rozpoczęcia realizacji umów.

Minister Transportu i Gospodarki Morskiej poinformował, że:

1. Powołał nowy zespół dla koordynacji realizacji resortowego programu ochrony środowiska.
2. Wydane zostało rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 7 września 1999 r. w sprawie zakresu i sposobu przeprowadzania badań technicznych pojazdów oraz wzorów dokumentów przy tym stosowanych (Dz.U. Nr 81, poz. 917).

Minister Transportu i Gospodarki Morskiej (w porozumieniu z MON i MSWiA) podpisał oraz spowodował przekazanie do publikacji rozporządzenie w sprawie homologacji pojazdów, stanowiące realizację delegacji art. 68 ust. 13 ww. ustawy.

3. Ministerstwo TiGM zwróci uwagę na konieczność przestrzegania warunku zawierania umów z wykonawcami prac naukowo-badawczych przed terminem rozpoczęcia realizacji tych umów.

III. W wystąpieniu do Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki

1. Przyspieszenie prac nad przygotowaniem projektu instrukcji postępowania pracowników URE dokonujących kontroli działalności przedsiębiorstw energetycznych, celem rozpoczęcia realizacji ustawowych zadań URE w tym zakresie.
2. Egzekwowanie od przedsiębiorstw energetycznych będących koncesjonariuszami przedkładania do URE, w wymaganym terminie sprawozdań oraz programów własnych działań dla obniżenia zanieczyszczenia środowiska.

Prezes Urzędu Regulacji Energetyki poinformował, m.in. że:

1. Docelowo postępowanie pracowników URE dokonujących kontroli działalności przedsiębiorstw uregulowanie będzie pięcioma instrukcjami. Dwie instrukcje weszły już w życie. Prace nad kolejną instrukcją zostały już zakończone i zostanie ona wprowadzona w życie. Pozostałe dwie instrukcje przewidywano wprowadzić w życie do końca września 1999 r.
2. Przedsiębiorstwa energetyczne, które nie złożyły w wymaganym terminie sprawozdań oraz programów własnych działań dla obniżenia zanieczyszczenia środowiska wzywane są do nadesłania brakujących dokumentów. W przypadku uchylania się przedsiębiorstw od wykonania tego obowiązku, Prezes będzie wydawał decyzje o ukaraniu karą pieniężną.

IV. W wystąpieniu do Głównego Inspektora Ochrony Środowiska

1. Terminowe zawieranie umów z Instytutem Ochrony Środowiska i Instytutem Meteorologii i Gospodarki Wodnej na monitoring oraz na nadzór nad funkcjonowaniem krajowej sieci stacji podstawowych monitoringu zanieczyszczeń powietrza.
2. Sprawowanie nadzoru nad zlecaniem prac naukowo-badawczych instytutom naukowym.

Główny Inspektor Ochrony Środowiska poinformowała, m.in. że:

1. Przygotowano wieloletnie umowy z wykonawcami na realizację prac finansowych ze środków NFOŚiGW. Zlecenia ze środków budżetowych będą zawierane niezwłocznie po uzyskaniu budżetu GIOŚ na 2000 r.

2. W celu zwiększenia nadzoru nad zlecaniem prac naukowo-badawczych instytutom naukowym, Główny Inspektor podjęła decyzję o osobistym podpisywaniu wszystkich umów finansowych ze środków NFOŚiGW, natomiast umowy finansowane ze środków budżetowych podpisuje Dyrektor Generalny GIOŚ. Ponadto przewidywane jest rozszerzenie współuczestnictwa pracowników GIOŚ w kontroli zakładów z „Listy 80”, wykonywanych przez WIOŚ w ramach sprawowania szczególnego nadzoru nad tymi zakładami.

V. W wystąpieniu do Głównego Inspektora Sanitarnego

1. Podjęcie niezbędnych działań organizacyjnych, mających na celu wykonanie zadań, odnoszących się do nadmiernego zanieczyszczenia powietrza, określonych w Narodowym Programie Zdrowia.
2. Dokonanie oceny badań, w zakresie zanieczyszczeń powietrza w 1998 r. i wykorzystania tych badań – do opracowania miarodajnych informacji na temat stanu zanieczyszczeń powietrza i związanych z tym zagrożeń, wskazujących na potrzebę dokonania pomiarów w 1999 r.
3. Zajęcie stanowiska wobec postulowanej przez Instytut Medycyny Pracy w Łodzi i Ochrony Środowiska w Warszawie modernizacji laboratoriów monitoringowych w stacjach sanitarno-epidemiologicznych.

Główny Inspektor Sanitarny poinformowała, m.in. że:

1. Widzi konieczność intensyfikacji działań monitoringowych na obszarach zagrożonych – przy jednoczesnym zmniejszeniu liczby badań na obszarach gdzie jakość zdrowotna powietrza od kilku lat nie budzi zastrzeżeń.
2. Wyniki badań powietrza za 1998 r. zostały zweryfikowane i opracowane. Wnioski wynikające z oceny zostały przedstawione w listopadzie 1999 r. na naradzie z wojewódzkimi stacjami sanitarno-epidemiologicznymi.
3. Dostrzega potrzebę wykonania prac modernizacyjnych laboratoriów, zapewniających wykorzystanie pomiarów zgodnie z metodyką określoną w dyrektywach Unii Europejskiej wraz z normatywami krajowymi dotyczącymi zapewnienia jakości badań laboratoryjnych. Wystąpi w tej sprawie do wojewodów, którzy od stycznia 1999 r. zabezpieczają środki na realizację zadań przez stacje sanitarno-epidemiologiczne, w tym również na zakupy inwestycyjne.

VI. W wystąpieniu do wojewodów i marszałków województw wnioskowano m.in. o:

1. Pełne naliczanie i wymierzanie opłat za korzystanie ze środowiska, w tym za wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza oraz ich skuteczne egzekwowanie i terminowe przekazywanie należnych środków do NFOŚiGW, WFOŚiGW oraz GFOŚiGW.

2. Egzekwowanie obowiązku posiadania przez podmioty gospodarcze decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza.
3. Uaktualnienie i uzupełnienie rejestru jednostek organizacyjnych prowadzących działalność gospodarczą powodującą zanieczyszczenie powietrza.

Wojewodowie i marszałkowie wojewódzcy poinformowali m.in., że:

1. Podjęli działania organizacyjno-kadrowe dla pełnego naliczania i wymierzania opłat za korzystanie ze środowiska oraz ich skuteczne egzekwowanie oraz terminowe przekazywanie środków należnych funduszom ochrony środowiska i gospodarki wodnej.
2. Zwiększono nadzór nad podmiotami gospodarczymi w zakresie posiadania decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza i przestrzegania ustaleń tych decyzji.
3. Podjęto aktualizację i uzupełnianie rejestru jednostek prowadzących działalność gospodarczą powodującą zanieczyszczenie powietrza.

VII. W wystąpieniu do Prezesa Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

1. Rozważenie wypracowania hierarchii realizacji wydatków w ramach przyjętych „List przedsięwzięć (programów) priorytetowych NFOŚiGW przewidzianych do finansowania...” wobec zmniejszających się kwot przeznaczonych na pomoc finansową w zakresie ochrony powietrza w stosunku do wpływów z tytułu opłat i kar z uwzględnieniem obszarów zagrożonych i chronionych.
2. Właściwe nadzorowanie i kontrolowanie realizacji umów dla zapewnienia zgodności realizacji zadań z warunkami zawartymi w umowach oraz terminowego rozliczania umów, także pod względem uzyskanego efektu ekologicznego.
3. Doprowadzenie do wdrożenia komputerowego systemu rejestracji efektów ekologicznych w ochronie środowiska, uzyskanych w wyniku realizacji przedsięwzięć proekologicznych dofinansowywanych ze środków NFOŚiGW.

Prezes NFOŚiGW poinformowała m.in. o:

1. Prowadzone są prace nad wypracowaniem hierarchii wydatków w ramach przedsięwzięć przewidzianych do finansowania.
2. Opracowywane są zasady monitoringu realizacji umów. Nowe procedury nadzoru i kontroli realizacji umów zmierzają do pozyskiwania bieżących informacji o stanie realizacji wspomaganych przedsięwzięć w celu jak najszybszego reagowania na stwierdzone nieprawidłowości.
3. W 1999 r. podjęto prace nad zintegrowanym systemem informatycznym na potrzeby Narodowego Funduszu, którego elementem składowym będzie system rejestracji efektów ekologicznych.

VIII. W wystąpieniu do Prezesów Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej wnioskowano m.in. o:

1. Zaktualizowanie kryteriów wyboru przedsięwzięć dofinansowywanych ze środków WFOŚiGW.
2. Zwiększenie ilości kontroli i nadzoru nad prawidłowością wykorzystania środków WFOŚiGW, przyznanych na realizację zadań proekologicznych.
3. Rejestrację uzyskanych efektów ekologicznych z realizowanych przedsięwzięć przy pomocy finansowej WFOŚiGW.

Prezesi Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej poinformowali m.in. o:

1. Planują zaktualizowanie i wdrożenie nowych kryteriów wyboru przedsięwzięć dofinansowywanych ze środków WFOŚiGW.
2. W planach kontroli na 2000 r. uwzględniona zostanie większa ilość kontroli, dotyczących prawidłowości wykorzystania środków WFOŚiGW, przyznanych na realizację zadań proekologicznych.
3. Podjęto rejestrację uzyskanych efektów ekologicznych z realizowanych przedsięwzięć z wykorzystaniem pomocy finansowej WFOŚiGW.

W wystąpieniu do Wojewódzkich Inspektorów Ochrony Środowiska wnioskowano m.in. o:

1. Wystąpienie do Wojewody o podjęcie działań w celu utworzenia nowej listy wojewódzkiej zakładów szczególnie uciążliwych w granicach po reformie administracyjnej.
2. Konsekwentne egzekwowanie realizacji zarządzeń pokontrolnych.
3. Zwiększenie ilości kontroli w zakładach znajdujących się na listach wojewódzkich zakładów szczególnie uciążliwych dla środowiska.

Wojewódzcy Inspektorzy Ochrony Środowiska poinformowali, m.in. o:

1. Podjęciu inicjatywy utworzenia po reformie administracyjnej jednej listy wojewódzkiej zakładów najbardziej uciążliwych dla środowiska.
2. Dokonywaniu bieżącej oceny realizacji zarządzeń pokontrolnych przez podmioty gospodarcze.
3. Zwiększeniu – w planie na 2000 r. – ilości kontroli zakładów znajdujących się na listach wojewódzkich.

W wystąpieniu do Wojewódzkich Inspektorów Sanitarnych wnioskowano m.in. o:

1. Objęcie pomiarami stężeń zanieczyszczeń powietrza miasta powyżej 20.000 tys. mieszkańców oraz obszary podlegające szczególnej ochronie.

2. Przeprowadzenie inwentaryzacji posiadanej aparatury do pomiaru substancji zanieczyszczających powietrze, w celu podjęcia działań zmierzających do przekazania (względnie likwidacji) zbędnych urządzeń.
3. Informowanie zainteresowanego Zarządu Miasta o przekroczeniu dopuszczalnego rocznego opadu pyłu oraz przedstawienie wojewodzie oceny stanu zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego w 1998 r.

Wojewódzcy Inspektorzy Sanitarni poinformowali m.in. o:

1. Podjęto działania mające na celu dostosowanie lokalizacji stacji pomiarowych do wytycznych Głównego Inspektora Sanitarnego.
2. Przystąpiono do upłynnienia zbędnej – nieprzydatnej – aparatury. Zakupy nowoczesnej aparatury będą uzależnione od otrzymanych środków finansowych.
3. Wdrożono obowiązującą zasadę informowania zainteresowanego Zarządu Miasta o przekroczeniu dopuszczalnego rocznego opadu pyłu oraz przedstawiono m.in. wojewodzie ocenę stanu zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego w 1998 r.

W wystąpieniu do Zarządów Elektrociepłowni, Elektrowni, Energetyki Ciepłej, Przedsiębiorstw i Dyrektorów Zakładów wnioskowano m.in. o:

1. Kontynuowanie działań na rzecz ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza.
2. Posiadanie i przestrzeganie decyzji w zakresie dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza.
3. Wykonywanie pomiarów emisji zanieczyszczeń powietrza z uwzględnieniem wymaganej częstotliwości tych pomiarów.
4. Prowadzenie bieżącej ewidencji emitowanych zanieczyszczeń pyłowo-gazowych, będących podstawą naliczania opłat za korzystanie ze środowiska.
5. Terminowe i w pełnej wysokości regulowanie zobowiązań z tytułu opłat za zanieczyszczenie powietrza oraz kar za przekroczenie dopuszczalnych zanieczyszczeń.
6. Uregulowanie zaległych zobowiązań z tytułu opłat za emisję zanieczyszczeń do powietrza.

Zarządy Elektrociepłowni, Elektrowni, Energetyki Ciepłej, Przedsiębiorstw i Dyrektorzy Zakładów poinformowali m.in., że:

1. Podjęły działania techniczno-organizacyjne na rzecz ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza.
2. Deklarują przestrzeganie warunków nałożonych decyzjami i wymaganych przepisami prawa, w tym wykonywanie pomiarów emisji zanieczyszczeń do powietrza i bieżącej ewidencji emitowanych zanieczyszczeń do powietrza.

3. W większości deklarują terminowe i w pełnej wysokości regulowanie zobowiązań z tytułu opłat za zanieczyszczenie powietrza oraz kar za przekroczenie dopuszczalnych zanieczyszczeń. Trzy zakłady zalegające z opłatami za zanieczyszczenie powietrza, z uwagi na trudną sytuację finansową wynikającą z uzyskanych strat na działalności produkcyjnej, podjęły negocjacje dotyczące sposobu rozwiązania trudnego dla nich problemu zlikwidowania powstałych zaległości w opłatach.

W wyniku kontroli stwierdzono uszczuplenia finansów publicznych na łączną kwotę 1.661.278 zł, w tym:

- nie naliczone opłaty	- 1.518.303,00
- fundusze celowe	- 138.827,00
- inne podmioty	- 5.748,00

Łączna kwota odzyskana wyniosła 6.371,75 zł, z całości stwierdzonych uszczupleń wraz z należnymi odsetkami.

Dyrektor
Departamentu Ochrony Środowiska

Andrzej Głowacki

Akceptuję
WICEPREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI

Zbigniew Wesołowski

Zatwierdzam
PREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI

Janusz Wojciechowski

Warszawa, dnia **27** lipca 2000 r.

WYKAZ SKONTROLOWANYCH JEDNOSTEK

- I. B.Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa
- II. Ministerstwo Transportu i Gospodarki Morskiej
- III. Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej
- IV. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska
- V. Urząd Regulacji Energetyki
- VI. Urzędy wojewódzkie
 1. Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku
 2. Pomorski Urząd Wojewódzki w Gdańsku
- VII. Urzędy Marszałkowskie
 3. Podlaski Urząd Marszałkowski w Białymstoku
 4. Pomorski Urząd Marszałkowski w Gdańsku
- VIII. Instytuty Naukowo-Badawcze
 1. Instytut Ochrony Środowiska w Warszawie
 2. Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowionych w Katowicach
 3. Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej w Warszawie
 4. Instytut Chemii Przemysłowej w Warszawie
 5. Instytut Transportu Samochodowego w Warszawie
 6. Instytut Geofizyki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie
- IX. Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska
 1. Lubelski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie
 2. Podlaski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku
 3. Pomorski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Gdańsku
 4. Zachodniopomorski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Szczecinie
- X. Wojewódzkie Stacje Sanitarno-Epidemiologiczne
 1. Łódzka Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Łodzi
 2. Małopolska Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Krakowie
 3. Mazowiecka Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Warszawie
 4. Podlaska Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Białymstoku
 5. Pomorska Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Gdańsku
 6. Śląska Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Katowicach
 7. Warmińsko Mazurska Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Olsztynie
- XI. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie
- XII. Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
 1. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie
 2. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku
 3. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku
 4. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie

XIII. Fundacja Eko-Fundusz w Warszawie

XIV. Podmioty gospodarcze

1. Zakłady Koksownicze Wałbrzych S.A. w Wałbrzychu
2. Elektrociepłownia „Victoria” Sp. z o.o. w Wałbrzychu
3. Cementownia „Chełm” S.A. w Chełmie
4. Elektrownia Bełchatów S.A. w Rogowcu
5. Elektrownia „Siersza” S.A. w Trzebini
6. Zespół Elektrowni „Ostrołęka” S.A. w Ostrołęce
7. „Elektrociepłownie Warszawskie” S.A. Elektrociepłownia Siekierki w Warszawie
8. Daewoo-FSO Motor Zakład Samochodów Dostawczych Sp. z o.o. w Nysie
9. Elektrownia „Blachownia” S.A. w Kędzierzynie-Koźlu
10. Miejskiej Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Białymstoku
11. Elektrociepłownia Białystok S.A. w Białymstoku
12. Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Suwałkach
13. Fabryka Mebli „Forte” S.A. w Ostrowi Mazowieckiej
14. Elektrociepłownia Wybrzeże S.A. w Gdańsku
15. Cementownia „Wejherowo” w Wejherowie
16. Elektrociepłownia Bielsko-Biała S.A. w Bielsko-Białej
17. „Elstal Łabędy” Sp. z o.o. w Gliwicach
18. Elektrownia im. Tadeusza Kościuszki S.A. w Połańcu
19. Izolacja S.A. w Nidzicy
20. „Wiskord” S.A. w Szczecinie
21. Zespół Elektrowni Dolna Odra S.A. w Nowym Czarnowie
22. Elektrownia „Turów” w Bogatyni – skontrolowana w ramach odrębnego tematu kontroli

Wykaz jednostek skontrolowanych przez WIOŚ

1. Zakłady Chemiczne „Wizów” S.A. w Bolesławcu Śląskim
2. Zakłady Azotowe „Anwil” S.A. we Włocławku
3. Zakłady Azotowe „Puławy” S.A. w Puławach
4. Zakłady Przemysłu Jedwabniczego „Silwana” S.A. w Gorzowie Wielkopolskim
5. Elektrownia „Bełchatów S.A. w Rogowcu
6. Zakłady Azotowe S.A. w Tarnowie
7. Elektrociepłownie Warszawskie S.A. Elektrociepłownia Żerań
8. Elektrownia „Opole” S.A. w Brzeziu k/Opola
9. Elektrownia „Stalowa Wola” S.A. w Stalowej Woli
10. Elektrociepłownia S.A. w Białymstoku
11. International Paper Kwidzyń S.A. w Kwidzynie
12. Cementownia „Wiek” S.A. w Ogrodzieńcu
13. Zakłady Cementowo-Wapiennicze „Nowiny” S.A. w Sitkówce k/Kielc
14. Elektrociepłownia Elbląg Sp. z o.o. w Elblągu
15. Zespół Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin S.A. Elektrownia Konin w Koninie
16. Huta Szczecin S.A. w Szczecinie

Załącznik nr 3

WYKAZ PODSTAWOWYCH AKTÓW PRAWNYCH

1. Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska - (Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196; zm: Dz.U. z 1995 r. Nr 90, poz.446, Dz.U. z 1995 r. Nr 141, poz.692; Dz.U. z 1996 r. Nr 106, poz.496, Dz.U. z 1996 r. Nr 132, poz.622, Dz.U. z 1996 r. Nr 156, poz.773; z 1997 r. Nr 46, poz.296, Nr 88, poz.554, Nr 96, poz.592, Nr 121, poz.770, Nr 133, poz.885, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2000 r. Nr 12, poz. 136.
2. Ustawa z dnia 24 października 1974 r. Prawo wodne - Dz.U. Nr 38, poz.230; zm: z 1980 r. Nr 3, poz.6; z 1983 r. Nr 44, poz.201; z 1989 r. Nr 26, poz.139 i Nr 35, poz.192; z 1990 r. Nr 34, poz.198 i Nr 39, poz.222; z 1991 r. Nr 32, poz.131 i Nr 77, poz.335; z 1993 r. Nr 40, poz.138; z 1994 r. Nr 27, poz.96; z 1995 r. Nr 47, poz.243, z 1996 r. Nr 10, poz.496; z 1997 r. Nr 47, poz.299, Nr 133, poz.885, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2000 r. Nr 12, poz. 136.
3. Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska - Dz.U. nr 77, poz.335; zm: z 1996 r. Nr 106, poz.496; z 1997 r. Nr 121, poz.770, Nr 133, poz. 885, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2000 r. Nr 12, poz. 136.
4. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. - Prawo budowlane - Dz. U. Nr 89, poz. 414, z 1996 r., Nr 100, poz. 465, nr 106, poz. 496 i Nr 146 poz. 680, z 1997 r. Nr 14, poz. 726, Nr 88, poz. 554, z 1998 r. Nr 22, poz. 48 i Nr 106, poz. 668, z 1999 r. Nr 41, poz. 412, Nr 49, poz. 483, Nr 62, poz. 682, z 2000 r. Nr 12, poz. 136.
5. Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne - Dz.U. Nr 54, poz. 348, zm.: z 1997 r. Nr 158, poz. 1042, z 1998 r. Nr 94, poz. 594, Nr 106, poz. 668, Nr 162, poz. 1126, z 1999 r. Nr 88, poz. 980, Nr 110, poz. 1255.
6. Ustawa z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej - Dz.U. Nr 41, poz. 324, zm.: Dz.U. z 1990 r. Nr 26, poz. 149, Dz.U. z 1990 r. Nr 34, poz. 198, Dz.U. z 1990 r. Nr 86, poz. 504, Dz.U. z 1991 r. Nr 31, poz. 128, Dz.U. z 1991 r. Nr 73, poz. 321, Dz.U. z 1991 r. Nr 41, poz. 179, Dz.U. Nr 105, poz. 452, Dz.U. z 1991 r. Nr 106, poz. 457, Dz.U. z 1991 r. nr 107, poz. 460, Dz.U. z 1993 r. Nr 28, poz. 127, Dz.U. z 1993 r. Nr 47, poz. 212, Dz.U. z 1993r. Nr 134, poz. 646, Dz.U. z 1994 r. Nr 27, poz.96, Dz.U. z 1994 r. Nr 127, poz. 627, Dz.U. z 1995 r. Nr 60, poz. 310, Dz.U. z 1995 r. Nr 85, poz. 426, Nr 90, poz. 446, Dz.U. z 1995 r. Nr 141, po. 700, Dz.U. z 1995 r. Nr 147, poz. 713, Dz.U. z 1996 r. Nr 41, poz. 177, Dz.U. z 1996 r. Nr 45, poz. 166, Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 554, Nr 23, poz. 117, Nr 43, poz. 272, Nr 54, poz. 348, Nr 60, poz. 369, Nr 98, poz. 602, Nr 157, poz. 1026, Nr 114, poz. 740, Nr 133, poz. 884, z 1999 r. Nr 40, poz. 401, Nr 41, poz. 412.
7. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego - Dz.U. z 1980 r. Nr 9, poz.26; zm: z 1980 r. Nr 27, poz.111; z 1982 r. Nr 7, poz.55, Nr 45, poz.289; z 1983 r.Nr 41, poz.185; z 1984 r. Nr 34, poz.183; z 1986 r. Nr 47, poz.228; z 1987 r. Nr 21, poz.123, Nr 33, poz.186; z 1989 r. Nr 20, poz.107; z 1990 r. Nr 34, poz.201; z 1991 r. Nr 100, poz.442, Nr 119, poz. 513; z 1884 r. Nr 122, poz. 593, z 1995 r. Nr 1, poz. 1, Nr 74, poz. 368, z 1996 r. Nr 43, poz.189, Nr 106, poz.496; z 1997 r. Nr 75, poz.471, Nr 102, poz. 643 i Nr 137, poz. 926, Nr 141, poz. 944, z 1998 r. Nr 162, poz. 1126.

8. Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji - j.t. Dz.U. z 1991 r. Nr 36, poz. 161, zm. Dz.U. z 1992 r. Nr 20, poz. 78, Dz.U. z 1993 Nr 28, poz. 127, Dz.U. z 1995 r. Nr 85, poz. 426, Dz.U. z 1995 r. Nr 141, poz. 692, Dz.U. z 1996 r. Nr 43, poz. 189, Dz.U. z 1996 r. Nr 146 poz. 680, Dz.U. z 1996 r. Nr 156, poz. 773, z 1997 r. Nr 137, poz. 926, Nr 133, poz. 872, Nr 141, poz. 943 i 944, z 1998 r. Nr 162, poz. 1126.
9. Ustawa z dnia 5 stycznia 1991 r. Prawo budżetowe - Dz.U. z 1993 r. Nr 72, poz. 344 ze zm.: z 1994 r. Nr 76, poz. 344; Nr 121, poz. 591; Nr 133, poz. 685; z 1995 r. Nr 78, poz.390; Nr 124, poz. 601; Nr 132, poz. 640; z 1996 r. Nr 89, poz. 402; Nr 106, poz. 496; Nr 132, poz. 621; Nr 139, poz. 647; z 1997 r. Nr 54, poz. 348; Nr 79, poz. 484; Nr 121, poz. 720; Nr 123, poz. 775 i 778; Nr 133, poz. 883, Nr 137, poz. 926; Nr 141, poz. 943; Nr 158, poz.1042; Nr 137, poz. 926 - utraciła moc obowiązującą z dniem 1 stycznia 1999 r. - wejście w życie ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych Dz.U. Nr 155, poz. 1014, zm.: z 1999 r. Nr 38, poz. 360, Nr 49, poz. 485, Nr 70, poz. 778, Nr 110, poz. 1255, z 2000 r. Nr 12, poz. 136.
10. Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości sporządzona w Genewie dnia 13 listopada 1979 r. - Dz.U. Nr 60 z 1985 r., poz.311.
11. Oświadczenie rządowe z dnia 18 października 1985 r. w sprawie ratyfikacji przez Polską Rzeczpospolitą Ludową Konwencji w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości, sporządzonej w Genewie dnia 13 listopada 1979 r. - Dz.U. Nr 60, poz.312.
12. Konwencja o ochronie warstwy ozonowej sporządzona w Wiedniu dnia 22 marca 1988 r. - Dz.U. z 1992 r. Nr 98, poz. 488 i 489.
13. Ramowa Konwencja ONZ w sprawie zmian klimatu sporządzona w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 r., ratyfikowana przez Polskę dnia 16 czerwca 1994 r. - Dz.U. z 1996 r. Nr 53, poz. 238 i 239.
14. Ustawa z dnia 21 czerwca 1996 r. o urzędzie Ministra Gospodarki - Dz.U. Nr 106, poz. 490 zm. z 1997 r. Nr 141, poz. 943 - utraciła moc z dniem 3 grudnia 1999 r.
15. Ustawa z dnia 20 grudnia 1989 r. o utworzeniu urzędu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa - Dz.U. Nr 73, poz. 433 zm.: Dz.U. z 1997 r. Nr 114, poz. 492 i Nr 101, poz.444 – utraciła moc z dniem 10 listopada 1999 r.
16. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1999 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Gospodarki – Dz.U. Nr 96, poz. 1119, zm.: z 2000 r. Nr 8, poz. 94 – obowiązuje od 3 grudnia 1999 r.
17. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 listopada 1999 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Środowiska – Dz.U. Nr 91, poz. 1035, zm.: z 1999 r. Nr 111, poz. 1283, z 2000 r. Nr 8, poz. 104 – obowiązuje od 10 listopada 1999 r.
18. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 grudnia 1993 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa - Dz.U. z 1994 r. Nr 2, poz.4 uchylony z dniem 16 maja 1997 r. - wejście w życie rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 maja 1997 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa - Dz.U. Nr 47, poz. 308, zm. z 1998 r. Nr 53, poz. 331.
19. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1993 r. w sprawie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzenie w nim zmian - Dz.U. Nr 133, poz.638; zm: z 1994 r. Nr 51, poz.203, Nr140,

- poz.772; z 1995 r. Nr 153, poz.775; z 1996 r. Nr 154, poz.747; z 1997 r. Nr 96, poz.592 - uchylona z dniem 1 stycznia 1998 r. wejście w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1997 r. w sprawie opłat za wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza oraz za usuwanie drzew i krzewów - Dz.U. Nr 162, poz. 1117, zm. z 1998 r. Nr 162, poz. 1129, z 1999 r. Nr 110, poz. 1261.
20. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 1987 r. w sprawie wysokości, zasad i trybu nakładania kar pieniężnych za nieprzestrzeganie wymagań ochrony środowiska - Dz.U Nr 41, poz.240, zm. z 1990 r. Nr 42, poz. 246, Nr 88, poz. 512 - uchylone z dniem 26 lipca 1995 r. - wejście w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 1998 r. patrz poniżej.
 21. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 1995 r. w sprawie wysokości, zasad i trybu nakładania kar pieniężnych za nieprzestrzeganie wymagań ochrony środowiska oraz współczynników różnicujących wysokość kar pieniężnych - Dz.U. Nr 79, poz.399 - uchylone z dniem 14 stycznia 1999 r. - wejście w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 1998 r. w sprawie kar pieniężnych za naruszenie wymogów ochrony środowiska oraz rejestru decyzji dotyczących tych kar - Dz.U. Nr 162, poz. 1138.
 22. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 października 1997 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi Regulacji Energetyki - Dz.U. Nr 130, poz. 859, zm. z 1998 r. Nr 162, poz. 1151 – obowiązuje od 24 października 1997 r.
 23. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 17 kwietnia 1987 r. w sprawie dopuszczalnych do wprowadzenia do powietrza atmosferycznego rodzajów i ilości substancji zanieczyszczających, wytwarzanych przez silniki spalinowe - Dz.U. Nr 14, poz. 87.
 24. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 12 lutego 1990 r. w sprawie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem - Dz.U. Nr 15, poz.92 zm.: Dz.U. z 1997 r. Nr 133, poz. 885 – uchylone z dniem 21 maja 1998 r.
 25. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 28 kwietnia 1998 r. w sprawie dopuszczalnych wartości stężeń substancji zanieczyszczających powietrze - Dz.U. Nr 55, poz. 355 - obowiązuje od dnia 21 maja 1998 r.

**KONWENCJE I UMOWY O WSPÓLPRACY
W OCHRONIE POWIETRZA PRZED ZANIECZYSZCZENIEM**

I. KONWENCJE I POROZUMIENIA WIELOSTRONNE

Lp.	Nazwa konwencji	Data podpisania	Data ratyfikacji i podstawa prawna
Konwencje i Porozumienia ratyfikowane przez Polskę			
1.	Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości z 1979 r. (Konwencja Genewska)	13.11.1979 r.	17.10.1985 r. (Dz.U. z 1985 r. Nr 60)
2.	Konwencja wiedeńska w sprawie ochrony warstwy ozonowej z 1985 r.		11.10.1990 r. (Dz.U. Nr 98, poz. 488 z 1992 r.)
3.	Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu z 1992 r.	05.06.1992 r.	1994 r. (Dz.U. Nr 53, poz. 239 z 1996 r.)
4.	Konwencja o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym z 1991 r.	25.02.1991 r.	10.09.1997 r. Tekst nie publikowany w Dz.U.
5.	Protokół do Konwencji Genewskiej w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości dotyczący długofalowego finansowania wspólnego programu monitoringu i oceny przenoszenia zanieczyszczeń na dalekie odległości w Europie z 1984 r. (EMEP)		14.09.1988 r. (Dz.U. Nr 40 z 1998 r.)
6.	Protokół montrealwski w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową z 1987 r. • Poprawki londyńskie z 1990 r. • Poprawki kopenhaskie z 1992 r. • Poprawki montrealskie z 1997 r.		11.10.1990 r. (Dz.U. Nr 98, poz. 490 z 1992 r.) 31.12.1996 r. 31.12.1996 r. w trakcie ratyfikacji
Konwencje i Porozumienia podpisane, lecz dotychczas nie ratyfikowane			
1.	Konwencja w sprawie transgranicznych skutków awarii przemysłowych z 1992 r.	18.03.1992 r.	w trakcie ratyfikacji
2.	Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska	25.06.1998 r.	

3.	Protokół do konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości dotyczący ograniczania emisji siarki lub jej przepływów transgranicznych przynajmniej o 30%, z 1985 r.		nie jest planowane przystąpienie – okres obowiązywania protokołu wygasł z dniem 31.12.1993 r.
4.	Protokół do konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości dotyczący kontroli emisji tlenków azotu lub ich transgranicznego przemieszczania z 1988 r.	31.10.1988 r.	w trakcie ratyfikacji
5.	Protokół do konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości dotyczący kontroli emisji lotnych związków organicznych lub ich transgranicznego przemieszczania z 1991 r.		nie jest planowane przystąpienie w najbliższym czasie z uwagi na brak możliwości realizacji postanowień
6.	Protokół do konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości dotyczący dalszego ograniczenia emisji siarki z 1994 r.	14.06.1994 r.	
7.	Protokół do konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości dotyczący metali ciężkich z 1998 r.	12.06.1998 r.	
8.	Protokół do konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości dotyczący trwałych zanieczyszczeń organicznych z 1998 r.		
9.	Protokół z Kioto do Ramowej Konwencji ONZ w sprawie zmian klimatu	16.07.1998 r.	

II. UMOWY DWUSTRONNE Z PAŃSTWAMI SĄSIEDNIMI

Lp.	Nazwa umowy	Uwagi
1.	Umowa między Rządem RP a Rządem RFN o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, podpisana w Schwerin, 07.04.1994 r.	Pracę koordynuje Polsko-Niemiecka Rada Ochrony Środowiska. Powołano grupy robocze. Rozpatrywano przedsięwzięcia inwestycyjne, współpracę naukową dot. ocen oddziaływania na środowisko, awarii przemysłowych o skutkach transgranicznych, edukacji ekologicznej, systemu centralnego

		zaopatrzenia w ciepło Gliwic, ustalanie i likwidacja obciążeń środowiska w obszarze przygranicznym.
2.	Umowa między Rządem RP a Rządem Republiki Czeskiej o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, podpisana w Pradze, 15.01.1998 r.	Efektywność współpracy uwarunkowana jest możliwościami Stron. Prowadzona jest współpraca w gospodarce wodnej.
3.	Umowa między Rządem RP a Rządem Republiki Słowackiej o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, podpisana 18.08.1994 r.	Prowadzona jest współpraca w gospodarce wodnej
4.	Umowa między Rządem RP a Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, podpisana 24.01.1994 r.	Umowa realizowana w minimalnym stopniu ze względu na kłopoty finansowe strony ukraińskiej
5.	Porozumienie między Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa RP a Państwowym Komitetem Republiki Białoruś ds. Ekologii o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, podpisane 20.05.1992 r. w Warszawie	Porozumienie funkcjonuje słabo z przyczyn finansowych po stronie białoruskiej i słabej organizacyjnie jednostki odpowiedzialnej
6.	Porozumienie między Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa RP a Departamentem Ochrony Środowiska Republiki Litewskiej o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, podpisane 24.01.1992 r.	Specjaliści litewscy wzięli udział w seminarium nt. „Wdrażanie systemów zarządzania środowiskowego w Polsce”. Ustalono plan współpracy na lata 1999-2000. Zadeklarowano m.in. przekazanie sprzętu dla Litwy do monitoringu środowiska o wartości ok. 20 tys. USD, zaproszenie na staż 2 studentów do Polski
7.	Umowa między Rządem RP a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, podpisana 25.08.1993 r. w Moskwie	W 1998 r. odbyły się spotkania grup ekspertów ds. funduszy ekologicznych i ocen oddziaływania na środowisko. Porozumienie jest realizowane w mniejszym zakresie niż planowano z uwagi na kłopoty finansowe i organizacyjne strony rosyjskiej

III. WSPÓŁPRACA REGIONALNA

Lp.	Nazwa	Uwagi
1.	Memorandum podpisane przez Ministrów Ochrony Środowiska Polski, Czech i Niemiec oraz przedstawiciela Unii Europejskiej w sprawie zacieśnienia współpracy w zakresie Programu Czarny Trójkąt z dnia 11 kwietnia 1996 r.	W 1996 r. podpisano trójstronne porozumienie w sprawie wymiany danych monitoringowych. W 1998 r. odbyło się posiedzenie Komitetu Zarządzającego programem. W 1999 r. trwały prace nad nowymi kierunkami współpracy trójstronnej. Współpraca prowadzi do zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do powietrza w regionie, który zaliczany był do

IV. WSPÓŁPRACA Z PAŃSTWAMI EUROPY ZACHODNIEJ ORAZ STANAMI ZJEDNOCZONYMI AMERYKI I KANADĄ

B. Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w latach 1995-1998 współpracowało, w oparciu o zawarte umowy o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, z następującymi krajami: Danią – umowa z 1994 r., Finlandią – umowa z 1990 r., Holandią – umowa z 1996 r., Norwegią – umowa z 1989 r., Szwecją – umowa z 1986 r., Francją – umowa z 1989 r., Austrią – umowa z 1988 r., Stanami Zjednoczonymi Ameryki – umowa z 1995 r., Kanadą – umowa z 1994 r.

Głównymi kierunkami współpracy były:

- racjonalizacja gospodarki energetycznej,
- restrukturyzacja przemysłu (ograniczenie działań kompleksu paliwowo-hutniczego, rozwój przemysłu wytwarzającego sprzęt dla ochrony środowiska),
- zmniejszanie uciążliwości transportu,
- dostosowanie rozwiązań prawnych, procedur i norm do standardów obowiązujących w Unii Europejskiej.

Współpraca rozwijała się dynamicznie, była konkretna i efektywna.

V. WSPÓŁPRACA Z POZOSTAŁYMI PAŃSTWAMI

B. Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w latach 1995-1998 współpracowało także, w oparciu o zawarte umowy lub porozumienia o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, z następującymi krajami: Chinami – umowa z 1996 r., Bułgarią – porozumienie z 1997 r., Węgrami – porozumienie z 1990 r., Łotwą – umowa z 1995 r., Estonią – umowa z 1995 r., Kazachstanem – porozumienie z 1997 r.

Współpraca z tymi krajami miała mniej intensywny charakter i obejmowała m.in.:

- wymianę myśli technicznej w ochronie środowiska,
- organizowania programów szkoleniowych i przekazywania doświadczeń strony polskiej,
- funkcjonowania kontroli przestrzegania prawa w zakresie ochrony środowiska,
- ocen oddziaływania na środowisko,
- systemów finansowania w ochronie środowiska.